

GUINIFORTI
B A R Z I Z I I
BERGOMATIS
GASPARINI FILII
PHILIPPI MARLÆ VICECOMITIS
Mediolani Ducis,
ORATORIS, AC DUCALIS VICARII,
ORATIONES, ET EPISTOLÆ.

PARS SECUNDA.

ROMÆ M. DCC. XXIII.

Apud Jo: MARIAM SALVIONI Typographum **VATICANUM**
In Archigymnasio **SAPIENTIÆ.**

Superiorum Permissu.

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

THEORY OF

>

Ex antiqua effigie in M.S. Codice Bergomi aservata.

Peterson Salusani del.

Ant. Pich. sc.

GUINIFORTI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO *

IN SPONSALIBUS PHILIPPI BONROMEI.

Ideo, magnifici Domini, spectabiles Cives, & egregii viri, summa cum alacritate ad sponsalia hæc contrahenda vos convenisse: de quibus cum Oratio à me haberi debeat, vereor, ne si pro rei dignitate pauca, & minus accuratè dixerò, temerè, aut arroganter hoc dicendi munus adiisse videar; vestrumque illud, quod, ut planè intelligo, de me aliquando fecistis, honestissimum iudicium hac re hodie die non mediocriter imminutum sentiam. Quamobrem hoc primum etiam, atque etiam quæso, existimetis, non ea me voluntate ad orandum accessisse, ut ambitiosè, quas tenues, & exiguas esse profiteor, ingenii vires ostentem; sed partim eorum auctoritate, quorum imperiis obtemperare solco, impulsus fuisse; partim af-

Guinif. Barz. Pars II.

a 3

fectu

* Hanc Orationem, quam Mediolani habuit Barzizius anno 1430. edidit C. V. Muratorius Tom. 2. anecdot. pag. 231. Hic autem pag. 242. refert consuetudinem ea tempestate vigentem, qua eloquentissimo viro post peractam Orationem coram primoribus Urbis, consanguineis, & affinibus matrimonii contrahendi provincia demandabatur.

fectu proprio, qui semper in eorum laude versatus libentissimè sum, de quibus sermonem hîc fieri causa postulat . Quod si minus copiosè res tanta, quanta est, à me absolvetur, vestra hîc valeat prudentia, viri spectatissimi, vestra humanitas: ut cum faciliè perciperitis eam esse præsentis actus amplitudinem; cui vix ulla dicendi facultas par inveniri possit; tunc mihi succensendum nihil putetis, si etiam, cum multa dixerò, plura silenti o præteruisse videbor. Dicendum quidem esse iutelligo tum de matrimonialis contractus nobilitate, ac præstantia, tum de utriusque contrahentium claritate, & originis gloria: quorum utrum vix mente pertracto, immensum se quiddam offert, quod non dicam oratione prosequi, sed ne cogitatione quidem ipsa complecti me posse confido. Atque ut à primo incipiam, nonne divini, atque humani juris codices usque à Mundi creatione diligenter evolvendi erunt; si & hujus Sacramenti institutionem, ac dignitatem cognoscere, & utilitates, quas per omnia tempora humano generi sinè intermissione attulit, iinvestigare, & privilegia, quæ multa promeruit, singula exquirere voluerimus. Sacris nempe literis edocemur, non humano consilio in hac miseriarum valle, sed rerum omnium conditoris Dei manu in Paradiso deliciarum: cum cætera à se creata in pulcherrimam formam rede gisset, ut in servitium homini subiecta essent, hominem autem ipsum ad laudem, & gloriam suam de limo terræ formasset; edocemur, inquam, ex hominis ipsius latere ab initio sæculorum eductam Hevam non per internuncium, sed veritatis suæ verbo sociam illi ad sobolis propagationem, ad communionem vitæ, ad solatium adjunctam, & conjugatam fuisse; tantamque postea pro conjugii fide servanda curam Deum gessisse, ut eos corporali morte cum summa infamia, & perpetua, cum intolerabili cruciatu affici voluerit, qui alieno thoro se immiscere præsumperint. Apud omnes verò populos, qui ratione ulla gubernarentur, frequentatum esse conjugium, fidem nobis faciunt non solum scripta sanctorum hominum, quæ veritatem undique redolent, verum etiam Poëtarum carmina: qui tamen aliis in rebus velamine mendacii plura contexerint, hoc tamen unum temerare ausi non sunt; immo id ratum videntes, innumerabilia ferè conjugia philosophando con-

fixe-

fixerunt. Idem quoque historiarum libri, cautiones legum, & omnium, qui in sermonem de huiusmodi re inciderunt, sententiarum vel planè decantant, vel indubiè significant. Ita nobis palam fit, nullum sive dixerim inter homines vinculum, sive divinum Sacramentum vetustate nobilius, Auctoris maiestate celsius, loci, in quo primum institutum fuit, eminentiâ clarius, frequentatione celebrius, aut firmitus, observantiâ denique generalius hoc uno à divina providentia vel innexum nobis, vel traditum esse. Commoditates verò, quas ad universi generis conservacionem, ad animarum salutem, ad tranquillitatem mentis, cordisque letitiam, ad corporum hospitatem, laborumque solatium, ad fortunæ bonam, pacem, amicitias, affinitates, honores, divitias, tum universum ipsum genus humanum, tum singulæ quæque Nationes, tum singularissimi homines innumeras penè consequantur, non est mei propositi enumerare; primum quia longam nimis exigunt orationem, nec satis omnia colligi possunt; dehinc quod expers ego conjugii multa ex fide, aut conjecturâ dicturus apud vos essem: qui non solum pro vestra prudentia multo apertius ea intelligitis, quàm ego; sed etiam ab experientia, quæ rerum magistra nuncupatur, penè omnes certius tenetis. Suadet quoque hæc ratio, ut iura specialia matrimonii causâ inducta, quæ per juris corpus diffusa latè patent, explicare negligam; non parvo enim egent studio, si unum in locum redigi debent; & ea præsertim ratione commemoraturus illa fuissém, quæ & signum manifestissimum utilitatis hujus ab totius Orbis rectoribus optimè intellectæ, & nobile de ipsa per eos promulgatum iudicium palam factura essent. Itaque his, atque aliis prætermisissis, quæ in matrimonii laudem adduci possent, ad ornatissimum adolescentem Philippum, & ad modestissimam virginem Franciscam, inter quos sponsalia aguntur, convertetur oratio mea. Quorum ætas florida, & decens forma cum ad conjugium aptissime conveniant, tum & cætera, quæ in vita humana desiderari solent, bona, spem optimam præbent, hanc societatem unanimem inter eos, ac summè tranquillam, parentibus verò, propinquis, & amicis jucundissimam, denique & Principi, atque universæ patriæ probatam semper, ac fructuosam

sam fore . Atque ut reliqua omittam, aspiciat quæso, amplissimè viri, effigiem horum, atque indolem, & quid secum afferat, animo considerate . Nonne duo quasi virtutis simulacra vobis repræsentat? nonne suavissimam civilium morum fragrantiam spirat? nonne pulcherrimam prolem, suisque majoribus dignam pollicetur? Huius tam ingenuæ indolis non fallacia signa esse confirmat eruditio, ac summa in his adolescentibus honestissimè per omnem ætatem instituendis parentum vigilantia . Genitura autem, & à claris majoribus ducta origo, quantum in liberis momentum habeat, quantam vim, sæpe videmus . Num igitur iudicium de his nobilissimum facere dubitabimus: qui etiam antequam gignerentur, nonnisi excellenti ingenio, præstantique natura procreari posse videbantur? Ex Vicecomitibus quidem innocentissima hæc virgo Francisca utroque parente nata est: quorum genus cum altius repetitis aunalibus, primum à Trojanis, dehinc ab Albanis Regibus processisse dicatur: tum illud in aperto est, plures Illustrissimos Principes, magnumque insignium Procerum numerum superiore hoc tempore tulisse; nunc verò serenissimo isto sydere, in cuius lumine ambulamus, Philippo Maria Excellentissimo Duce, non modo Italiam illustrare, verum etiam splendorem suum ad quascunque transalpinas, sive transmarinas, sive Jesu Christi Redemptoris nostri caractere insignitas, sive barbaras, & quantumvis remotissimas Nationes transnittere: de quo plura dicerem, si & temporis, quod angustum datur, ratio id permitteret; & ego ad immensam hanc rem transigendam viribus meis satis considerem . Hac Vicecomitum progenie, quæ ad Coeli similitudinem, varium in se ornatum, sed omnem iuxta suum esse pulcherrimum continet, oriunda novitia nostra gloriari præterea potest, patrem sibi esse Lancellottum magni animi virum: cuius ut fortitudo, atque prudentia difficillimis in rebus egregia esse dignoscitur, ita & mansuetudo, liberalitas, magnificentia se spectabilem præbet; fides autem, & in Principem nostrum invictissimum devotio integra Celsitudini suæ probatissimum cum, & charissimum facit . Quid de Philippo adolescente patricio dicam? qui ex gemina domo, avitâ scilicet Vitalianorum, & paternâ Bonromeorum veram legitimè trahens originem,

originem, præcipuum ab utrâque nobilitatis ornâmentum fuscipit. Vitalianos enim Padua Urbs celeberrima insignes variis dignitatum eximiis titulis per multa jam sæcula, & primarios habet. Nominarem hoc loco impavidum militem, atque fortissimum, in rebus adhuc humanis agentem, avi quondam tui, Philippe, fratrem, nonnullosque alios, de quorum strenuitate, & magnificentia recens extat memoria. Commemorarem affinitates, quas cum illustribus Marchionibus Estensibus, quas cum aliis amplissimis familiis Vitalianum hoc genus aliquando contraxit. Dicerem & aliud excelsum quoddam in illius generis laude, quod adolescens ego eâdem illa in Urbe didici; sed cum de Philippo filio dicturus sim, prohibet Vitaliani patris conspectus præsens: cujus ut rectè facta omnia laudem cumulatissimè pariunt, ita & aures ab omni laude, maximè quæ ambitiosa cuiquam videri possit, vehementer abhorrent. Bonromeos autem magnos olim Hetruria, & potentes novit; hac verò ætate Orbis nulla est pars, quæ non eos spectatos habeat. Nam cum superioribus sæculis opulentissimæ Terræ Sancti Miniati Principatum cum subjacentibus sibi munitissimis oppidis tenuissent, non solum dehinc per omnes Italiæ florentissimas Civitates, sed ad exterarum quoque Nationes per Europam, ultra Alpes, ultra Pyrenæos montes, ultra Oceanum, in Africam quoque, & in Asiam suum latissimè nomen extenderunt. Clarissimum ergo utrumque genus Philippe, crebro ad memoriam revoca; & stude (quod te studere gaudeo) majorum tuorum gloriam, quanquam splendidissima est, cum laude, vel superexcellere, vel adæquare. In primis autem ante oculos patrem tuum Vitalianum Bonromeum virum integerrimum constitue, semperque in eum intentus esto, ut suam virtutem consequare. Neminem enim reperio, quem te sequi magis deceat; ab eo namque rerum omnium in civili vita occurrentium modum perdisces: in eo quid diligentia pariat, quid frugalitas servet, quid liberalitas, quid magnificentia effundat, perspicies. Ex eo, qua moderatione appetendi pro dignitate honores amplissimi, qua facilitate ultro oblati pro Republica non spernendi, qua fide, quo studio administrandi sint, certissimam doctrinam hauries. Ipse te docebit, qua religione in Deum, qua

Guinf. Barz. Pars II. b devo-

devotione in Principem, qua charitate in patriam, pietate in parentes, benevolentia in proximos, & amicos esse: quam submisit ad superiores, quam comiter ad pares, quam mansuetè ad inferiores, quam benignè ad omnes, atque beneficè te habere debeas. Cujus monitis si obtemperabis, tum ad œconomica, seu privata negotia, tum ad publica impigre, quoties adeunda erunt, ac prudenter accedes; omnemque ita compones vitam, ut nihil amplius secundum civiles mores desiderare quisquam in te valeat. Sed eò redeo, unde oratio divertisse videtur. Tam claris parentibus, tantisque majoribus geniti adolescentes nostri: quibus neque mores decentissimi, aut honestissimæ disciplinæ desunt, & ea, quæ vel natura dare, vel fortuna concedere potest, virtutis, ac beatæ vitæ adminicula copiosè affluunt: certissimum, quantum humana conditio ferre potest, regia sua indole nobis indicium ferunt, conjugium hoc jucundum, utile, sanctum, ac felix ad Dei laudem futurum. Quare, Cives nobilissimi, congratulemur omnes (id quod certè fit) tum adolescentibus his, quorum merita in sui dilectionem allicere quemcunque debent, tum eorum parentibus magnificis viris; Deumque Patrem Omnipotentem precemur, ut qui affinitatis hujus auctor, atque omnis boni dator est, solidum hoc gaudium, stabile, ac perpetuum esse concedat. Verum, quoniam hoc percipi non potest, nisi voluntatum invicem sponcione, ac veluti quodam voto præcedente, ad stipulationis ego verba in Jesu Christi Dei, ac Mariæ Filij Domini nostri nomine, Spiritu Sancto gratiam suam infundente, accedam; eam verò, ut res ipsa postulat, plebejo sermone depromam.

O R A T I O N E S. 7
GUINIFORTI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O *

IN SPONSALIBUS JOANNIS DE FEDERICIS.

Q Uæ duo commoda, Magnifici Domini, spectabiles viri, vosque ò Cives clarissimi, solet unius alicujus actus frequentatio plerisque afferre, ut illi & majori fiducia in adendo negotio, & uberiori in transigendo facultate sint; horum ego neutrum, quanquam sæpe in dicendo versatus, hodierno die invalescere in me sentio. Id autem eò minus admiror accidere, quò accuratius, & earum, quæ in sermonem venerunt; rerum præstantiam considero, & meam indignitatem ipse dijudico. Neque enim eâ sum innocentia, ut dignum me putem, qui sæpius divina instituta per os meum assumam; neque auctoritate; aut eloquentia tantâ, ut solus inter magnos Duces, tacentibus cunctis, loqui debeam. Itaque voluntatem eorum secutus, quibus repugnari fas non duco, si ab hoc orationis genere non prorsus abstineo, vos pro vestra humanitate etiam, atque etiam exoratos velim: ne me arrogantiz accusetis, atque ut veniam concedatis, si & pauca pro rerum magnitudine, & minus eleganter pro splendore personarum dixerò. Convenimus quidem huc loci, Patres gravissimi, ut conjugium inter generosum virum Joannem de Federicis, & nobilissimam virginem Elisabeth Angosfolam celebremus. Quorum si laudes, non dicam ornare, sed vel strictim narrare voluero; vereor, ne pro temporis angustis, quibus arctamur, nimius in sermone, atque ineptus fuisse videar. Nam ut sponsæ genus attingam primum, quis Angosfolæ domus claritatem paucis verbis vel mediocriter explicare poterit? quæ cum spectabilium militum, aliorumque Primatum copia, opibus, potentia, jam pluribus sæculis in Placentia Urbe splendeat, tum etiam in tota hac nostra cisalpina Gallia inter primas habetur. Si

Guinf. Barz. Pars II.   b 2   enim

* Hanc quoque Orationem Mediolani habuit Barzizius eodem anno 1430. vel 1431. incunte, ut ex MS. Cod. Bergom.

enim omnia, quamvis breviter, complectenda fuerint, singuli quidem erunt præstantes viri, ipsorumque præclara opera singula recitanda. Erunt opulenta quæque, ac munitissima numeranda oppida, in quibus hæreditario jure merum habent, ac mixtum imperium: erunt affinitates commemorandæ, quas primarias non solum cum suis civibus, sed etiam cum exteris contraxerunt: quarum certè rerum seriem vix volumen quidem, ut opinor, capiet. Sponsæ autem nostræ, si vel naturæ, vel animi dotes prædicandas assumpsero, id nempe mihi suave dictu; vobis auditu jucundissimum fore non dubito: veruntamen impune, ut arbitror, superfedere ab hac parte licebit, quòd ipsa sponsa est præfens, cujus elegantissima indoles modestiam nobis, cæteræque virtutes muliere dignas repræsentat, & eam in Urbe nostra, Deo protegente, vitam actura est, ut planè de se judicium apud omnes quàm decentissimum excitatura sit. Quòd si ad virum ornatissimum Joannem sponsum mea se convertet oratio, difficilius equidem futurum video, modum in dicendo, & exitum, quàm principium invenire. Non enim ignoro, quàm latè vetustissimum Federicorum genus nobilitatem suam extenderit, quod in famosa illa Valle Camonica diutissimè claruit: quod finitimæ Urbes celeberrimæ, Bergomum videlicet, & Brixia pari gloriæ cupiditate invicem quasi suum esse contendunt: quod splendidissimæ affinitates innumeræ per universam ferè Provinciam latissimè excipiunt. Neque tam rerum imperitus sum, ut me lateat, quàm inclitâ virorum præstantium, insignium Doctorum, strenuorum militum, denique & Comitum magnificorum, tum antiquâ, tum præsentì memoriâ, quàmque multis dignitarum privilegii niteat. Fide verò quantâ floreat, ne longè procedamus, ante oculos constitutum habemus. Adsumt enim qui pro illibata, quam semper etiam, turbulentissimis temporibus, erga Illustrissimum Principem nostrum servaverunt, fide, nuper extrema penè salutis, ac propè desperata subire pericula, maximasque opes, ac Terrarum dominia, quæ à suis majoribus accepta nunquam sibi eripi antea passi fuerant, non dubitaverunt omnino deferere; ne hostibus parerent, à quibus ad multa longè à sua in Principem devotione abhorrentia impelli potuissent. Adest quoque vir magni-

magnificus Todeſchinus Ducalis Camerarius , ſponſi pater : quem iſta ipſa , de qua loquimur , fides , politicis multis comitata virtutibus eò provexit , ut non ſolum magnas Status ſui partes ſapientiſſimus Princeps noſter rectè ſibi committi poſſe judicaret ; verum etiam corpus ſuum , in quo tot Populorum ſalus , tot externarum Gentium quies recumbit , ſecurè in manus ſuas coniecerit . Meum de hoc ampliffimo viro ſermonem latè extenderem , ſingulaſque ipſius laudes perſequerer ; ſed earum magnitudo me abſterret , quarum tantus eſt ſplendor ; ut parem ſibi nullam orationem inventurus ſim : tanta copia , ut ad eas explicandas defectura ſit dies . Facile quoque illas prætereo , quod & probè omnes perſpectæ ſunt vobis , & ego aſſentationis crimen effugere , quàm orationis copioſæ laudem querere malo . Hac inſigni , & generoſa Federicorum progenie , hoc magno Todeſchino patre ortus Joannes minimè ſilentio prætermittendus eſſet : quem ſpectata ſupra ætatem ſuam prudentia , quem ſingularis in parentes veneratio , & quaſi religio , quem manſuetudo , atque modeſtia , & Principi commendat , & populo charum , jucundumque reddit . Sed nec mihi dicendi facultas ad omnia ſufficit , & jam veſpertina , quæ appropinquat , hora me admonet , ut deſinam quæ vobis nota ſunt , prolixius prædicare ; unumque illud depromam tandem , cujus gratia hîc frequentes ſumus . Nam cum apud clariſſimos parentes ſuos Placentiæ deſponſata per procuratorem fuerit ſponſa noſtra , Joanne circa Principis negotia occupato ; expectatis nunc omnes , ut invicem ipſi duo propria ſe voce deſpondeant , manuque dilectiſſimi ſui ſponſi in ipſius domum tranſlata virgo Eliſabeth matrimonialibus iterum ornatur inſignibus . Itaque , ut & veſtris deſideriis , & horum duorum votis ſatiſfaciam , Domino Noſtro Jeſu Chriſto , Dei , & Mariæ Virginis Filio invocato , ad ſtipulationis verba deſcendam .

GUINIFORTI BARZIZII
GUINIFORTI BARZIZII

BERGOMATIS

AD PHILIPPUM MARIAM

Viccomitem Mediolani Ducem.

SUPPLEX LIBELLUS.

Desiderantur nonnulla.

..... accepti esse mereantur. Illi verò, quos prius commemoraveram, nullo certo consilio freti, pulcherrimas disciplinas sibi conquirunt; non quidem illas, ut obsequentes filios decet, in patris patriæ ornamentum afferre cupientes, sed quasi mercenarii quidam plus offerenti operas suas locaturi. Hos itaque, tuæ felicitatis participes fieri cum video, nihil est, quod de tua in me largitate diffidam: qui mihi ipsi meæ in te devotionis, ac sinceræ fidei conscius sum. Nunc verò, ut ad summam illam omnium virtutum, quæ Regiæ nuncupantur, accedam, clementiam scilicet; adeò te cunctis admirabilem in ea præbuisse, ut jam non amplius veluti habitus quidam accedat animo, sed quasi membrum animæ, & essentiae tuæ pars meritò judicari possit. Nam si, ut à Philosophis tum Stoicæ, tum & Peripateticæ Scholæ definitum comperio: quò circa magis difficilia virtus operatur, eò cæteris dignior, præstantiorque habetur: eminentissimum certè hujusce virtutis asyllum conscendisse te affirmare non dubito. Quod si, & argumento, & exemplo tenemus, nihil homini difficilius esse, quàm seipsum vincere, nullaque perturbationem, vel majori violentia mentem invadere, vel occupatam efficacius subjugare, quàm si damno pariter, atque injuriâ ab his afficiamur, quibus nostra potissimum salus curæ debeat esse; quid nos prohibet, fortissime Princeps, quin summam te victoriam, summumque triumphum affectum palàm dicamus? Sæpe enim, cum atrocissimos hostes in tui potestatem eventus belli redegis-

set, &

set; & quidem eos, qui susceptorum ex domo tua beneficiorum, non tam immemores, quam ingrati suam omnem operam in tuo Statu subvertendo quandoque adhibuissent; illos à tua pietate non solum vitâ, libertate, conjugibus, liberis, potentiâ, dignitate, fortunis denique omnibus, verum etiam splendidissimis tuis muneribus donatos patriæ suæ restituiti. Quo uno facto ipsam quoque victoriam naturâ insolentem, ac superbam placabilitate vicisse, & lenitudine tua domuisse videris. Iracundiam autem consilii, & modestiæ inimicam ita comprimis; ut, cum à summo Deo vitæ, ac necis nostræ potestas in manu tua posita sit, nunquam tamen liberrimo hoc tuo arbitrio ad supplicia contumacibus infligenda, irâ commotus abutaris; ac humanum sanguinem, rem apud te pretiosissimam, nisi explorata perditissimorum ingenia teneas, summa cum diligentia custodias. Moderatione verò animi tanta es præditus, ut hanc neque ingratis hominum facinora, neque infidelium seditiones avellere à te virtutem possint: ipsa etiam ostentandæ potentiæ incontinens quædam cupiditas, atque immanis gloria: quæ Principum mentes sæpe occupat, dirosque, ac truces in suos reddit: minimè illam tibi surripere valeat. Quid est, quod super desiderare velimus? Credisne aliud quidpiam restare? Multa profectò. Cætera prætereo; unum illud prosequar, quod si desit, ea omnia, quæ superius enumeravi, tametsi maxima sint, non tamen ex vero, nitidoque virtutis fonte proficisci, verum potius simulata, & ad tempus non longum processura judicantur. Idipsum ejusmodi est, ut cum facilis in ignoscendo fueris, tum etiam in miserendo sollicitus existas; longè enim, ac latè clementiæ vis, ac splendor patet; nec solum tantummodo in eos vigorem exercet, qui ob crimen aliquod plectendi fuerint; atqui etiam his succurrit, qui, dum culpâ carent, non mediocri infortunio laborant. Videor mihi, Princeps invictissime, imaginem quandam hujus virtutis effinxisse, duas sibi fabricando manus, pro dextera scilicet, cui plus virium inest, indulgentiam in remittenda poena liberalem; pro læva autem, quæ magis est cordi propinqua, misericordiam suo beneficio ærumnas, calamitatesque omnes ab infelici propulsantem. Neque

que verò Stoicis in hac parte verebor esse contrarius; nam ii sapientem posse vel ignorare, vel misereri negant: cum tamen illas sibi operationes concedant, quibus misericordem quempiam, aut placabilem dicimus; hauc enim verborum tantum, non rerum controversiam esse inspicio; eaque ratione minus æquè illos sentire, quod non rerum gratia verba esse adinventæ, sed res ipsas verbis potiùs, quæ tanta subtilitate intuentur, deservire volunt. At ego contra sapientis nomen ex Stoici agri sterilitate in fertiliorē transferens fundum, illorum culturam imitandam puto: qui sapientiæ munus non ideo sapientem perdere dicunt, quia aut alienis affligatur incommodis, aut largiori in danda venia, quàm rigor ipse admoneat, licentiâ utatur. Sed ad id redeo, unde oratio mea divertit. Audeo, Princeps humanissime, affirmare uberrimum te ex hac ipsa clementia, quam ita studiosè in omni sui parte excoluisti, fructum reportasse. Ea enim cæteros Principes, Reges, Imperatores, quorum generosa facta perpetuis literarum monumentis sunt tradita, universis ætatis suæ Gentibus, atque omni posteritati commendabiles reddidit; te verò nostro huic sæculo commendabilem, ac eò plus admirabilem effecit; & ut planè confido, si qui aderunt, qui tuas res gestas, tuasque animi dotes, literis ex affectu scitè, & eleganter sint mandaturi, prædicabilem te in omne ævum exhibebit. Quod, si cæteras divinas virtutes tuas cogitatione pertracto, inauditam nempe in te uno excellentiam, atque immensam animadverto. Sed inih quidem non ego ipsas, te audiente, prosequendas desumpsi; tum quod nulla tanta est dicendi afiluentia, quæ se illarum copiarum, ac magnitudini æquare possit; tum quod non id meæ fidei convenire, neque tuæ Celsitudinii gratum fore existimo. Extat enim sapientissimum quoddam, atque insolitâ modestiâ refertum Imperatoris Pescennii responsum, cum fortè aliquis præsentem eum laudare vellet, in hæc verba: Scribe, inquit, laudes Marii, vel Annibalis, aut alicujus Ducis optimi viri functi, & dic quid ille fecerit, ut eum nos imitemur; nam viventes laudare irrisio est, maxime Imperatores, à quibus speratur, quod timeatur: qui publicè præstare possunt, quod negare, quod præscribere. Denique illud subjunxit, se vivum placere velle, mortuum

etiam laudari : præclara quippe , atque Imperatore digna sententia . Hujus ego voce præmonitus , & à cæptis desisto , & in plurimis , quæ se mihi dicenda offerebant, loquendi libertatem præcido . Nihil autem à me dictum est , in quod non impulsus necessitate quadam fuerim ; nam cum ad scribendum tuæ Majestati mea me calamitas cogeret , licitum mihi fore intellexi , eas omnes tibi rationes explicare , quibus non me temerarium , sed tui observantissimum esse intelligeres : quæ si in tua laude versantur , non est , quod in assentationis crimen conferas , sed totum gloriæ tuæ attribuas , cujus amplitudo infinita nullam in partem sermonem meum converti patitur , quin tuas innumerabiles virtutes objiciat , tantaque vi , ac multitudine me obsideat : ut si nonnullas earum reticere decrevero , cæteræ in medium prorumpant , neque illarum prædicationem effugere valeant . Itaque , Princeps felicissime ; si te in conferendis beneficiis munificentissimum : si in frequentandis muneribus studiosissimum ; si in exorlando patre meo diligentissimum : si in cæteros , qui nobilem aliquam disciplinam profitentur , gratiosissimum : si in devictos hostes clementissimum : si in negligentes subditos mitissimum : si denique in afflictos , eos præsertim , qui non sui erroris culpa , sed casu quodam , & iniquitate fortunæ , tantis malis obvoluti sunt , piissimum cognovi ; nulla me causa debuit remorari , quin ego ejus filius : quem tu in vita singulariter amasti : ego non carum rerum , quæ in homine ingenuo desiderari solent , omnino expers : ego ex ea familia ortus , in qua non modò nullus unquam tuæ Majestatis contemptor inventus est ; sed plurimi quidem , qui pro tui Status instauratione , ac firmamento fortunas prædæ , agros depopulationi , domos incendio , arces ruinæ , liberos captivitati subicere , suumque sanguinem effundere , atque ipsam animam exhalare non dubitaverunt : ego , nescio quo fato , maximis penè adversitatibus concussus , quin ad te , Princeps mitissime , calamitatem meam expositurus , tuumque subsidium imploraturus concurrerem , nulla , inquam , me causa debuit remorari . In te , Princeps potentissime , omnia & vitæ nostræ ornamenta , & salutis adminicula posita sunt : tu nos paternæ virtutis imitatores succurrendo , tu degeneres negligendo reddere potes ;

tes ; id enim futurum est : ut si qua nobis industria, multis quæ-
 sita sudoribus , inest, otio diuturno marcescat ; peracuta quoque
 illa parvulorum fratrum ingenia, quæ suavissimum , ut spero,
 fructum allatura sunt , inculta prorsus , atque inania jaceant : ni-
 si tu , Pater piissime , ex iis nos procellis eduxeris , atque in tuæ
 gratiæ portum receperis . Nullum in tuo florentissimo Regno ex-
 pectamus subsidium , si tua nos Celsitudo spreverit . Terminos
 tuos nimius in te amor excedere nos non patitur . Non defuisset
 alibi lucrum cum honore conjunctum , si aliena loca petere vo-
 luissent ; sed mihi multò jucundior est in umbra tui nominis pau-
 pertas , quàm maximæ opes gratiæ extra fines tuos esse possint .
 Admonet igitur me devitandi otii desiderium : impellit studio-
 rum jactura : cogit instruendorum fratrum , ac multæ familiæ su-
 stentandæ imminens mihi necessitas : ut ego servus, mandato tuo
 non expectato, tuæ me ultro proferam Majestati, & quidquid mihi
 ipse confido , non ambitione ductus , sed meo in te officio , atque
 observantiâ patefaciam . Non equidem , Princeps sapientissime,
 is sum , qui tuæ liberalitatis dona ad alendam ignaviam cupiam ;
 verum & ad tenera puerorum ingenia pretiosè inferenda , & ad
 nostra exercenda , id summis votis efflagito ; nobis enim duobus
 ætate maturis (ut etiam pro fratre * absente loquar) ad quam-
 cunque rem , militari dumtaxat exercitio semoto , usus fueris ,
 neque fidem , neque diligentiam , neque aptitudinem unquam
 deesse intelliges . Quanquam autem non minori ad unam rem ,
 quàm ad aliam confidentia simus , diversa tamen nos desideria
 tenent ; frater enim prudentiâ , gravitate , consilio , ac multâ
 experienciâ , humanitatis denique artibus , & Juris civilis scien-
 tia non ignobiliter præditus , his curis animum potius applicaret,
 quæ majus quoddam in se pondus , ac publicam administratio-
 nem continent . Ego verò tum paterna religione , tum & Opti-
 matum hujusce Urbis impulsu , ad ea me potissimum studia con-
 ferrem : quæ genitor meus Orator clarissimus deperdita penè so-
 lertiâ suâ exsuscitavit non solum , sed etiam auxit , atque illustra-
 vit . Hoc ipsa genitoris mei memoria : hoc mea in te reverentia :
 hoc

* Erat hic Joannes Augustinus .

hoc civium tuorum una vox : hoc tandem illa tot victoriis tuis, ac triumphis parta gloria , ut benignè concedas, exposcunt, instant, precantur. Nihil est enim, quod celebriorem Gasparini tui apud posteros famam reddere possit, quàm si facultatem hanc oratoriam, quasi jure quodam hæreditario, in ipsius liberos transire volueris. Nihil est, quo digniorem tibi servitutem impendere possim, quàm hoc uno multis fructuoso legendi exercitio. Nihil est, quod Mediolanenses tui concordi affectione pro filiorum suorum utilitate magis appetant, quàm me ipsum huic doctrinæ à tua felicitate præfici. Nihil denique est, quod magis tuam gloriam immortalem efficere possit, quàm præstantium in Urbe tua Oratorum copia. Neque verò, Princeps magnificèntissime, satis huic rei per te consultum putes, quod totam hanc provinciam Magistro Antonio Rhaudensi homini eloquentissimo, ac Theologo insigni commiseris; nam hujusce artis tanta est, tamque immensa magnitudo, ut quemadmodum in publicis gymnasiis singulæ disciplinæ pluribus magistris, ac doctoribus gaudent: ita etiam hæc una præceptorum quidem multitudinem nunquam abhorreat, solo autem uno raro contenta sit. Quamobrem, Dux clementissime, tuam deprecor Majestatem, ut molestias meas isto ipso gratiæ tuæ dono, tibi, ut opinor, minimè gravi, at mihi summè jucundo, & salubri, sublevare dignèris, meque in parentis mei sedem constituere. Quod si feceris, maximas tibi laudes ego pariter, & tota hæc Ducalis Urbs gestiemus; sin verò neque hoc, neque alio me tuæ beneficentiæ præsidio dignum judicaveris, nulla tamen poterit fortunæ vis esse, quæ devotissimum animum meum à tui nominis cultu alienet. Quidquid autem de me tua statuerit Celsitudo, vel miserum, vel felicem esse volueris, id pro tuo jure feceris; tuus etenim servus ego sum, tuæque sapientiæ admirator, ac prædicator ero semper. Vale Princeps, quem non aliter inter cæteros omnes singularem judico, quàm phoenix inter aves, ab his, qui de natura conscripserunt, singulari præstantia excellere perhibetur. Ex Gaspariana olim Bibliotheca Duodecimo Calend. Martii 1431.

16 GUINIFORTI BARZIZII
GUINIFORTI BARZIZII
BERGOMATIS
ORATIO*

IN INSTAURATIONE STUDIORUM
MEDIOLANI HABITA.

EXpectabam eum diem, studiosissimi Juvenes, ac fratres optimi, quo Principis nostri Serenissimi auctoritate publicam sedem conscendere mihi liceret; eaque ratione, tardius fortè, quàm vestris ingeniis conveniret, communi bonorum omnium civium desiderio satisfaciendum putavi. Nunc verò: cum neque ullam ex Principe nostro sententiam in hodiernum usque diem susceperimus, & novæ quotidie nobilium suasiones ad me perferantur, plurimorumque adolescentium ingenia ad hæc humanitatis studia olim promptissima jam tepescere intelligam; video tempus illud à me amplius non opperendum: quanquam id non procul abesse firmissimis indiciis comprehendo. Unum autem vos hortor, oroque: ut quemadmodum sola me utilitatis vestræ ratio impulit, ut hoc non leve docendi munus, non præmio ullo, non pollicitationibus allectus subirem; ita quoque & vos omne studium, omnemque diligentiam in ista ipsa nobilissima disciplina perdiscenda adhibeatis. Equidem nullum devitabo laborem, nullas vigilias pertinescam; si (quod planè confido) quantà ego in vobis instruendis solertià ero, tantà & vos in me audiendo attentione concurreritis. Erit autem illud à me in his domesticis lectionibus diligenter observandum, ut non solum nihil supervacuum dicatur; sed & omne id, quod ad rem faciat, diffusè pertractetur. Non enim devoranda, sed diu masticanda sunt ea, quæ princeps noster Cicero, vel in arte præcepta conscripsit, vel alia in causa divinitus à se perorata, literis mandavit; si & qua ratione ars ipsa nos in scribendo expolitos efficere possit, cognoscere volumus; & quo stylo in suis clarissimis Orationibus

* Hanc brevem Orationem ad Juvenes Mediolanenses habuit Guinifortus anno 1431.

tionibus artem ipsam idem ille dux noster secutus fuerit, concupiscimus. Dabo verò operam, ut quas gravissimus olim præceptor vester Gasparinus pater meus plurimas in hac facultate illustres sententias post se reliquit, fideliter, integrèque patefaciam. Quæ una ex re talem, ut spero, fructum reportabitis, qualem haud scio, an cuiusquam alterius præceptoris industria sit studiis vestris allatura. Sed ad rem accedo: ne tempus, quod tandem optatum attigimus, minimè necessariis sermonibus conteram.

GUINIFORTI BARZIZII

BERGOMATIS

O R A T I O *

IN INSTAURATIONE STUDIORUM

NOVARIÆ HABITA.

Multa sunt, Reverendissime Pater, Clarissime Prætor, insignes Viri, vosque fratres optimi, quæ me cohortabantur, ut hoc legendi munus omninò devitarem: quorum omnium duo illa potissimum in hanc me sententiam trahebant, quod neque in me tantum ingenii adesse videbam, ut rerum, de quibus sermo futurus esset, amplitudini respondere; neque tantum eruditionis, aut eloquentiæ, ut vestræ de me expectationi satisfacere possem. Quid enim unquam ab his Philosophis, quos olim Græcia præstantissimos tulit, de instituenda vita, de moribus, de virtute traditum fuit, quod non princeps noster Cicero exquisitissimo quodam ordine, ac summa brevitate eo in libro complexus sit, quem de officiis graviter, & copiosè conscripsit? Quis verò potest vel Orator, vel Poëta inveniri, qui se Terentio in effingendis animi perturbationibus, variisque hominum studiis explicandis, valeat sinè temeritatis ignominia comparare? Admirabilis enim quædam, ac penè incomprehensibilis res comperitur,

* Eodem anno 1431. Octavo Idus Iulii hanc Orationem Novariæ habitam à Guiniforto comperimus ex MS. Cod. Mediolanensi.

tur, quæ in suis illis facundissimis comœdiis abdita, atque obstrusa
 latet; si retia nostra intendere ad eam expiscandam voluerimus.
 In quo illos errare non modicum audebo dicere, qui se ad verbo-
 rum concinnitatem, fabulæque jucunditatem conferentes, quæ
 aures leniant, scire concupiscunt; in his autem, quæ animum in-
 formare, atque implere possint, mirâ negligentia versantur. Di-
 cerem & censorium illud hominum genus plurimum falli, qui
 Terentianas lectiones severè improbant: nisi apertè intelligerem,
 id eos magis considerare, quod ab omnibus ferè observatur, quam
 quod servari dignius videatur. Quare, Viri ornatissimi, ita de hoc
 comico nostro sentio, ut eorum diligentiam minimè laudem, qui
 adejus studium sola cognoscendæ fabulæ cupiditate accedunt: il-
 los verò non modò non absterrendos, verum ultro exhortandos
 putem: qui in id intenti sunt, ut divinam suam in dicendo elegan-
 tiam imitentur, diversasque hominum naturas, senum gravitatem,
 parsimoniam, austeritatem, juvenum lasciviam, prodigalitatem,
 incontinentiam, servorum figmenta, ac dolos, lenonum astutias,
 meretricum artes, innumerabileque alias morum varietates subti-
 liter investigent: quibus agnitis, & rectum vitæ modum habituri,
 & omnia suo instituto adversantia constanter superaturi sint. Ita-
 que, Pater humanissime, admirari debet nemo; si gravem hanc, &
 ponderosam provinciam, ad quam incitatus à plurimis fui, multos
 dies quasi scopulum quemdam effugere volui. Nam quis ego sum,
 aut quæ in me auctoritas, quod ingenium, quæ industria, ut apud
 doctissimos homines de rebus arduis, atque excelsis: ea præfer-
 tim ætate, qua neque rerum multarum experientiam, neque plu-
 rium disciplinarum notitiam tenere liceat: publicè docere præ-
 sumam? Quid verò eximiam illam mentibus vestris, nescio
 quo pacto, de me insculptam existimationem commemora-
 bo: quam quidem tantam esse planè dispicio, ut eam posse me-
 ritis attingere desperem penitus. Sed vestra, Patres, ac Viri li-
 teratissimi, in me charitas, meaque in vos benevolentia tantum
 valuit, ut malim incitiam meam palàm facere, & ab optima illa
 opinione excidere, quàm voluntati, ac desideriis vestris non
 obtemperare. Statui ergo, privata ratione posthabita, rejectis-
 que his studiis, in quibus magis oblectari soleo, ad ea me con-
 ferre,

ferre, quæ & vobis gratiora, & temporibus his convenientiora fore animadverti. Illud autem pro vestra modestia concedi velim: ut cum magnam ineptiarum mearum partem mihi imputaveritis, memineritis etiam, hoc me onus non tam mea sponte, quam vestro impulsu subiisse, rerumque cum pulcherrimarum, tum & difficillimarum expositionem desumpsisse. Id quoniam mihi jam tribui omnium consensu intelligo, convertam orationem meam ad ista ipsa, quæ vos attentione summa expectare videmini; eritque prima cura in his adhibenda, quæ summus Orator Cicero summo ingenio ex mediis Philosophiæ fontibus hausit, & admirabili sua eloquentia de Officiis divinitus dissevit. Ejus libri titulum primo loco explicabimus, dehinc ad reliqua transeundum erit.

GUINIFORTI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O

AD SERENISSIMUM PRINCIPEM

ALPHONSUM ARAGONIÆ,

Siciliæ, Valentini, Sardinie, Balearum,
Corficæ Regem.

Habita in Civitate Barcinonis 1432. die 14. mensis Martii.

Constitueram primum, Serenissime Princeps, & Rex fortissime, quæ in tuam Majestatem mea esset devotio, literis declarare, eaque ratione binas variis temporibus dederam generoso, & strenuo militi Hugoni de Villafranca Oratori tuo; sed quoniam tardior multo fuit suus ad tuam Serenitatem reditus, quam putaverat, Sacratissimo Imperatore à se illum non citius absolvente, non potuit meus jam nominis tui splendore inflammatus animus diutius expectare. Experiebar enim molestias illas, quæ homines cupidos affligere solent: & quidem eò vehementiores experiebar, quò novas huic, quam affectabam, rei, quotidie

tidie moras inferi animadvertēbam . Itaque , invictissime Rex , milite hoc clarissimo diu expectatum iter tandem instruente , constanter quoque illud per me ad eundem existimavi . Judicabam equidem non parvum neque amanti , neque parati ad amandum animi esse indicium ea sequi nolle , ad quæ amor impellit : nisi prius se amari cognoverit . Memineram vulgo apud omnes dici solere , tenuem ex eo amoris conjecturam assumi , quod quis sine suo incommodo facit . Non ignorabam eum , qui se Principis alicujus servum asserit , firma pro se argumenta , dilucidas probationes , magna testimonia habere oportere : propterea quod Principum gratiam , qui multa conferre possunt , facile omnes affectamus . Sequutus ergo sum eximie hujus meæ devotionis imperium : qui patriæ fines egressus , atque in remota loca prolapsum , ad te usque proprio corpore , non scripturâ , quasi exploratore quodam præcedente , accessi . Plura ob eam rem incommoda subivi , qui suavissimos fratres , matrem (sic enim eam appellare decrevi) amicos , notos omnes , patriam denique ipsam deserui : qui jucundissima literarum studia , multos dies intermisisti : qui ab orio ad laborem , à quiete ad peregrinationem , à securitate ad multa itinerum pericula , mea sponte , nulla necessitate cogente , libens transitum feci . Argumenta verò , probationes , testimonia deditissimi tibi animi mei ; tametsi nonnulla ex his , quæ nunc commemoravi , hauriantur : haud tamen scio , an certius ullum , aut firmius eo adduci valeat , quod experientia præstare potest . Non enim longè absuin , qui me Celsitudinî tuæ subditum profiteor . Statue , injunge , impera : intelliget tua Majestas , à qua nullum non rectum , laudabileve imperium procedere solet : tantum studium in tuis mandatis exequendis me ponere , quantum vel ingenium , atque industria mea , vel corporis robur , ac firmitas patietur . At verò , Princeps Illustrissime ; si te fortassis admiratio aliqua tenet , unde hæc me hominem alienigenam veneratio tanta invaserit ; illud quaeso , atque obsecro , ut & mirari hoc desinas , & me ad ejusce rei causam explicandam minimè astringas . Nam cum ea omnis ratio ex præclarissimis tuis virtutibus , quas uno multorum sermone didici , veluti ex abundantissimo quodam fonte oriaur ; erit certè res neque

neque auribus tuis grata, neque meo in te officio digna, si te maximum Principem, & Regem potentissimum præsentem laudare, ac verbis extollere voluero. Dicam tamen duo hæc non-nihil in me potuisse: unum, quod his studiis, ut omnes prædicant, egregie tua Majestas operam dat: in quibus cum Galsparinus olim pater meus Orator, ac Philosophus claruerit, ego quoque ætatem meam consumere opto; alterum, quod tanta in rebus sive pacis, sive belli est præstantia tua, talisque ad ampliorem gloriam extruitur via: ut planè videam, si mihi facultas per otium dabitur, eam ad scribendum materiam paratam, quod faciliè cum Dei adjutorio multa literis mandari poterunt, quæ & historiam, ac veritatem, non fabulas, aut mendacium sapiant; & nomini tuo immortalitatem, mihi nobile exercitium, posteris dignissimum ad colendam virtutem exemplar sint paritura. Ad quam rem, si mea me cogitata non fallunt, te pro tua singulari sapientia, & virtute benignissimum fautorem, adjutoremque studiosissimum fore non ambigo. Si enim pro comparanda, immò potius pro tuenda, vel cumulanda gloria graves curas, multos labores, immodicos sumptus, immensa pericula subire nunquam dubitasti; quis non te pro illa quoque perpetuanda exquisitissimam diligentiam adhibiturum credet? Id verò solis literarum monumentis confici posse quis non intelligit? Non Themistoclis, non Periclis, non Leonidæ, non Alcibiadis, non Epaminondæ, atque aliorum, qui apud Græcos floruerunt, fortissimorum Ducum res gestæ hac nostra ætate in memoria haberentur: nisi vetustatis fidelissima observatrix historia nobis illas nunciaret. Alexandri quoque Macedonis, ejus qui magnus appellatus est, mirandam in præliis virtutem, & penè incredibiles victorias: Persarum innumerabilem multitudinem, atque inæstimabiles opes: Indorum, Ægyptiorum, Assyriorum, Scytharum, ac denique barbararum omnium Nationum cruenta bella, & horribiles pugnas nonnisi per historiam cognovimus. Quid Romanorum triumphos commemorabo? qui tanti fuerunt, ut externorum omnium claritatem suo splendore obscuraverint: nonne Oratorum eloquentiâ, & diuturniorem laudem, & ornamentum non mediocre susceperunt? Romuli Regis, qui primus

Guinif. Barz. Pars II.

d

Urhem

Urbeni fundavit, cæterorumque Regum, Decii, Brütii, & Collatini, qui libertatem induxerunt: Horatii Coclitis, Mutii Scævola, Decii Muræna, Curii, Dentati, Fabritii, Artulii Reguli, Pauli Æmilii, Fabiorum, Papyriorum, Scipionum, Catonum, Caji Marii, Q. Sertorii, Lucii Luculli, Cn. Pompeji, Caji Cæsaris, universique illius virorum illustrium chori: Octaviani quoque Augusti, ac subsequæntium quorundam Imperatorum tum continentia, & integritas, tum constantia, & magnanimitas, tum fortitudo, & probitas, tum varia fortunæ commutatio, & morum diversitas, tum rei militaris scientia, celebrisque ex eorum trophæis, ac victoriis fama, tanta ad nos pervenit, quantum suo ingenio viri doctissimi per literas transmissæ. Non est incredibile, alios dehinc nonnullos vel Imperatores, aut Reges, vel Principes, aut exercituum Duces magnis à se rebus gestis in admiratione aliquando, prædicationeque extitisse: quorum hodie nullam, tametsi recentiores prioribus fuerint, notitiam tenemus: propterea quod ea facile temporis cursu deficiunt, atque ex hominum cordibus excidunt, quæ non stylo, sed tantum linguâ rememorantur. Hæc, Princeps clementissime, non ex ratione à me dicuntur, quod vel solum hoc in genere officii meam polliceri operam velim: vel eum me profiteri intendam, qui gloriose per te gesta ornare, atque appositè scribere valeam; sed ut intelligas, cum cæteris in rebus tuæ Majestati me ipsum vigilantissimum servum exhibiturus sim; tum etiam in hac una, quæ ad tui laudem posteritati relinquendam spectat, semper intentissimum fore: ut si non eleganti, aut accurata oratione id ipsum transigetur, at saltem, quàm minus inculto genere dicendi fieri à me poterit, explicetur. Vereor mitissime Rex, ne fortè ineptus fiam, dum nimium sermonem diffundo. Colligam itaque me ipsum, & paucis, quicquid Majestati tuæ expositurus sum, reserabo. Admiratus sæpe antea præstantissimas tuas illas virtutes, quibus inter cæteros Reges, ac Principes singularis non immerito judicaris, decrevi tandem studia omnia mea tibi dedicare. Quamobrem neglectis his conditionibus, quæ mihi nuper intra proprios lares oblata fuerant, meam in tuum hoc Regnum protectionem maturavi. Nunc autem ad Serenissimum tuum conspectum

speculum pro tua clementia, quæ summa est, me admittere dignatus es. Quod munus cum tanti faciam, quanti ab homine tui observantissimo, cupidissimoque fieri æquum est, immensas primum ea re gratias habeo. Animum verò meum, cogitationes, curas, vigilias, studia, fidem illibatam, totum denique me ipsum Sacratissimæ tuæ Majestati post Deum offero, devo-veo, consecro: quem ut tuis beneficiis & sustentare in hoc proposito, & confirmare digneris, humiliter, & devotissimè supplico.

GUINIFORTI BARZIZII BERGOMATIS

ORATIO

AD SERENISSIMUM PRINCIPEM
JOANNEM REGEM NAVARRÆ.

Habita in Civitate Barcinonis 1432. die 22. Maji.

Optatissimus hic mihi dies illuxit, Rex Serenissime, quo splendidissimum tuum conspectum intueri, atque ipso corpore adire liceret: ut qui & alienæ virtutis admirator semper extiti, & ineffabili quadam in Serenissimum Regem Aragonum, devotione obstrictus sum, te summæ præstantiæ, ac virtutis Principem, hujusque unius Regis, cui me totum consecravi, fratrem, non solum mente reverear, sed etiam operâ, atque officio colam. Et quoniam inter vos cum naturæ, tum & animorum conjunctionem esse tantam existimo, ut nemo satis uni esse possit, nisi & alteri quoque se jugo pari submittat; id à me curandum intelligo, ut non tam mea tuæ Celsitudinis studia novissimè dedicem, quàm ex eo die, quo me Sacratissimo Regi, cujus es frater, exposui, & tibi dedicata meo isto sermone declarem. Judicet, obsecro, tua clementia, Rex benignissime, suâ me gratiâ non indignum; suscipiatque unum hoc, qualecumque est, munus,

Guinf. Barz. Pars II.

d 2

nus,

nus, quod de me facio : non illud ex re, quæ quidem pertenuis est, sed ex mei animi liberalitate, atque exuberantia dimetiens. Ego verò, si non pares eam ob rem tuæ Majestati gratias egero, non inferiores certè facultate mea rependam.

GUINIFORTI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO*

IN INSTAURATIONE STUDIORUM MEDIOLANI HABITA.

Neminem vestrum, Patres clarissimi, generosi Viri, vosque juvenes honestarum artium cupidissimi, hodierno die huc loci convenisse intelligo : quem non & voluptas quædam prope singularis, quod ad paternum munus subeundum redierim, & expectatio ingenii mei, ac doctrinæ quasi ornamentum aliquod amplissimæ huic Urbi, atque universæ patriæ allaturus sim, teneat. Mihi verò, quod ad voluptatem spectat (nam id primum sermone prosequar) longè aliter, quàm vobis accideret; si vel honorum ambitio, vel opum cupiditas potiore apud me, quam ipsa cum necessaria propriæ salutis cura, tum debita in Deum religio, in patriam charitas, in proximos, atque amicos & benevolentia, & pietas locum haberet. Quis enim est : qui si præteritorum temporum meminerit, neque sive fato quodam, sive divina voluntate, non modò ex prospero fortunæ cursu, quo ad altiora provehebar, verum etiam ex sublimi illo gradu, ad quem Serenissimi, cui assistebam, Regis clementia conscenderam, revocatum animadvertat : non facilè acerbis molestiis meum agitari oportere animum credat? Aut quis est : qui si innumerales curas meas, vigilias, studia, si labores intolerabiles, si extrema penè,

Habita fuit hæc Oratio à Guiniforto Decimo Sexto Calendas Februarii
anno 1435. ut ex MS. Cod. Mediolanensi.

penè ; ac prorsus detestabilia navigationum incommoda , si prope desperata sæpius varia terrâ , marique pericula : quæ omnia & intrepido animo adire pro dignitate assequenda , & infracto sustinere pro conservanda , nunquam dubitavi : cognoverit ; non plurimum , quod eorum intercidat fructus , dolendum putet ? Sed parendum est naturæ legibus , nostrique interitus hora , nisi idonea subsit causa , quamdiu possumus , non solum insito nobis appetitur quodam , sed etiam recto iudicio differenda . Neque enim hæc vulgi vox tantum , sed & maximorum Philosophorum sententia fuit ; nam hi dolorem mortis in sapiente admittunt , immo quasi exigunt : ea quidem ratione , quòd multo eo fructu privari , quem asferre tum doctrinâ , tum exemplo solebar : quòd sese ad operationem virtutis , in qua felicitas humana consistit , impotentem corporis , & animæ dissolutione fieri intelligat . Quo sententiæ genere Philosophum illum usum fuisse accepimus : qui die quadam secundis ventis navigans : cùm multa de contemnenda morte graviter , & copiosè tum disseruisset , paulo autem post tempestate orta , periclitanteque navi , expalluisset : nautæ cuidam vilissimo increpanti , quòd à præceptis Philosophiæ , quæ nuper edixerat , aberraret : cùm tamen ipse nauta constanti animo permaneret : in hunc modum respondit : Nihil est quidem , quod te pigeat simul cum vita perdere , qui nihil viro dignum in vita habes ; mecum autem omnis pulcherrimarum disciplinarum , ac virtutum chorus , qui hoc pectus inhabitat , istâ horâ periclitatur : quare æquum est , ut si non pro me , saltem pro tam pretioso thesauro sollicitus , atque anxius fiam . Hæc ille . Ego verò quanquam ejus non sum temeritatis , ut quòd vel Peripateticorum schola in sapiente ad dolorem mortis honestandum exigebat : vel is , quem modò dixi , meritò sibi attribuebar , id ipse mihi arrogare præsumam ; tamen cùm nulla sit virtus , quam non quisque studio , & exercitatione assequi possit , nec quisquam desperare debeat , cum se virum futurum , quem aliquando ex mediâ hac luce subtractum multi plangent , vitæ consulendum statui : ne ad hæc ipsa mihi aditus , eâ neglectâ , præcideretur ; maluique sinè his , quos adeptus fueram , honoribus salvus esse , quam una mecum illos amittere . Neque verò similis ea in resum

sum his, qui naufragio imminenti, pretiosis, quas in mare ejiciunt, mercibus, ut ego, quos relinquo, honoribus salutem redimunt. Illi quidem sola id tempestatis vi (quod est fortunæ) coacti faciunt: ego (quod tandem postremâ ægritudine meâ cognovi) à Deo sapius inde avocatus sum. Illi tanto in discrimine positi, vix quid agant, intelligunt: ego postquam animum ad hoc factum inclinavi, priusquam ad ipsum accederem, integritati nominis mei, atque honestati summa cum diligentia, & ratione providi. Illi ex jactu nullum, præter salutis commodum reportant, nemini lætum nuncium ferunt: ego à Divo Cesare nostro Philippo Maria non solum ad paternum olim munus nunc assumptus, ac proventibus annuis ex publico ærario copiosè donatus, verum etiam aliis clarissimis ornamentis amplificatus sum. Ego patriam, extra quam voluntariè peregrinabar, recepi: qua nihil homini dulcius, nihil esse debet charius: patriam, inquam, eam, quam Regionis situs, aeris salubritas, agrorum fecunditas, Oppidorum pulchritudo, Urbium fama, hominum sive in pace, sive in bello excellens virtus, inter omnia Orbis Regna celeberrimam, ejus autem Principis gloria, cujus imperiis paret, illustrissimam reddit; ego isti ipsi, quem dico, Principi gloriosissimo non ingratam servitutem, Senatuique universo non injucundum obsequium, quod prius non contumaciter, ut notis omnes, sustuleram, libenter restituo. Ego optatissimis fratribus meis, ac cæteris necessariis: ego vobis amicis meis amantissimis, his præsertim, quorum & consilio ad hanc rem motus, & solertiâ promotus fui: qui suum erga me animum cum multis indicis sæpe antea declarassent, nunc toti Urbi, ac patriæ notissimum reddiderunt, atque in dies reddunt; denique & cunctis, qui me salvum esse cupiunt, hac ipsâ jacturâ meâ incredibilem, ut planè video, alacritatem attuli. Longè itaque in diversa causa cum sim ab eo, quem supra commemoravi; æquum est quoque, ut non eodem animo damnum meum feram, sed omnem temporis antea acti memoriam, salvâ tantummodo acceptorum beneficiorum perpetua recordatione, prorsus ex capite aboleam; omnemque à me tristitiam propulsem: ut quemadmodum vos læto corde ad me audiendum concurristis; ita ego tranquillamente

mente hanc legendi provinciam aggrediar. Jam videor, primarii Viri, ex ea parte ad vos inclinare, ut vobiscum de hoc meo successu congaudeam. Sed quid de summa illa existimatione, quam de me habetis, quid, inquam, dicam? quid sentiam? Ego ne aded mei oblitus sum, ut eo me ingenio, aut sapientiâ præditum putem, quibus illam sustinere, ac tueri valeam? minimè; neque enim eâ unquam fui arrogantia, ut quidquam laude dignum propriæ virtuti attribuendum crederem; neque ea ingratitude, ut non ad unum, ac trinum Deum, à quo id datum esset, in primis referrem. Quid ergo est, quod me consolatur: cui nec industria à natura tributa, nec ars studio quæsitâ, satis adminiculi subministrat? Nempe sola clementissimi Dei largitas, à quo honesta omnia; si modò ad congruum finem ordinentur, operaque nostra pro his assequendis adhibearur; expectanda sunt. Nec cuiusquam in hoc objecta verebor. Scio quidem non defuturos, qui sic mihi adversentur: non satis ingenio tuo, Guiniforte, confidis, sed spem in Deo jactam habes: si honesta solùm ex Deo sperare licet, & quidem non simpliciter, sed cum ad rectum finem ordinantur; nihil est, quare sperare debeas, huic te opinioni tantæ satisfacere posse. Eloquentia enim, cujus doctrinæ præficeris: cum sepe homines ad perniciem suam, quod de Gracchis, de L. Saturnino, ac plerisque aliis legimus, sæpius ad injusta excitanda bella, ad maximas Respublicas subvertendas, sæpius ad veritatem obtegendam, ad mendacium persuadendum, ad omne scelus audendum crudiat: neque honesta res esse, neque determinatum aliquem bonum finem habere potest. Quibus equidem responsurus: ut plerisque in locis à Cicerone, ac cæteris artis Scriptoribus literis mandata præteream; illud unum adducam simile, quod de humano intellectu conspiciamus; nemo enim intellectum, vel substantiam nobilissimam esse, vel ad perfectionem hominibus datum negat: quò tamen, infinitis modis, ad malum abutimur, dum naturæ ordinem pervertentes, perturbationibus animi subjectum esse volumus. An ideo quisquam ita erit amens, ut homini dicat, satius esse cærere intellectu? aut Deum accuset, quod in homine principalissimum eum esse voluerit, quod cum immanissimâ omni ferâ crudeli-

deliorem, cunctisque malis, quæ accidere possunt humano generi, perniciosiorem, ut sæpe videmus, efficiat? Nemo certe erit, qui non Dei hoc summum donum, summæque expetendum fateatur. Quod si ita se habet, cur de eloquentia non idem iudicabimus: quæ ornatissima est ejus, immo totius animi & nuncia, & ministra; voces enim motuum animi sunt notæ, unumque hunc sibi potissimum finem præstituit eloquentia: ut, quod re quacunque proposita, eligendum quisque judicaverit, appositè id, atque accuratè alteri persuadeat. Si effrenati sunt motus animi, si falsum electionis iudicium, maligna fiet & persuasio, neque eloquentiæ vitium erit, sed intellectus. Quare si amenitatem laudamus, cupiamus & infantissimi animantium omnium reperiri. Quod si tantoperè intellectum in homine admiramur, ut eo præstantius nihil à Deo creatum iudicemus; certè proximum illi bonum esse eloquentiam, necesse est, concedamus: cuius amplitudo, ac vis omnia, quæ percipi intellectu possunt, complectitur, ut nihil eorum tam inextricabile sit, quod non ipsa cum dignitate quadam explicet, atque in audientium animos imprimat. Obmutescat igitur, si quis est, qui tantum ornamentum suis inaledictis contaminare velit, ac potius in sectam nostram & ipse conveniat. Nos verò nostros ab suo splendore oculos nusquam deflectamus, nec quidquam ad ipsum assequendum prætermittamus. Ego quidem, quò præclarior est expectatio vestra, eò intentiori animo, ac majori ad ejusce rei semitas detegendas accedo; confidoque Deum nobis & ducem, & auctorem fore. Vos tamen vigilate, ac in eo, ad quem præcingimini, cursu perseverate. Nihil est enim tam obtentu difficile, quod non assiduâ diligentia comprehendas: nihil tam facile, quod non desidia, etiamsi manibus teneas, elabatur. Non tam vos præsentium meditatio retrahat, quàm nobilissimi huius, quod proponitur, præmii æstimatio incendat. Moveat utilitatis ratio, moveat & dignitatis. Cæteræ quidem sive artes, sive disciplinæ hominem in singulis rebus singulæ instruunt. Hæc una, quamvis proprium quoddam circa civiles causas officium habeat, tamen ad res omnes disertum facit. Cæteræ tum temporibus, tum locis, tum personis limitantur, ut non omni tem-

tem-

tempore, aut loco, aut non apud quoscunque locum inveniunt hanc nullus est, qui rejiciat. Nec vos eloquentiæ perfectæ altitudo in desperationem adducat, quod tam excelsio loco sita sit, ut ad culmen suum pervenisse nemo adhuc reperiat; multi enim ad eam sunt gradus, estque totis viribus ab unoquoque pro sua virili enitendum, ut quàm altius potest, conscendat: cum sibi persuadere debeat, quò propius ad eam provectus fuerit, eò se majorem vim, ac splendorem susceperum. Quod si quis forsitan est, quem vel tanti boni desiderium non teneat, vel labor ipse deterreat; delectet saltem ejus soli, per quod currendum est, & pulchritudo, & ubertas; arte enim, & exercitatione (modo ipsa non repugnet natura) ad eloquentiam pervenitur: quorum alterum dilucidis præceptis constat, ut nullà duritiæ, aut asperitate absterri debeat: alterum verò, tum in lectione, tum in scriptura, aut oratione consistit; atque horum utrumque ejusmodi est, ut quisquis ei se accommodet, illum quàm maximè & delectet, & juvet. Lepos enim verborum, concinnitas orationum, versutia sermonum, sales, facetiæ, sententiarum gravitas, rerum cum præsentium, tum & multis antea sæculis gestarum narratio: quibus omnibus rebus & Oratorum libri sunt reperti, & nos in dicendo quotidie uti contingit: dici vix potest, quantum in se oblectationis habent. At verò, cum virorum illustrium fortiter, magnificè, clementer, justè, sapienter dicta, aut facta: cum rationes consiliorum suorum, cum apparatus, maturaciones, varios eventus rerum legimus: cum eorum laudes ad Coelum extolli, atque immortalitati consecrari, sceleratorum hominum facinora improbari, execrabiliaque à summis Oratoribus reddi cernimus: nonne magnum in modum & honestiores in vita, & in agilibus prudentiores efficiuntur? Neminem itaque, tametsi ad attingendam eloquentiæ metam laborare non velit, tædeat in tam fertilibus agris, atque amoenis divagari. Ne quis tamen Philosophiæ cognitionem his non necessariam esse existimet, qui oratoriam facultatem consequi optant: propterea quod ipsius Philosophiæ fructum ex Oratorum libris colligant; illud omne etiam adinonebo, maximum operæ pretium esse, ut non minus Philosophorum, quàm Rhetorum præceptis

Guinif. Barz. Pars II.

c

studium

studium impendamus : cum hi rectam vivendi normam , quam ex Oratoribus sine certa ratione haurimus , determinatâ quadam regulâ nobis præscribant . Ac mihi quidem , cum intellectui nostro eloquentia deserviat : qui si perversus fuerit , eâ quasi veneno quodam ad corrumpendas hominum mentes abutitur : à nemine ad oratoriam disciplinam accedendum videtur , nisi vel prius ad virtutem se conformaverit , vel simul cum dicendi arte vivendi rationem addiscat . Quo uno consilio Principem nostrum , ac Ducem permotum fuisse arbitror , cum ad nobilem hanc exercitationem me adscribens , Philosophorum sententias Rhetoricæ doctrinæ consociari à me voluit . Sed vix tandem intelligo , Patres amplissimi , quàm imprudens sim : qui verba de hisce rebus apud vos facio , ex quorum numero plurimi , cum integritate vitæ clari , tum & sapientiâ , & auctoritate gravissimi habentur . Nemo autem est , qui non ita de his studiis sentiat , ut facies potius ad me inflammandum attulisse , quam exhortationes à me ullas expectare videatur . Statuam igitur huic sermoni finem ; meque ad ea convertam , quæ jam dudum sub silentio exigitis . Primam autem diligentiam : ne unum prædicare , alterum sequi dicar : in explicandis his Philosophiæ præceptis consumam , quæ suis epistolis Philosophus Seneca Lucilio tradidit : Reliquum tempus Cicero sibi pro suo jure vindicabit , à quo non solum optimam dicendi rationem , verum etiam pulcherrima eloquentiæ suæ monumenta , in quibus exerceamur , nisi nobis ipsis deesse volumus , copiosè accipiemus . Audiamus itaque nunc , quid ad Luciliū Seneca scribat : *ita fac mi Lucili* .

IN ORATIONES. 31 GUINIFORTI BARZIZII

BERGOMATIS

ORATIO

AD SUMMUM PONTIFICEM EUGENIUM IV.

Quod apud tuam Sanctitatem orandi munus, Beatissime Pater, ad me defert gravis, & integerrimus vir collega meus: id quanquam ipse fuerit commodissime impleturus, qui Philippi Mariæ Vicecomitis Ducis Illustrissimi, à quo profecti sumus, à secretis, & optimam ejus mentem, & sanctissima novit studia: tamen ne vel tuam clementiam, quæ se facilem ad me audiendum præbet, aspernari videar, vel tam nobilem facultatem summum te Dei Sacerdotem alloquendi præteream, ad me delatum officium non invitus adibo. Eam autem sequar in dicendo rationem, quam & ejus Principis, qui nos misit, in te observantia, & mea non ambitiosissima natura exigit, nec tua singularis humanitas indignam sua majestate judicabit. Non enim in orationis exordio altius repetendo, non in accurata dispositione rerum dicendarum, non in amplificandis illis, atque illustrandis tum verborum, tum sententiarum quodam quasi lumine occupatus ero. Hæc & alia in hunc modum plurima iis relinquenda existimo, qui vel ingenii sibi laudem quærent, vel audientium aures demulcere student magis, quam ex animo ipsi, atque ex re loquuntur. Purus erit, & simplex, veritatis, ac fidei plenus sermo meus; satisque à me factum putabo, si quæ ad nostri adventus causam pertinent, breviter explicabo. Tuam sanctam Majestatem Beatissime Pater, nos Mediolanensium Ducis Philippi Mariæ deditissimi tibi filii, vicem gerentes, veneramur, & colimus, eumque tuæ Sanctitati & commendamus, & dedimus. Vix credibile est, quantam pro Ecclesia Dei curam susceperit: quantum in iis providendis, quæ ad tranquillitatem,

Guinf. Barz. Pars II.

c 2

ad

amplitudinem, ad immortalē gloriam tuam spectent (quod nondum ei per difficillima bella agere satis licuit) studium adhibeat. Animadvertit quidem Principis Dei cultoris esse proprium; si consilio valeat, si auctoritate, si gratiā, si potentiā; cogitare non se iis bonis à Deo donatum, ut in cuiusquam perniciem pro sua libidine abuta tur: non ut tanquam demortua penes se, ac otiosa residere sinat, sed ut ea se Deo ipsi debere meminerit, suumque officium pro ejus honore, pro Ecclesiæ commodis feliciter impleat. Quamobrem cum verum Pastorem, summumque Pontificem, & palam confiteatur, & constanter agnoscat: qui supra humanum omnem statum, dignitateque emineas: qui summā in rebus sacris potestate fungaris: qui Filii Dei sedem in terris obtineas: te unum animo impressum gerit, in te cogitationes suas confert, de te sollicitus est, proque tua tranquillitate invigilat maximè. Ad hoc eum cum & publici boni, & omnis honesta ratio movet, tum excelsa præsentia tua incitat, atque inflammat. Persuadet enim ipse sibi eā te moderatione esse, ut cum subditam habeas omniem in peregrinatione viventem animam: cum populis imperes, Regna distribuas, non te ad dominatum tantum, sed ad ministerium præfectum judices: eā prudentiā, ut primum animarum saluti, post subditorum tibi populorum quieti, & incolumitati consulendum esse, postremum cæterarum, quas possideas, caducarum, atque fragilium rerum curam haberi oportere intelligas. Eā in tibi commissum gregem charitate, ut non corruptibiles tantum opes, sed & animam (nam ad Evangelistæ accedam verba) pro tuis ovibus, si necessitas exigat, sis positurus. Meminit quanta in hoc tuo Pontificatu gesseris, quibus omnes, qui te multis sæculis antecesserunt, planè solus exsuperas. Quot populi, quot Regna, quot Gentes, lingue, Nationes, quæ à Sanctæ Matris Ecclesiæ sinu diu subtractæ in schismatico errore consenuerant, tuā, quæ à Spiritu Sancto est, sapientiā, resipuerint. Videt, quod jam de tua Sanctitate vulgatum clarissimā ubique famā percrebuit, nec tibi tantis perfectis rebus præternittere integrum est: miro te ab Turcarum tyrannide, incendiis, rapinis, incursionibus, omni denique vel levissimo metu liberandæ Europæ desiderio teneri. Quod, ut eximiā

eximiâ laude dignum est, ita ad communem tutelam necessariū videtur. Inde ad alia transiturum non dubitat, eamque unam, quæ tunc reliqua erit, nomini Christiano, siue contumeliam dixerim, siue ignominiam potius, aboliturum sperat: qui sacratissima ea loca è barbarorum manibus eripienda statues, & ab illorum fœditissimâ contaminatione expurganda, quæ Dei filius homo factus, suo sanguine pro generis humani salute consecravit. Tantarum itaque rerum cogitatione, ac spe, animique tui excellentiâ, admiratione dignissimâ permotus, atque in tui observantiam, & cultum vehementer incensus, voluntatis, ac studii sui professionem, ut apud Sanctitatem tuam his maximè temporibus faciamus, tuus nos misit obsequentissimus filius Philippus Maria Mediolanensium Princeps. Is & alia quædam nobis in mandatis dedit: quæ quoniam ex eo genere sunt, ut secretiorem ad se exponenda locum desiderare videantur, eam opportunitatem, Clementia tua, ut nobis concedat, orantes petimus, atque obsecramus. Confidimus digna judicabis, Sanctissime Pater, in quæ mentem, animumque intendas, consensumque tuum, & Apostolicæ Sedis auctoritatem pro Ecclesiæ tranquillitate adhibeas.

GUINIFORTI BARZIZII

BERGOMATIS

O R A T I O

AD JOANNEM JACOBUM PALEOLOGUM

Montisferrati Marchionem

In morte ejus filia Medea Regina Cypri.

Si pro jactura, quam nuper cognovisti, magnitudine, aut pro amoris in filios vehementia dolendum esset tibi, Marchio Illustris; non satis intelligerem, quibus rationibus tuus vel abstergi luctus, vel leniri dolor possit. Mitissimus enim in omnes Princeps, in tuos verò incredibili pietate pater, filiam summo educa-

educatam studio, ac virtutibus iis ornatam, quæ Reginam illustraturæ fuerant, ea ætate amisisti, qua jucunditatem ex ea suavissimam capiebas: eo nuncio extinctam audisti, quo regium tibi nepotem concepisse auditurum te sperare potueras. Ita & omnia antea acta studia, quæ in filiam collata fuerant, cum ea simul interiisse videntur; & nobilissimus tibi, Regum scilicet nepotum præreptus est fructus, & quod præcordia intimè penetrat, dilectissimâ filiâ Pater amantissimus orbatu es. Sed cum ad robur animi tui cogitationes refero, cum tuam in Deum religionem, cum in rebus humanis prudentiam recogito: non difficilem mihi ad consolandum viam esse intelligo. Neque enim humanos casus non longè antea prævidisse te suspicor: præsertim cum in remotissimam Regionem multum post se relicta maris mittenda filia fuit, regii consors futura thori; * neque vereor, ne vel naturæ legibus parere, quas nullius sexus, nullius ætatis, nullius fortunæ homines evadunt, pertinaciter recuses: vel divinæ voluntati, quæ in nihil non bonum fertur, invitus acquiescas. Eâ verò te animi fortitudine præditum non ignoro, quæ nullo etiam præcedente consilio, nullâ persuasione adhibita, ipsa suo conatu vulnus, quamvis profundum, sinè magna doloris significatione perferre possit. Non itaque rationes exquirendæ à me sunt, quæ ad mollissimam etiam leniendam matrem valeant. Non est commemorandum, quàm multi, qui vel communem hanc sibi jacturam sentiunt, vel damna tua, quo in te animo sunt, quasi propria existimant, casu hoc tuo moereant: ut eorum quò majorem esse meminèris numerum, eò minus ferendum hoc pondus iudices. Non adducenda sunt eorum exempla, qui vel animo inflexo mortem sibi charissimorum audiverunt, vel brevi se à lacrymis temperarunt. Non repetendi narratione casus varii, qui è summâ tranquillitate in procillas turbulentissimas,

* Anno 1432. tertio Calendas Junii obiit Janus Cypri Rex, cui successit Joannes Secundus Jani filius: hic antem desponsavit Medeam filiam Joannis Jacobi Paleologi Montisferrati Marchionis, quæ post duos menses interijt Henric. Giblett suppr. sso nomine Franc. Loredan. *Isor. de R^e Lufignani lib. 9. c. 10*

Hanc autem Orationem conscripsit Guinifortus decimo nono Calend. Febr. anno 1441.

mas; è sublimi statu in miserabilem ruinam, è splendida felicitate in calamitatem foedissimam sæpe Reges, & superioribus sæculis, & patrum, nostræque memoriâ traxerunt. Quare bene actum cum filia tua dicamus, quæ in Regni sui possessionem inducitur: cum nihil in eo non festivum, nihil non magnificum adhuc vidisset: omnibus fortunæ minis subtrahitur, quæ virum suum Regem illustrissimum tunc reliquit: cum & elegantia morum, & honestissimâ conjugalis vitæ consuetudine irretitus, ejus amore flagrantissimè æstualet. Quæ populos diademati subditos tunc deseruit, cum ejus admiratione quàm maximè tenerentur: quæ antequam eximias de ipsa laudes Adriatici maris, atque Ionii tractus, ac littora: antequam Ægei t or celeberrimæ Insulæ, atque Gentes: antequam Regno suo circumjacentes Asiæ Regionēs (quod plerumque temporis lapsu accidere solet) conticescerent, è medio sublata est: ut inextinguibile in Regis animo desiderium ejus, ut amor perennis, ac veneratio in omni Cypro, ut clarissimum de illa præconium cum in Europa, tum in Asia remansisse videatur. Neque ex ipso Cœlo, in quo sempiternâ illam beatitudine frui credimus, filiæ tuæ anima revocanda, ac tibi ad consolationem adhibenda est, quæ te his alloquatur verbis: Noli te macerare, dulcissime pater: abdica luctum: ejice moerorem omnem: satis à te sanctissimæ pietati factum fuit, humanitati indultum satis, cum ad primum de meo transitu nuncium lacrymis exitum non negasti. Jam verò dato ad cogitandum spatio, gratulare mihi potius, quæ post humanam propè summam felicitatem, in tuto nunc me inter Beatos cerno. Te mihi patrem Marchionem illustrem, matrem mihi Principum matronarum exemplar, ac decus, ingentis & spei, & virtutis fratres, sororem inclito Salutiarum Marchioni conjugatam, avunculum eâ existimatione, gravitate, sapientiâ Antistitem: ut nullus sit tantus honos, nulla tanta dignitas, nullum tantum culmen, ad quod non meritò vocari potuisse videatur: consobrinos, quorum nam major illustrissimus Allobrogum Dux: consobrinas, alteram Mediolanensis Ducis illius, cujus & sapientiæ splendor latè diffunditur, & potentia nulli mortalium cedit; conjugem alteram ejus, qui ad successionem Regni Siciliæ vocabatur,

tur, Ludovici intempestivâ morte viduam: cui Deus quanta paraverit, quicumque inaccessibilem inhabitamus lucem, planè perspicimus: consanguineos alto gradu, etiam ex longinquis Nationibus, magnoque intervallo distantibus, multos ille mihi unus bonorum omnium dator Deus in fragili vita esse voluit. Denique Serenissimi Regis, te suæ voluntatis interprete, matrimonio me copulavit, ejus mihi insolitâ quadam, atque inaudita charitate devinxit: Regnum subjecit, populos non subditos solum, verum & omnes, quorum mea navigatione maria perambulavi, in mei laudem, atque amorem compulit. Tot, inquam, & tanta fortunæ munera mihi Rex Regum Deus contulit, ut eis perfuncta egregiè, nullius penè humanæ jucunditatis expers, ab eo magnificè in supremum Regnum traducerer, quo me nulla corruptio, nullus dolor, nulla turbatio, nullum incommodum attingere posset. Cogita ergo, mi suavissime pater, si tibi detur optio: utrum in peregrinationem undique periculosam, & ubique impedimentorum plenam ad vos rejici dilectissimam tibi filiam: an stabili Regno potiri malles. Quod si, & tuus in me incredibilis amor, & eximia sapientia tua perpetuam mihi sine ulla offensione beatitudinem optabit potius, quam rursus in incertam reditum; cur ejusce rei necessitate impositâ, non infracto illam tu animo, nec infracto solum, sed æquo, atque inturbato, immò læto, ac jucundo ferēs? Consolare itaque te ipse, Pater, & omnem tristitiam deponere: induere hilaritatem, tuique omnes, jubere, ut mea felicitate gaudeant: diem mihi non funeris, sed nuptiarum, quas nulla unquam viduitas subsequetur, solemnem celebrent. In primis autem mitissimam, quæ me peperit, quæ disciplinis muliebribus erudit, quæ tecum una summo studio, & assiduâ vigilantia virtutibus iis instruxit, quæ Deo dignam redderent, matrem consolare; & ab ea, quam sibi firmasse videtur, perpetui luctus sententia, tu qua es apud eam, & auctoritate; & gratiâ, revoca. Id quæso effice, ut cum nihil ad solidam mihi felicitatem desit, etiam æquitas animi, & gratulatio vestra, tum & unanimis cum Deo vester sine contradictione consensus accedat. Hæc, & alia meliora dicturam ad nos revocandam ex ipsâ Cœlo animam filix tuæ putarem, illustis Princeps: humanarum vicif-

vicissitudines, ac mutationes rerum commemorarem: constantissimorum inter adversa Principum exempla repeterem: quot, & qui sint, qui filia tuae mortem lugeant, mala omnia, quae viventi illi accidere potuissent, bona, quae obitu consecutam eam sperare non irreligiosè licet, describerem: magno studio prosequerer quicquid ad animum vel enervatissimum, & colligendum, & confirmandum proficere solet, nisi apud magnanimum Principem, & praeclarâ erectum mente res ageretur: cujus excellentiâ nonnihil detraxisse videbor, si lapsus in consolationis aliquod genus fuero, quod dolori succumbere te ulla ex parte significet. Itaque aliâ, quò volunus, arduâ quidem, nec omnibus, sed magnis tantum viris perviâ tenendum est viâ. Acerrimas dolendi causas inpetum in te fecisse planè confiteor; filiam enim tuam unicè dilexisti, merito quidem propter ejus & morum, & ingenii suavitatem: illustrissimo eam Regi connubio devinxeras: Reges tibi nepotes, qui in Oriente clarissimi haberentur, propagaturam sperabas: ejus celeberrimâ virtutum famâ tuum per Asiam vulgari nomen, quod in Europa illustre habetur, non parum audiebas. Has in irritum cogitationes, hæc in luctum gaudia recidisse, quis non tibi permolestum credit? Te verâ ætate, ac medio adolescentiæ flore, inter adhuc ardentes nuptiales tædas, ad supremæ diei funera devenitum esse, quis non patri vix tolerabile paterni affectus non penitus expers judicabit? Vehementissima hæc quidem, quamvis inhumanus, ac ferus, negabit nemo, & quæ animum quemque vel prosternere, vel agitare possint: verum hujuscemodi sunt, ad quæ tua Celsitudo respicere non horreat, in quæ virtus nervos intendar suos, quæ sibi sapientia subigat, tractet, transformet, atque in melius vertat. Ad hanc animi amplitudinem, atque præstantiam, à qua nimirum dolore te nonnihil dimotum piè credo, revocandus es, huic tradendus, & commendandus, non mollibus demulcendus verbis; fortiora namque te audire decet: à quo verò illa potius, quàm à te ipso petas, adduco neminem. Nam, si ad consuetam animi tui fortitudinem, excellentiamque respexeris, aditum jam tibi ad patientiam apertum invenies: qui angelicæ conspectu filia, non ad breve tempus, sed cum perpetuam fore absentiam videres, pa-

Guinif. Barz. Pars II,

f

ter

ter amantissimus carere, illam in Cyprum usque mittens, didicisti. Indecorum quoque, & te indignum judicabis ad remittendum filiae desiderium, temporis, quod etiam debilibus subvenire diuturnitate solet, beneficium expectare. Quare magnitudine animi utendum intelliges: quæ vel sola, nullo ad consolationem adminiculo succurrente, ipsa suis viribus adversus quæcumque dura consistere, ac ea fortiter ferendo se vincere posse verissime profitebitur. Quod si tuam in consilium sapientiam vocaveris, ab illa fortitudinis asperitate ad remedia humaniora te ducet. Docebit enim non pertinaciter ea desiderari oportere, ad quæ in vanum suspirandum sit. Docebit non trahi fatis sapientem, sed duci, nec divinæ voluntati, etiamsi id permittatur, velle resistere. Docebit te ad frequentandam filiae memoriam ita institui oportere: ut quod jucundissimum antea fuerat, de illa sæpe loqui: sæpius cogitare, nunc eâ demortuâ sine tristitia repetatur: ne si in æteri diutius induleris, cum refugiente naturâ, in oblivionem tandem res tibi dilectissima delabatur; & præterea, quæ te circumstantibus amicis olim charissima fuit virgo, jam odio esse, & matrimonio, & mortalitate defuncta incipiat; si ob eam inexplicabili poenâ torqueri te viderint illi, & præclusam sibi cum de illa, tum de re omni jucunda penès te loquendi libertatem indignè ferre cœperint. Docebit animum ab gravi nimis, atque molesto pondere subducendum, quo expeditior in Reipublicæ gubernatione versetur. Illud denique sapientiæ esse, ne singula recitem, ipse comperies: inde laudem & fortis Principis, & sapientis educere, ubi nullus in quamvis eximia pietate sit fructus. Quare & præclarum fore animadvertes, si te hominibus cunctis præbueris in exemplar ad lætitiâ in quaque re ita complectendam: ut si in tristitiâ repentè versâ fuerit, non se prosterni sinant, ad spem, quamvis altissimas, ita concipiendâ ut sive in earum exordio, sive in medio cursu, sive in ipsa proposito sibi finis consecutione intercipientur, non sibi propterea consilium deesse prorsus, & rationem permittant. Non dolore victus, sed pietati concedens aliquid extra firmissima hæc, quæ in te sunt, præsidia vagaris clarissime Princeps. Sed jam receptui dandum est signum; ne quis de tua constantia dubitare possit,

fit; cavendum est: ne tuos ingressus fines, & intrà eos, quasi possessionem adeptus usucapione, jus sibi quærat dolor: ne assiduitate familiarem se intimum, atque perpetuum tibi comitem reddat: ne quam in luctu perseverantiam, veluti gloriæ speciem ostendet, quæ placeat; neve in sensum ipse pedetentim surrepat, & voluptatem quandam inter suspiria suggerat, quàm celerrimè providendum est. Ad hæc amplissima in te cùm sit facultas, càm ut complectaris, tum filiæ tuæ gratissima illa quondam suavititas: in cujus locum rem modò non similimam, sed maximè dissimilem, tristitiam scilicet, & cordis amaritudinem substituere injurium est; tum eorum, qui te amant, venerantur, colunt, una vox, etiam atque etiam petit. Inter quos ego: quanquam non satis auctoritate valeo, quam mihi vel fortuna suppeditaverit, vel præclara aliqua virtus: tamen, quia observantiâ in te eximiâ sum, volui, quæ acerbo mihi tuo casu in mentem venirent, sinè ambitione prescribere. Ea si, ut fideliter à me, atque amantissimè dicuntur, attentè audiveris, tantæ ipse mihi sum conscius in te charitatis, ut ejus ardorem non mediocriter ad tuas extinguendas lacrymas profuturum confidam.

GUINIFORTI BARZIZII

B E R G O M A T I S

O R A T I O

AD SUMMUM PONTIFICEM NICOLAUM V.

EX eo die, Beatissime Pater, quo Spiritus Sanctus ad summum te in Ecclesia sua Pontificatum perduxit, optavi semper: quem antea pro clarissimis, & ingenii ornamentis, & animi, pro humanissima natura, consuetudineque mitissima, pro non obscura benignitatis in me significatione, singulari quadam observantia colueram: jam in summum culmen provectum ut mente contemplabar absens, sic præfens ipso etiam corpore venerari, & admitti ad pedum oscula beatorum. Ad hoc nunc primum occa-

Guinf. Barz. Pars II.

f 2

sionem

tionem nactus ex Tyburtina Urbe; in qua apud Serenissimum Regem * Orator pro Sanctitatis tuæ obsequentissimo filio Philippo Maria Mediolanensium Duce dego: huc me contuli, huic primum officio daturus operam; deinde quædam expositurus, quæ Principis mei rem attingant, digna quidem, in quæ paterno affectu Beatitudo tua incumbat. Itaque in tuum, & tenebrarum Angelis tremendum, & verendum omni viventi animæ conspectum admissus tuâ clementiâ, te sanctissime summe Pastor, cunctorum, quæ sub Cœlo sunt, moderatorem, gubernatoremque intueor: te Regni Cœlorum claves tenentem agnosco: te certissimum Filii Dei Vicarium, omnes beatorum Spirituum ordines dignitate, ministerio, potestate longè excellentem colo. Etiam iis, qui non septies tantum, sed septuagies septies à lege sua prævaricati sunt, aditum in patriam aperiri vult Dei Filius. Tu me, Pater mitissime, qui Christi vestigia in terris jam, non ut antea sequeris, sed tenes, suscipe quæso, tuoque in grege annunera: non qui ab tui Apostolatus confessione declinaverim unquam, sed qui ad te jure optimo me volens, ac libens adduxerim, tum & filii tui Principis mei institutione verum te, atque unicum gregis dominici Pastorem summum & corde crediderim semper, & ore confessus sim. Hoc meæ professionis est, devotionisque, ac privati studii: alterum, quod ad Principem meum pertinere dixi; muneris est publici. Id attentè ut audiat Beatitudo tua, idem ut clementer exaudiat, per Deum obsecro, Sanctissime Pater. Memoria tenet Beatitudo tua &c.

GUI-

O R A T I O N E S. 41
GUINIFORTI BARZIZII
B E R G O M A T I S

O R A T I O

AD LUDOVICUM DUCEM SABAUDIÆ

In morte Amedei VIII. primi Sabaudia Ducis

CARDINALIS SABINENSIS.

Non potuit hoc tempore, Illustrissime Dux, gravius consobri tui Joannis Marchionis illustris animo vulnus inferri, hoc uno, quod accepit, audito nuncio de morte præstantissimi Principis, & excellentissimi in Ecclesia Dei Episcopi Cardinalis, summique Apostolicæ Sedis Legati patris tui, avunculi sui. Cum enim magnitudinem jacturæ cogitar, quam tanti patris amissione incurristi: non potest hic tibi naturâ consobrinus, charitate vel filius, vel frater, non graviter mœrere dolore tuo, & damnis angi, atque sollicitus esse. Cum verò pro sanguinis arctissima necessitudine, qua devinciebatur avunculo, paulò liberiores habenas propriis relinquit affectibus: tantus animi ægritudini cumulus accedit, ut luctus tui socius, ac comes, longè cæteris, ad quos ea res pertineat, pietate præferendus vidèri debeat. Est enim hæc, vel sola jactura per se grandis nimium, & quæ compensationem non facilè sit receptura; neque solum pondere suo premit, sed etiam obitus illustris ejus matris amittæ tuæ memoriam renovat: ut cum avunculum eâ quidem excellentiâ Antistitem se nunc amisisse cogitat, etiam avunculi sororem matrem suam, Principem inter primas ætatis nostræ immortalitate dignissimam, paulò ante ab humanis excessisse recordetur, in quam fuisset singulari veneratione, & cultu. Hunc mœrorem suum: ut vel severioribus minus dignum forti Principe animum gerere, vel fastidiosius mollem in re luctuosa ambitiosè ostentare videretur: solitudine aliquamdiu, atque ipsis ædium parietibus texit,

texit, inclusumque tenuit. Postea verò quàm naturæ, piisque lacrymis satis indulgisse est visus, & modum casuum suorum deplorationi poni oportere animadvertit: omnis in te, Illustrissime Dux, cogitatio refedit, quem non dubitat, quo in patrem amore, quàm in talem patrem observantiâ fuisti, incredibili dolore affectum esse. Is igitur: quoniam sibi non licet coram, neque lenire condolendo (id enim commodi afferre nescio quo pacto solent propinquorum, atque amicorum lacrymæ) nec consolando depellere moerorem tuum: hic præsentem Venerandum Abbatem Bernardum ex Marchionibus Saonæ, meque una cum eo delegit, qui vices suas geramus; & quantum omni officio assequi possumus, te à summo luctu ad consilium, rationemque vocemus. Non enim ignorat, maxima in te, firmissimæque præsidia esse collocata: modò ipse te collegeris, meminerisque, tametsi anantissimi filii sustinenda fuerit, Ducis tamen invicti minime deferendam esse personam. Nos ad prudentiam tuam longè, latèque illustrem ut te recipias, mitissime Dux, petimus, hortamur, atque exoramus. Ea commemorabit homines hac lege natos, non modò aliquando ut moriendum sit; sed etiam ut filii parentum mortem (visi fatis hic ordo, aut casu aliquo prævertatur) videant, & in eorum quasi locum succedant. Dicit non esse nobis hic Civitatem permanentem, sed indictam peregrinationem quandam: quam qui piè, castè, religiosèque peregerint, recipiantur magno supernorum civium plausu in patriam cœlestem, ubi inaccessibilem lucem inhabitent. Quare patris tui excellentissimi primum viridiori ætate Principis, post procedentibus annis magni in Ecclesia luminaris, rebus tum justè, severè, fortiter, magnificè, tum mansuetè, clementer, moderatè, sapienter, sanctissimè gestis, ordine expositis, commemoratoque ejus ex corruptibili carne felicissimo excessu, fidem propè certam de æterna ipsius beatitudine faciet. Monebit debere à te Reipublicæ studium, & Regni tui gubernandi curam eò majorem oportere suscipi, quò magis ad te unum res omnis spectat, eo è medio sublato, ad quem consilia tua referre solebas: non satis autem ægrum animum, ac nimio dolore saucium, quid in re quaque verissimum, quid optimum sit, perspicere. His excitatus molestiæ rationem habendam

dam statues, Illustrissime Princeps, nec te piis affectibus totum permittendum putabis. Simul & justitiæ esse animadvertes, acquiescere sive fatis dixerim, sive divinæ potius voluntati: præsertim cum grandævus hic pater, non intempestivè præreptus, sed multis impletis annis, membra solvisse, ac reddidisse naturæ quod debebat, videri possit. Grati verò filii esse intelliges, letari magis optimè meriti patris quiete, ac beatitudine sempiterna, quàm propriis incommodis finem aliquando accepturis torqueri; teque ita confirmare animo, ut ejus memoriâ cum gratiarum actionibus & assiduè colere, & celebrare quàm sæpissimè valeas. Nam & immortales habendæ sunt Deo gratiæ, quòd tanto, ac tali te patre genitum, quòd sub eo educatum, atque ad firmiterem ætatem perductum, quòd ad Regni gubernacula eruditum, perfectumque, illo vivente, esse voluerit; nec memoriâ excidere unquam debet, quanta pater ipse egerit, ut quam à suis majoribus acceperat, gloriam, multo ampliorem ad te, illustrioremque transmitteret: quem virtutum æmulum, atque imitorem esse videbat. Tux denique magnanimitatis non immemor, erecto contra, immò & supra adversa excelsò te animo esse docebis; nec committes, ut vel à tempore: quod etiam iis, qui dejecti nimium, consternatique sunt, subvenire diuturno lapsu ad dolorem mitigandum, nonnunquam etiam ad abolendum proficere solet: beneficium expectasse, vel aliunde mutuari, quàm ab tua constantia petere auxilium maluisse, non injuriâ quicquam judicare possit. Contraque omnibus, qui vel hoc casu inœreant, vel ad sua tempora, quæ tibi evenerunt, cogitationem referant, te quasi signum quoddam insigne, atque illustre præbebis, ut exemplo tui, æquo animo, quæcumque audiverint, ferant. Sed & cogitationes ipse tuas in meliora convertes, illud perpendens, quod maximè omnes, qui tux Celsitudini favent, recreat: quod non ad Ducatus fastigium nunc primum accedas, sed dudum ipse, & Dux, & rerum omnium moderator fueris: quod Regni primoribus fide obstrictis, quod populis ad nutum obtemperantibus, quod pacatis rebus omnibus, solus in Imperio relictus sis. Neque leve erit solatium unanimis & genere, & moribus regiis illustrissima conjux, liberorumque optimæ spei, ac præcla-

præclaræ indolis multitudo * cum nuribus, quæ patrum Serenissimorum Regum tum potentiâ, tum splendore domus tuæ hinc muniant incrementa, inde lumen adaugeant. Succurrent & alia complura sapientiæ tuæ cum ad dolorem minuendum, tum ad abdicandos luctus. Ad te ipse ut redeas, te tibi commendes, ex te solatia adversus acerrimum istum, vehementissimumque dolorem, ut repetas, sapientissime Dux, earum, quæ sibi in mentem venerunt, rationum commemoratione te provocat, hortatur, excitat tui amantissimus consobrinus Joannes Marchio illustris. Eodem in te sunt studio & ejus fratres, Theodorus Apostolicus Protonotarius, Guilielmus, & Bonifacius, & belli & pacis artibus, ac studiis clari, atque insignes. Leniat, oramus, tot, ac talium fratrum, & ea quidem necessitudine tibi conjunctorum singularis pietas, ac summum studium, acerbitate doloris tui. Recreent te ratio benè, ac beatè vivendi magistra: confirmet ipsa tibi insita virtus, innatumque animo robur. Nempe ò Dux: cui ad gloriam omni laude cumulandam jam nullâ in re deesse materies potest. Marchionem habes & generis, ac majorum claritate inclytum, & suâ, fratrumque virtute, Principatusque Montisferrati nomine, ac viribus præpotentem: qui & omni tum ratione, tum pietate contendat, ut te adversus casum hunc gravissimum confirmes; & nullum pro tuis commodis, pro dignitate, pro amplitudine prætermitturus, quæ est in te charitate, officium sit. Nos verò, illustrissime Dux, hoc à præstanti virtute tua precibus imploramus, ut nobis per te liceat ad illustrem consobrinum tuum Principem nostrum, cujus reliqua omnis consolatio ex tui doloris moderatione pendet, non obscurum de magnanimitate tua testimonium cum laude referre.

GUI-

---

* Anna Jani Cypri Regis filia sexdecim filiorum numero illustris,

GUINIFORTI BARZIZII BERGOMATIS

ORATIO

AD LUDOVICUM DUCEM SABAUDIÆ

In morte Amedei VIII. Primi Sabaudie Ducis.

CUM multa à nostris majoribus, vel legibus instituta sint, vel moribus in consuetudinem optima ratione ducta, Illustrissime Princeps, * vosque omnium Ordinum lectissimi Viri: nihil est, quod magis humanitatem omni ex parte sapiat, quam quod ad mortuorum funera, quanquam alio apud alios ritu celebranda, ab ipsis Mundi primordiis in hunc usque diem permanfit. Nam ea re, & ad religiosa hac vitâ defunctis reddenda jura occurritur, & sanguine proximis, maximâque illis necessitudine conjunctis, cum ad ipsorum luctum leniendum, tum ad illorum, quibus se orbatos doleant, imitandam virtutem, atque assequendam gloriam, si qua extet, incitamenta non levia afferuntur. Qui verò sese hoc ipso concursu, atque uno quasi consensu, & pios ad memoriam defunctorum, & misericordes in superstitēs exhibuerint, facile ad considerandam communem hominum conditionem ducuntur, atque naturam imbecillam, caducam, fragilem, multis, ac variis fortunæ ictibus expositam, sed & inevitabili fatum legi subiectam: cujus subeundæ cum advenit

Guinf. Barz. Pars II. g   hora,

* Amedeus VIII. Primus Sabaudie Dux in Concilio Basileensi electus fuit Pseudo Pontifex, dum solitariam vitam ageret Ripaliæ, nomenque ei imposuit Felicis IV seu V. filius: erat Amedei VII. Sabaudie Comitis, & Bonæ Biturigum Ducis filius: sublevo demum schismate à Nicolao V. Cardinalatus dignitatem, & Legationem quoad viveret, accepit, dictusque est Cardinalis Sabinensis. Obiit idibus Januarii anno 1450. ut ex Ciaccon. in vit. Felicis V. Antipapæ; vel septimo Idus Janus ii 1451. ut ex Francisco Maria Ferrero in arbore gentilitia Sabaudæ Domus: tuncque habita est hæc Oratio à Guiniforto Barzizio ad Ludovicum Sabaudie Ducem II, dum Joannis Paleologi Montisferrati Marchionis Oratoris munere fungeretur.

hora, tum denique, si parum antea fuit intellectum, præterita omnis vita, quasi torrens quidam affluxisse noscatur, & omnis sive percepta, sive concupita voluptas pro nihilo habeatur, quia post nulla futura sit; tantam autem id remaneat, ac proprium fore confidat animus sibi recti conscius, quod virtute, atque officio sit consecutus. Ita dum humanis affectibus indulgemus, ac die funebri agendo, simul & mortuos benevolentiam prosequimur, & in ære affectis viventibus, vel adesse consolando, vel commonefaciendo prodesse volumus; etiam in ipsam nostræ humanitatis, hoc est figmenti nostri profundam, ad nos ipsos, quæ aliis acciderint, referentes, cogitationem descendimus. Verum, quod non eâ in primis ratione, ut ad hanc meditationem revocemur: à qua tum voluptatum illecebris, tum occupationibus variis plerumque distrahimur: frequens ad funera conventus haberi solet; sed ut quos dileximus, observavimus, coluimus, iis è media hac luce substractis, Supremum vale dicturi publice, quoniam ipsorum deinceps præsentiam sit carendum, exquisitos impendamus honores; ego uniuscujusque tacitæ menti, quæ ad novissima sua pertineant, recensenda relinquam; ad immortales autem divi hujus, quem terras deseruisse dolemus, Patris landes, quantum & memoriâ, & ingenio assequi poterò, repetendas, atque oratione explicandas me conferam: quarum prædicationem ad se potissimum, tum è more majorum, tum pro sua in illum observantia pertinere cum animadverteret Joannes Montisferrati Marchio, ac Princeps illustris, vices suas, quoniam præfenti adesse non satis licuit, venerando, quem hic stantem videntis, Abbati, ac Juris Pontificii claro interpreti Bernardo ex Marchionibus Saonæ, & mihi Oratores mittens, delegavit. Itaque ut rem propè immensam aliquando ingrediar (nam meus collega hic, qua est & gravitate, & omnibus in rebus modestiâ, hoc omne ad me unum, quod commune erat, orandi munus deferendum putavit) vos appello, quicumque in hoc amplissimo confessu estis, Regum Serenissimorum, illustrissimorum Ducum, excelsorum Principum, florentissimarum Rerumpublicarum Legati magnifici: vos item Reverendi Episcopi, magnanimi Proceres, clarissimi Doctores, gravissimi Viri: omnis denique tum
reli-

religiosorum hominum, tum civium optimorum cœtus, vos, inquam, appello. Quò tandem convenistis? Ad ejusne exequias peragendas, cujus aut laudes certis ullis quasi limitibus contineantur, aut virtutes uno aliquo in genere vitæ spectatæ sint? Nempe maximâ frequentîâ conventus habetur ad ejus memoriam colendam, ac summo studio immortalitati consecrandum nomen: qui nullius ætatis, nullius status expers, mirificum se hominum generi exemplar, ac splendidissimum jubar, ad omnem in suo lumine bene, honestè, beatè transigendam vitam præbuit. Pueri quidem, claris præsertim majoribus orti, quibus in primis rationibus, atque institutis & muniram innocentiam suam, & eruditum ingenium adolescentiæ commendent, ab hujus incunabulis, qui ad tantum conscendit culmen, repetent. Adolescentes, quâ curâ, continentîâ, moderatione, tolerantîâ sese immaculatos custodiant, & ad optima quæque adenda comparent, atque conforment; ætuosumque ejusce ætatis mare, quod innumerabilibus, vehementissimisque tempestatibus, atque procellis agitari suapte naturâ solet, sine naufragio trajiciant, in hujus unius pubertate investigent, quam in maxima rerum omnium affluentia, & copia facillimè transigit. Confirmata jam ætate viri, ut exploratè cognoscant, quo ritu, quâ modestiâ, quâ æqualitate, justitiâ, clementiâ, severitate, quâ fortitudine, veritate, constantiâ, quâ prudentiâ, quâ gravitate vita degenda sit: ut senectuti cum auctoritas, & honos, tum quies, ac reliquæ vitæ tranquillitas præparetur, animum advertant ad hunc summâ integritate, ac per omnes perfectâ numeros virtute Principem. Senectutem minimè molestam eam haberi oportet, quæ rectè decursis cæteris vitæ spatiis consequatur; seculoque ex bene ante partorum memoriâ animo expectari mortem debere, liberi formidine sentient quicumque & supremos sapientissimi hujus, ac firmissimi Ecclesiæ cardinis annos recordabuntur, & felicem animæ ejus ex humanæ carnis diversorio exitum audierint. Habent verò singuli, quod ab hoc discant, qui ad sese rectè componendos, ac benè formandum, instituentumque animum curam suspiciendam putant. Habent patrefamilias quod mirentur: qui domesticarum rerum administratio-

ni, cujus rationem græco vocabulo œconomicam dicimus, castè, integrèque præesse cupiunt. Habent Reges, ac Principes quod probent: qui populos, qui Regna in fide, amore, pace, continere, ac gubernare, ad felicitatem suam pertinere arbitrantur. Habent denique quod suspiciant, atque admirentur: qui ad Ecclesiæ Dei gubernacula promoti, se in quamvis alto fastigio, humilitatis illius, quam Christus Jesus magister noster Dominus, & Salvator docuit, custodes, & mandatorum, quæ ab illo accepimus, cultores studiosissimos esse oportere intelligunt. Sed ne ab instituto divertere, ac in aliorum bonis, quæ ex hujus, & præstantissimi Principis virtute, & Pontificis integritate haurire liceat, vagari quodammodo oratione cuiquam videri possim; colligam me ad ejus unius, cui hæc viro optimo solemnitas debetur, gloriam celebrandam. Spectatur in homine fortunato splendor generis, parentum, atque majorum claritas: multæ atque amplæ ditionis jus: affinitatum, societatum, clientelarum & munimen, & ornamentum: divitiarum, atque opum multiplex vis, & rerum copia, quæ abundè suppeditare non ad utendum solum, sed etiam ad largiendum, atque spargendum possit. Expetuntur hominis fortunati commoda tum corpori, tum animo à natura data, valetudo, agilitas, robur: ut & dolore careat, & ad res gerendas idoneus sit, & laboribus fungatur corporis, cum usus venerit: memoriæ præterea firmitudo, ingenii calor, ac lumen quoddam, animi tum gravitas, tum lenitudo, quæ vi quoddam sua, ac ductu allicere ad se hominum voluntates, ac studia quàm facile solet. Effertur laudibus fortunatus homo, atque in Cœlum, ut ita dicam, tollitur: qui vel comparandæ, vel cumulandæ gloriæ cupiditate, ac studio flagrat, nec ullos pro ea labores, non sumptus ullos fugiendos, nullum metuendum periculum ducit; sed nullis rerum detrimentis, aut damnis à suscepto proposito revocatur. In quo hæc suspexerit vulgus, atque alia hujus generis, hunc admiratur, hunc habet in ore, hunc veneratur, hunc colit. Sed qui rectius de rebus humanis sentiunt, eos non aliter in lauta parte habendos judicant, quod nuper expositis commodis abundant: nisi honestis illa rationibus comparanda duxerint, nisi moderatè tractanda meminerint, nisi nul-

lam

lam ad se licentiam inde, vel ad segnitiam, atque desidiā, vel ad turpe quidpiam transmitti putent: nisi se ad virtutem, atque officium eō propensiores, atque paratiores esse animadvertant, quò pluribus ad ea, majoribusque adminiculis fulciuntur; atque, (ut uno concludam dicto) nisi omnia virtute condienda irremissibili ipsi sibi lege sanxerint. Ita qui fortunatus sit, cum felicem fieri posse fatendum est. Beatus verò profectò nemo sapientissimorum hominum sententiā est habendus: tametsi felicitatem inter mortales consecutus dicatur: nisi rerum divinarum agnitionem ad veram, absolutamque beatitudinem sibi necessariam existimaverit; & se cum ad superna, quantum & acie mentis, & quærendi sagaci diligentia assequi possit, comprehendenda: tum ad comprehensa, quantum humana utilitas feret, imitanda contulerit. In hunc nostrum & excelso gloriæ Principem, & virendissimæ integritatis Patrem omnes felicitates ad eum beandum consensisse plane constabit; si quædam rerum, capita (nam omnia exponere prolixum nimis, singula verò prosequi propè infinitum esset) quamvis brevi narratione percurrero. Amedæ Domus & suave Cœlestibus etiam Spiritibus, & inter mortales illustre cognomen, aliquot ante sæculis claruisse cognoscent; si qui veteres annales rerum pro Christi populo adversus salutiferæ crucis hostes magnificè, præclarèque gestarum attentè perlegerint. Ac ne cætera, quæ nimis ab hoc remota sæculo præcesserunt, repetam, tult ea Domus Amedeum hujus, quem nobis sublatum lugemus, si rectè à me digesta omnis est series, avum, * fortissimum quidem exercituum Ducem, inclytum adversus barbaros pro Christi nomine athletam. Is re Christianā sæpius ex sententia gestā, incredibili tandem virtute stravit, profigavit, atque delevit hostium copias: quā victoriā dignus est habitus, ut inter cætera in eum collata ornamenta, etiam candidæ crucis insignibus, in cuius signo vicisset, primus à summo Hierosolymitanorum militiæ Magistro donaretur. Subsequentia una penè ætate sunt & is, qui Achajæ Principatum: & alius, qui

* Fuit hic Amedeus sextus, qui Turcis è Græcia pulsus Varnam obsedit, ac Joanni Paleologo Imperatori à Bulgariæ Rege libertatem obtinuit. Cuspinian. de Cæsar., & Imperat. in vit. Joanni Paleol.

qui Nemuricensem Comitatum obtinuit, & hujus, de quo à me habetur oratio, pater: quem ditione perpetuâ in Allobroges, atque in omnem Sabaudiam ab Romanorum Imperatore * in se collatâ, multa præclarè gessisse non obscura literarum monumenta testantur. Media post tempora magnanimos, atque illustres tulerunt Principes, quorum nemo fuit, qui non majorum sibi famam suis laudibus æquandam videret: donec ad hunc unum perventum est, in quem tantæ Domus, & gloriæ splendor, & rerum omnis summa devolveretur. Hanc majorum lucem, hanc fortunarum amplitudinem, ut non solum tueri, sed etiam augere posset, ultro eum natura iis bonis armavit, quæ ab se peti ad difficillima obeunda negotia non impudenter possent. Quod beneficium nulla in parte negligens, validum ipsâ naturâ corpus, atque aptum, & exercitationibus honestis, atque industriis ad labores duravit, dexteriusque reddidit, & summâ temperantiâ incolume ad extremam usque senectutem perduxit. Ingenium verò, quod eruditionem recusaret nullam, honestissimis disciplinis, atque artibus maximo Principe dignis, exactissimâ diligentia ornavit. Mentem denique sua spontè humilia contemnentem, atque alta spectantem, ad ea pertingenda excitavit, omni-que virtute instruxit. Quarum rerum fiducia fretus, non dubitavit se magnificè consequuturum, ut & ditionem, quam à suis majoribus accepisset, certissimis ipse titulis stabiliret, ac firmissimis rationibus ampliaret; & suâ ipse gloriâ non solum illustres illorum laudes anteiret, sed propè in Coelum usque conscenderet. Is itaque Ducatus nomen, atque insignia primus ad Comitatus, & ad Principatus prisca jura adjecit. Is Regni sui fines tum consilio, tum auctoritate, tum rerum gestarum magnitudine prorogavit. Is aviâ paternâ prognatus Serenissimi Francorum Regis sorore, matre verò natu splendidissimi, ea tempestate, Biturigum Ducis filiâ; ipse ex ejus, quem ætas nostra fert præstantissimum Ducem, Philippi Burgundionum Ducis amitâ, quam sibi adolescens matrimonio copulaverat, susceptis liberis, unicam sibi, geminas filio nurus ex tribus Serenissimis Regibus in familiam suam traduxit; excelsis

sis præterea affinitatibus aliis, tum sororum, tum filiarum locatione Domum suam & ornavit, & sepelit. Is denique matrimonii defunctus munere, virtutumque suarum æmulo, atque imitatore, quem præsentem cernimus, filio in Ducatus fastigio constituto, cum ipse se sibi vindicaturus in solitudinem secessisset, neque diutius ibi relictus fuit; tanta de ejus sapientia longè, ac latè vulgata erat opinio, & magno tandem Catholicorum Principum consensu, amplissima in eum collata à summo Pontifice Legatione, præstantissimus est habitus in Ecclesia Dei Cardinalis Episcopus. Admonet me hic locus, ut quâ sapientiâ ætatis suæ tempora diversis vivendi rationibus distinxerit, quamque scitè ad quodcunque vitæ genus propria accommodaverit singularum virtutum officia, exponam: ad quod animos quæso diligenter advertite. Debit omni tempore se ipsum Deo in eum gratissimus hic Princeps, sed primâ quidem, ac mediâ ætate debuit propter Deum parentum memoriæ pietatem: populis sub ditione sua relictis benè gubernandi curam: fortunæ; si fas est hic fortunam nominare; vel potius hominum de se existimationi, à majoribus suis benè parta servandi, atque ampliandi diligentiam. Itaque dum ætas, dum tempus tulit, dum suis necessarium se esse putavit, se virum, se patrem, se Principem gessit. Eo tempore prudentiæ esse animadvertit, ad rationis normam, quæ cogitaret, quæ ageret, universa dirigere; ac nihil præter rectum, nihil non decorum facere, humanisque actionibus quodam quasi divino arbitrio providere. In consilium vocabat rationem, intellectum, circumspeditionem, providentiam: docilem se præbebat: opportunè cavebat rebus. Fortitudine animum supra periculorum metum agebat: nihil timere, nisi quod turpe esset; tolerare autem fortiter adversa, constanter prospera consueverat. Ea virtus magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem præstabat. Ita se à temperantia non discedere censebat; si nihil appeteret poenitendum; si moderationis legem in nullo excederet; si sub jugo rationis cupiditatem domaret. Ei suffragabantur ad hoc institutum verecundia, modestia, abstinentia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia; justitiam verò, in qua mens, animus,

mus, consilium, sententia Regnantium posita esse debet: cujus beneficio commoda omnia, jura, dignitatem, salutem, & qui imperant, & quibus imperatur, obtinent: quâ velut nervis universi Orbis compages servatur, sibi in primis colendam duxit: quæ, cum suam cuique tribuat dignitatem, communi utilitate conservata, innocentie custodiam deberi: amicitie, pietati, religioni, gratie impendendum studium: humanitatis, affectus, veritatis, boni denique, & æquæ rationem esse habendam meminit. Itaque; si superiorem illam Principis hujus, ac Patris vitam pervestigabimus; innumerabilia comperiemus, quæ piæ, quæ mansuetæ, ab eoque justæ, quæ tum severè, tum clementer, quæ fortiter, magnificè, constanter, quæ moderatè, continenter, castè, quæ graviter, quæ prudenter tum in suos, vel filios, vel cives, tum in externos, vel finitimos, vel procul distantes, tum domi, tum militie, tum pace, tum bello, vel consilio, vel re, vel manu gesta sint. Postea verò quàm grandior natu factus filium, in quo expressam suæ virtutis imaginem cernebat, ad ætatem firmam perductum vidit, & ad populos bene regendos, atque imperii sustinendum munus ab eundem institutum cognovit; ad summam tandem assequendam beatitudinem se expedivit, & Reipublicæ administratione sequestravit. A contagiis igitur corporis animam purgaturus, & quadam humanorum fuga, solis interfuturus divinis, prudentiam suam excitari oportere videbat, non ad humanas, ut hæcenus, actiones dirigendas; sed ad Mundum hunc, & omnia, quæ in Mundo sunt, divinorum contemplatione, despicienda, & ad cogitationem omnem in sola re divina ponendam. Huic temperantiæ præscribebat modum, non modò ut prænitendum nihil appeteret; sed omnia ut relinqueret, quantum natura pateretur, quæ corporis usus requirit. Fortitudine se ita præditum fore intelligebat, non si animum supra periculi metum ageret; sed si à corpore sapientiæ ductu quodammodo recedente anima, interritus ipse permaneret, nec altitudinem perfectæ ad Superna ascensionis horreret. Justitiæ denique munus arbitratur, non si juris pro dignitate cujusque tribuendi curam gereret; sed si ad unam incundæ cum divina mente societatis, perpetuæque servandi cum ea foederis viam sibi vicissim con-

consentiret uniuscujusque virtutis obsequium . Quis unquam Philosophus acutius vidisse : quis divinæ legis Doctor expressius virtutis vim tradidisse , aut ad veram , perfectamque beatitudinem certiorē monstrasse viam perhibetur ? O virum sapientissimum , qui hunc statum peruestigavit ! O magnanimum Principem , qui appetierit ! O Pontificem felicissimum , qui attigerit ! Fortunatus ergo , qui genere illustri , & magnis parentibus sit procreatus : qui amicitias , opes , potentiam , dignitates & à suis majoribus in se usque transmissas acceperit , & auxerit ipse ! Fortunatus , cui ad dilatandos supra modum Imperii sui fines ; si bellis omnia præter fas miscere , labefactare , proterere voluisset ; explorata opportunitas sæpius sit oblata : cui nihil ad explendas voluptates defuerit , si se illis permittere maluisset ! Fortunatus , quem Reges amaverint , veneratæ sint Gentes , sui coluerint ! Fortunatus , in quo effingendo etiam natura ipsa artificii sui meminisse , ac studium non mediocriter posuisse videatur ! Fortunatus item , qui longâ decurrendâ vitæ viâ neminem unquam offendisse dicatur : qui diutissimè vixerit , qui filium virtute præditum , cunctorum hæredem , moderatorem , ac dominum volens , ac libens ipse viderit : qui sobolem ex filio pulcherrimam , copiosam , suavissimam intra sinum suum persæpe collegerit , ac fovit , in qua cœlestis quædam indoles appareret ! Felicitatis autem particeps maximè , qui hæc commoda virtute circumsepsit , munierit , solidaverit , & ut bona verè nuncupari possent , effecerit . Qui non satis in his Principum felicitatem constare arbitratus sit , sed felices nulla eos posse ratione esse Augustino crediderit : nisi justè imperent , nisi inter linguas sublimiter honorantium , & obsequia nimis humiliter salutantium , de se ipsi modestè sentiant , & se homines esse meminerint : nisi tardiores ad vindictam sint , neque ad eam pro saturandis odiis , sed pro necessitate regendæ , tuendæque Reipublicæ erumpant : nisi ad veniam propensiores , non iniquitatis præ se impunitatem ferant , sed spe correctionis indulgeant : nisi quod durius coguntur plerumque decernere , misericordiæ lenitudine , & beneficiorum largitate compensent : nisi luxuria tantò sit eis castigatior , quantò posset esse liberior : nisi malint cupiditatibus pravis , quàm quibuscumque

buslibet Gentibus imperare. Beatus verò, qui hæc omnia, non ardore inanis gloriæ, sed felicitatis amore facienda curarit. Qui humilitatis, & miserationis, & orationis sacrificium Deo vero sedulus immolarit. Qui se ipsum difficillimâ etiam in re, atque omnium maximâ abnegaverit sibi, & suam potestatem ad Dei dilatandum cultum majestati ejus famulam exhibuerit. Qui Deum timens, diligens, colens plus adamaverit illud Regnum, in quo cupiat omnes habere consortes. Beatus, inquam, in carne adhuc mortali positus, qui hoc sensu, qui hoc animo, qui hoc studio vixerit: beatior, cum hac corruptibili veste exueretur, ut ascensus ei tandem ad immortalem vitam pateret: beatissimus æternorum perceptione bonorum ut fieret, emeritis militiæ suæ stipendiis, ac peracto vitæ cursu, has vivendi rationes, quas exposui, perfecisse piè credamus licet. Hunc, mitissime Dux, cum naturæ consentiens, ac piis indulgens affectibus, tum etiam magnitudine jacturæ perculsus, primus antè cæteros: quos penè innumerabiles tui mœroris vel socios habes, vel participes: è media hac luce subtractum desles. Sed quanquam firmissima quæque ex tua virtute ratio tibi est repetenda; tamen non dubito, quin etiam maximus hic coetus magnum te in modum moveat, animumque à summo dolore ad meliores cogitationes revocet, si ejus amplitudinem paulò diligentius considerabis. Leva, quæso, oculos in circuitum, & ex quot Populis, quot Nationibus, quot linguis, quantâ frequentiâ, quàm propè iufinita multitudine, ad declarandam cum in te vel fidem, vel benevolentiam, tum observantiam in patris tui excellentissimi Principis, atque Pontificis nomen, conventum sit, vide: quorum certè studium & acceptum tibi, & gratum, & inter ipsa suspiria, atque singultus suave esse debet. Quæ verò gravitas hominum, quæ dignitas, quæ auctoritas in his subselliis, atque intrâ hos cancellos conspicitur? Quantus Principum, ac Ducum splendor? Quanta Regum majestas sacratissimum hoc templum explet, atque omnem locum? Noli enim cogitare aut me, qui loquor, aut venerandum hunc Patrem collegam meum; sed consobrinum tuum Joannem Montisferrati Marchionem, justitiâ, liberalitate, beneficentiâ, mansuetudine, gravitate, magnanimitate, sapientiâ illuf-

illustrem, atque excelsum adesse existima, ac secum adduxisse tres præstanti virtute fratres: Theodorum Apostolicum Protonotarium, quem honestissima, quibus à pueritia deditus fuit, studia magnum in Ecclesia Dei fore pollicentur: Guilielmum, quem & comitas singularis, atque benignitas mediâ pace mirificè commendat, & scientia rei militaris, ac cæteræ Imperatoriæ virtutes bellicis laudibus extollunt; & utrique tempori pacis scilicet, ac belli, prudentia, ac eleganter inserviens eloquentiâ commodissimum reddunt; & Bonifacium, qui haud dissimili æmulatione virtutum, neque inferiorem se fratribus genere, & gloriantis generis magnificè sustinere contendit. Quatuor hos consobrinos tuos tum ad exequias avunculo, cumulatissimè undique in eum congerendis honoribus, celebrandas, tum ad te consolandum, atque confirmandum, & ipsos omni officio, ac pietate adesse puta; & parentum, atque majorum suorum non solum Marchionum illustrium, sed etiam Regum Serenissimorum, partim qui in Thessalia regnaverunt, partim qui Constantinopoli imperarunt: ex quibus eos non longissimâ annorum computatione prodiisse constat: memoriam effundentes, sub tuæ mentis oculos, quantum cogitatione assequi potes, ac sub tuum aspectum pone. Sed & cæteras Legationes amplissimas, quæ circum te sedent, cum intueris; veniat in mentem illustrissimæ sororis tuæ vir Ludovicus Bajovaræ fortissimus Dux, atque in sacrosancto Romani Imperii Senatu unus è septem: idem & animi magnitudine, & Comitatu, sacrique palatii Præfecturâ clarissimus Princeps: veniat in mentem & consobrinus tuus Burgundionum Dux Philippus, Dux, inquam, præstantissimus; in quo non virtutis simulachrum, sed viva ipsa virtus cernitur: quem non inanis gloria delectat, sed ad veram gloriam cum cæterarum usus virtutum ducit, tum beneficentiæ prope divinæ laus eximia quàm latissimè vulgata perducit: cujus tanta est auctoritas, ut magnis etiam Regibus nomen ejus in veneratione sit; veniant & alii in mentem Duces illustrissimi, ac Principes inclyti, quorum Oratores, qua sunt in obeundis mandatis fide, ac diligentia, quo in Principes suos cultu, qua in rebus, quamvis gravibus, administrandis solertiâ, non dubito, suo accuratissimè munere perfunguntur; veniant deni-

que in mentem Serenissimi Reges necessarii tui, quorum præclaris Legationibus hic illustratur locus: in primis autem excellentissima te maiestate sua ad constantiam magnanimo dignam Duce revocent, atque reducant Carolus * Francorum Serenissimus Rex, inclyti Principis Amedei primogeniti tui Socer, & ejus primogenitus Ludovicus * Delphinus illustrissimus Princeps: quorum alter eam de se toto Orbe terrarum admirationem, rebus supra hominum opinione gestis, peperit; alter aliis in Regno feliciter administratis, aliis extra Regnum coeptis, magnificèque agitatibus rebus, eam de se expectationem omni Europa excitavit: ut sine invidia fatendum videatur, eos clementiâ Dei, ac summa bonitate à Cælo demissos; ac populis suis ad sananda tam generosæ Gentis vulnera, ad sarciendas tanti Regni scissuras, ad mirificè illustrandam excellentissimi Regum Francorum generis gloriam datos esse, in aperto sit divini hujus doni magnificentia: tum verò neque est hic de tam excelsis rebus, tam incredibili virtute, tam ineffabili gloria dicendi locus. Tot igitur Nationum humanitatem, officium, studium complectere, illustrissime Dux, ac mitissime Princeps: tam gravium virorum auctoritate permovere: tantorum Principum, Ducum, Regum maiestate confirmare: tuis ipse animi bonis frui, & deposito mœrore, illud omni tempore providendum memento: ut pro tanti Patris gloria, cujus te, & hæredem appellas, & filium, in Deum optimum maximum, à quo id acceperis, quàm gratissimus inveniri.

GUI-

* Carolus Septimus.

* Ludovicus Undecimus.

O R A T I O N E S. 57
GUINIFORTI BARZIZII
BERGOMATIS

O R A T I O
AD SUMMUM PONTIFICEM PIUM II.

*A Galeatio Sfortia Francisci Mediolanensium Ducis
filio pronunciata.*

A Nimadverti nonnunquam, Beatissime Pater, hoc ab iis, qui dicendi rationem egregiè callere existimantur, pro lege haberi: ut cum apud homines præstanti aliquâ vel dignitate, aut statu, vel auctoritate, aut sapientiâ præditos habenda est Oratio, ad causam ipsi se quàm amantissimè insinuent. * Id quidem certè, si in illis est probandum, eò diligentius à me faciendum videri potest, quò magis & tua Sanctitas omnibus majestate præstat, & ætas mea minus audere ad rem tantam debet. Sed duo sunt, quæ me hac exordiendi necessitate exinunt. Primum est (ad vos enim me tantisper converto, Reverendissimi Patres, & firmissimi Ecclesiæ cardines) primum, inquam, est, quod ad eum mihi est dicendum: qui non magis cogitat eminenti-

---

* „ Postera die, dum Charrusiam peteret Pontifex, Faventinum, Foroli-
„ vensem, & Cornelliensem Vicarios occurrentes invenit, & paulò post
„ Galeatium primogenitum Francisci Sfortiæ Mediolanensem Principis.
„ Adolescentulus hic egrè specie nondum sextum decimum impleve-
„ rat aum: verùm his moribus, eâ eloquentiâ, eò ingenio, atque in-
„ dustrâ præditus, ut plerumquàm virilem prudentiam præferret: erat in
„ vultu, gestuque gravitas digna Principe: loquebatur ex temporè, quod
„ vix alius diu cogitans effari potuisset: nihilo pueriliter agebat, nihil le-
„ viter: stupor fuit audire seniles ex juvenili ore sententias, & nondum
„ barbatus (antè hominè) sensa proferre. Hunc gentior ex Mediolano cum
„ quingentis equitibus splendido, & ornatissimo comitatu Florentiam,
„ eosque misit Pontifici obviam, qui ad tertium lapidem paulò citra Char-
„ rusiæ e: occurrens, & ab equo desiliens sacros de more pedes exolcu-
„ larus est. Gobellinus Comment. Pii Papæ II. lib. 2. pag. 8°. Anno
„ itaque 1459. habita est hæc Oratio, quò Pius Mantuam profectus
„ est, ut ex eodem Gobellino lib. 2. pag. 105.

tissimam se, atque omnibus verendam Sedem tenere, quàm meminit se esse patrem : cujus aures in filiorum etiam infantium nondum satis vel exposita, vel expressa verba intentas esse oporteat. Alterum est, Beatissime Pater, quod si res penitus inspiciatur, non ego sum, qui loquor, aut cujus hic vocem exaudis; sed filius tuus is, qui me genuit, Princeps, ut vera non taceam, observantiâ in sacrosancam Apostolicam Sedem, ac studio nemini cedens : animi autem magnitudine, ac rebus gestis, (ut modestissimè de patre prædicem) non in postremis habendus. Is enim est, qui per me, quasi per organum quoddam, ab intimis suis præcordiis spiritum capiens, exponendos animi optimi in te sui affectus putavit. Fretus igitur clementiâ tuâ, ad eam rem propè nudis, ut ita dicam, verbis accedo : eò brevior in dicendo futurus, quò & purior est mea fides nullo infecta fucò, & tibi notior, pro tua sapientia, omnis patris mei sensus, mensque optima esse potest. Priora illa non repetam, Sanctissime Pater, quanti superioribus temporibus tuam genitor meus, & in omni laudis genere præstantiam, & erga se benevolentiam fecerit; quantâque, ex quo tempore ad summum Pontificatum assumptus fuisti, curâ, diligentia, studio in te ad omnia Catholici Principis vel suscipienda, vel ultrò adeunda, sustinendaque officia fuerit. Dico in eo tantum potuisse incredibilem, quæ ipsum cœpit, magnitudinis animi tui, atque immensæ in commissum tibi populum charitatis admirationem : ut, cum tu, cujus vel solis nutibus omnis anima vivens parere debet, viæ te longæ, atque difficili pro communi salute, posthabita valetudinis, ac vitæ ratione, exposueris : existimet ipse sibi se nunquam satisfacturum, etiamsi cogitationes omnes suas, & consilia, si thesauros, si exercitus, si Urbem, ac Statum pro te posuerit : nisi etiam corpus, atque animam, quantum à se fieri possit, non verbis tantum, sed re ipsa exhibeat : in causa præsertim tam justa, tam necessaria, tam ad immortalem gloriam aditum referante, ad quam ultrò Catholicos Principes omnes, ac Populos undique uno consensu concurrere oportuisset. Id autem quoniam ipse per sese ut perficiat, neque horum temporum admittit ratio, nec sapientia tua expectat; ea potissimum ratione faciendum curavit, quæ una

una, cum apud omnes probatissima, tum clementiæ tuæ acceptissima fore videretur; filium enim primogenitum, ut vicem ejus gerens tuæ Sanctitati in via cum lectissima militum manu occurrerem, & ad imperia præsto essem, me præmisit per vivum quoddam simulachrum: in quo expressam cerneres ejus imaginem, certissimaque immensæ suæ, ac perpetuæ devotionis documenta acciperes. Milites quidem: quod & tuæ sapientiæ id acceptius, & ad multa aptius fore intelligebatur: trans Apenninum relictos, Bononiensi in Urbe locavi, qui tuum ibi adventum operirentur. Ego verò Florentiam usque progressus, sub tuum, ut vides, conspectum sanctissimum veni. Orat autem pater meus, Beatissime Pontifex, sic me suscipias, ut non filium adolescentulum, sed se, qui miserit cum unani mi conjuge sua matre mea Principe: cujus in tuam Sanctitatem & religio, & observantia tibi non est, opinor, incognita: jam videre te putes, sese, liberos omnes, suas opes, & Statum largissimè offerentes. Sic de parentibus meis judicet sapientia tua, Sanctissime Pater, ut de iis, qui Æneæ tibi primis in cunabulis inclytum nomen omni laude prosequuntur: qui Pii summi Pontificis majestatem divinâ providentiâ replentem Orbem terrarum, summâ veneratione, incredibili pietate, exactissimo studio, exquisitissimâ religione colant; sic eorum fortunis, sic me filio, atque iis copiis, quibus hac primâ adolescentiâ meâ, in tui, & Ecclesiæ tuæ sanctæ obsequium præesse cœpi: sic omni exercitu, quem florentissimum genitor meus, ac robustissimum habet: sic genitore ipso meo utarur sublimitas tua, ut patri, ut domino iis rebus utendum est, quas sibi & omnium paratissimas esse intelligat, & non minimo fore & honori, & comodo sperare possit.

GUINIFORTI BARZIZII

BERGOMATIS

EPISTOLÆ.

Guinf. Barz. Pars II.

i

THE REACTION OF

THE

REACTANT

THE

GUINIFORTUS BARZIZIUS
BERGOMAS
BARTHOLOMÆO VICECOMITI
NOVARIENSI EPISCOPO.

*De illustribus rebus Alphonsi Aragoniæ Regis apud Gerbin
Insulam gestis.*

Æpenumero, Pater Reverendissime, cum literas, ut debui, ad te dare instituerem, occurrebat semper honesta aliqua ratio ab hoc me officio revocans. Cum verò, aut illam ex animo divellere, aut ejus non meminisse volebam: nunquam victor in hodiernum usque diem evadere potui. Non intelligebam hujusce rei causam, neque animadvertebam divina id voluntate procedere: ut qui nihil novi, nisi quidpiam de mea penes Serenissimam hanc Regiam Majestatem promotione allaturus fuisset, primas nunc ad te literas, non secundi mei successus explicatione, sed ejus gloriæ prædicatione celebres obsignarem: quam sibi, nobis omnibus, qui cum eo eramus, universis Dei Filium Jesum Christum colentibus, immortalē nuper invictissimus Princeps Rex Aragoniæ in Libya comparavit. Vide Præsul clarissime, quo pacto vel censuram tuam, si forte severus in me judex esse intendis, evadere; vel alienum istud æs, quo tibi ad scribendum astringor, si avarum te creditorem exhibiturus es, persolvere studeo: qui & Dei nutu,

Guinif. Barz. Pars II.

i 2

non

non meâ culpâ, tarditatem, qua exiti, evenisse dico; & magna pro parvis, communia pro privatis, castrensia pro domesticis tuæ humanitati annunciare constituo. Auditorus siquidem eras; si jam pridem, ut conabar, literas meas accepisses; quanta hujus Principis clementia in me fuisset, quàm honestum apud suam Majestatem locum tenerem, quibus à se beneficiis ornatus essem. Neque ignorasses, quam ingenti me charitate, ac beneficentiâ, ejus à secretis, vir in maximis Regni rebus administrandis prudentiâ quidem nemini cedens, auctoritatè verò multos antecellens prosequatur. Nunc autem non modo hæc ipsa meas solum rationes contingentia his verbis intelligis; verum etiam alia cogniturus es: quæ cum adversus improbum, universalem, potentissimum hostem mirâ celeritate, ac virtute à catholico Rege confecta sint, dignissima scitu apud religiosissimum etiam quemquam virum esse negabit nemo.

Tunetani namque Regis * Barbarorum omnium bellicosissimi gentilitiam perfidiam, ac piraticam quandam potius, quàm Regiam adversus Christianos hostilitatem non ignoras: qui assiduas ejus clandestinas de navigantibus rapinas commemorari sæpe audivisti; privatas autem cum Rege nostro inimicitias, post varias probationes doce instructa illa, anno ante hunc tertio, barbarica adversus Insulam Melitensem, parum tamen fortunata classis. Hujus itaque hostis nimiam insolentiam Aragonensis Rex magnanimus ultione dignam judicans: cum aliam ob causam validissimâ classe circumseptus suum in Regnum Siciliæ navigasset: dum principale institutum non temere tractat, magnum illum Regem Pœnorum interim bello aggredi, & ab omni fidelium infestatione absterre cupiens, commodâ aliquâ ratione id tentare statuit. Celerrimè verò quod optabat, exequi se posse animadvertit, si pretiosum aliquem Africani Regni locum impeteret, obsideret, atque hostiliter urgeret; sic enim futurum Princeps sapientissimus prævidebat, ut avarus hostis, ac fortunarum suarum tenacissimus non per exercituum Duces, sed proprio ipse corpore cum suis copiis subsidium obsessis afferre cura-

* Bopherius erat tunc Rex Tunetanus, ut ex Facio rerum gestarum Alphonsi Regis lib. 4. pag. 85.

curaret. Est insula Gerbis populosa, fertilis, opulentissima, illius dominio subiecta, circiter sex, aut septem millia passuum à litore Punico distans: quam littori solida quædam lapidea moles miro artificio constructa, medium fretum interfecans, transitumque ad instar pontis subministrans, copulat. Illud verò fretum propter nimias syrtes à celsis navibus minimè, à triremibus, ac reliquis vix navigabile: celsis quidem solum in suo ingressu, cæteris autem etiam usque ad molem portuosum redditur. Aberat inde Rex Tunetanus duas tantum dietas, cum ingenti militum, peditumque multitudine expectans, quam sui Regni regionem primo impetu fulmen hoc classicum feriturum esset. Semper enim ex eo die, quo regium hunc apparatus in Siciliam applicuisse certior factus fuerat, omnem hanc * fabam in suum caput cudi metuebat; quamobrem molem, atque Insulam, cæteraque loca maritima diligenter munierat. Neque id sibi satis esse putabat, nisi & ipse in delecto loco, velut in specula quadam, Regis nostri adventum obviis sibi futurus opperiretur. Cognitâ igitur & Insulæ hujus, ac molis opportunitate, & proximâ hostis manu, Princeps noster triremi propriâ cæteris iter navigando patefaciens, primâ adventus sui die, quæ solemnis Virginali assumptione habetur, ad molem hanc cum aliquibus triremibus properat: eam in sui medio, invitis hostibus, inter primos conscendit, occupat, munit: resistentes Centuriones, qui plures ad custodiam, ac defensionem positi erant, intrepidè oppugnat, oppugnatos configit, conflictos adedò cædendo insequitur, ut ipsius nomen jam tremendum illis esse inciperet. Reliquis triremibus, quæ à Rege præmissæ nusquam ab Occidentali parte Insulæ navigabilem alveum in freto invenerant, nos alii cum celsis navibus supervenientes jungimur: arte quadam proximè, quantum profunditas maris passa fuit, inter Africanas syrtes anchoras jacentes. Distabamus autem per xxv. ferè millia passuum a mole, in qua sedem suam Rex collocarat; nec prius hinc abire decrevimus, quam nova regia mandata susceperemus. Interim tamen, ne otiosi essemus, cum hoste quotidie non

* Apud Terentium in Eunucho; *ut enim istas in me cadetur faba.*

non semel, sed sæpius in pugnam descendebamus: donec & latice nobis complures ad reficiendam classem armis, ac vi usurpavimus, & Insulæ Præfectum fortiter agentem ad tartara, ut mansiones his præpararet, qui eum secuti essent, transinissimus. Erant quippe militum nostrorum animi adeò concitati, atque accensi, ut iis innata potius, quàm insita virilis audacia videretur; eos enim intuebar, ardentibus oculis, facie impavidâ, erecto collo, constanti voce, minaci dexterâ non aliter ad bellum, quàm ad rem summè jucundam, summèque affectatam, in qua nihil horroris, nihil periculi, nihil timoris, laboris, anxietatis resideret, incedere. At totis viribus curabat hujusce exercitus insignis Dux Joannes Capraria Comes Mohac, ut nostri homines ante intellectam regiam voluntatem stationibus non egredirentur: vix poterat, non dicam minis, aut poenæ alicujus indicatione, sed & acerbâ mortis mulctatione immensam hanc nostrorum adversus perfidos barbaros indignationem continere; atqui potius eorum desideriis nonnunquam indulgere, copiamque sibi cum hoste certandi concedere necessarium erat. Quanquam autem barbari Principes, dolis, quasi nuper sub magno illo Annibale militassent, diversis modis uterentur, plus tamen virtus pro nobis, quàm astutia adversus nos semper valuit. Duo itaque Insulæ imminabant exercitus; alter regius in mole, non quidem copiosus, sed validissimus; alter ad Septentrionalem plagam numero major, virtute non inferior. Quorum unusquisque, relictis præsertim in mole custodibus, singulariter ad Insulam invadendam, ad immensas opes diripiendas, ad omnes utriusque sexus, & cujusvis ætatis homines in captivitatem redigendos, ad cætera incendio, ruinæ, vastationi subjienda potentes erant. Sed Astra, Deo non repugnante, pro Insularibus iis laborarunt. Nam & Princeps gloriosus regii animi Rex Alphonsus: dum inimici Regis adventum primum sua sponte, post etiam literis ab illo requisitus læto animo complures dies expectat: Insulæ hujus ingressum postponit, & navalis exercitus Dux: dum nil arduum, inconsulto Principe, ut sua exigebat fides, attentare vult: indubitatam penè ingentem prædam è manibus nostris excidere patitur. Ita & excelsa Regis magnanimitas,

mitas, & integerrima Ducis fides, cum tempus ad subvertendam Insulam commodissimum datum esset, salutem sibi, de qua sperare desierat, contulerunt; fuit enim reliquum omne tempus ad gloriam comparandam, non ad thesauros cumulandos adhibitum. Approximante interea multos dies non sine jactura nostra expectato Rege barbaro, navigavit ad nos transmissus à Principe nostro vir gravissimus Joannes Olcina à secretis Regis, in mandatis habens, ut singula navigia fretum Insulam, & litus Punicum profuens, per tantum spatium ingredi juberet, quantum in freto latentis alvei profunditas pateretur. Dedimus ergo sine mora vela ventis, pervenimusque eò loci, quo Rex mandaverat. Naves in distantia decem millium passuum procul à regia mole se locarunt; non enim ulterius progredi valebant, nisi naufragium incurrere vellent. Cætera navigia partim Regi contigua, partim satis proxima fuerunt. Neque velim, Præsul humanissime, credas exiguum fuisse proprium numerum; audeo namque penes te: in quem, & reverentiâ singulari, & exquisitâ diligentâ sum: affirmare, centum & his plures veliferas potentissimum Regem Dominum meum in Africam comitatas. Nihil equidem pulchrius me vidisse memini, quàm id erat, cum aliquando celsæ naves in lato mari à cæteris non tam longè aberant, ut non invicem conspici possent: tum enim tot carbasa & flante vento prægnantia, & splendente sole micantia sese ordine quodam subsequencia intueri, jucunda nimium, & mirum in modum læta res erat. Itaque, ut unde diverti, eò redeam, suis quodque locis, ut alveus ferebat, navigium collocatur. Nunc tempus est proximum, dignissime Pontifex, quo fortiter à fidelibus divina potius manu, quàm humana virtute dimicatum, atque omnem barbaricam arrogantiam repressam fuisse intelligas. Sed pauca prius de utriusque exercitus copiis commemorabo. Eramus ex omni classe, qui in pugnam descendere valebamus, catholici homines numero circiter quindecim millia; hostium autem, qui in Insula pro patria, conjugibus, liberis, pro fortunis, pro penatibus diis, pro sua denique libertate certamen suscepturi erant, duodecim ferè millia esse constabat. At de Rege Tunctano quid dicam? Quot legiones cum eo fuisse asse-

asseram : cum tanta eum multitudo secuta sit , ut ipsius adventu magna ob telorum copiam sylva in littore maris nata esse videretur ? Utuntur namque hastis eximie longitudinis cuspidem ex omni capite habentibus , quas zegajas nominant , easque inusitatâ quadam apud nos militari arte quàm aptissimè tractant . Sed fuerunt transfugæ quidam ad sanctam fidem , à qua dissenferant , redeuntes , atque ad nos confugientes , qui certum hostium numerum nunciarunt . Aiebant enim ferme sexdecim millia equitum , & quinquaginta millia peditum in regio exercitus esse . Ita omnis hostilis exercitus septuaginta octo millibus hominum quintuplò nos , atque amplius excedens complebatur . Hic , si Principes virtute animi comparare invicem volumus , Barbarum Hispano longè imparem dispiciemus . Noster enim , cùm Insulam primo adventu invadere posset , non id regium esse duxit , nisi prius capitali hoste , quem adventurum cognoverat , devicto ; nec veritus est tantum barbaricum furorem multos dies cum paucis suis militibus in mole media expectare : non immemor à Philosophis , ex quorum assidua lectione voluptatem summam percipit , dici solere , præstantiam virtutis circa maximè difficilia consistere . Barbarus autem non modò , cùm Regem nostrum moli insedisse nunciatum est , moram eò loci , quò convenerat , dies aliquot traxit , donec trepidantem animum confirmaret ; verùm etiam , dum tempus ad consertâ manu dimicandum instaret , primum id minimè tantis viribus , quantas secum adduxerat , tentare præsumpsit : nisi & insulares suos tum secreto aliquo nuncio fretum nando transcunte , tum etiam nocturnis focis , diurnisque fumigationibus promoveret , ut eadem , qua ipse , horâ in pugnam coirent . Neque hoc solum quidem suæ pusillanimitatis indicium dedit ; atqui etiam metuissè videtur , collectâ utrinque omni barbarie , adversus nos certamen inire , si omnes uno in loco essemus : cùm ejus quoque temporis commoditatem captarit , quo nondum ex navibus celsis , quæ nuper applicaverant , in castra quispiam se contulisset . Excelsi ergo animi Rex noster Alphonfus , neque aurum sitiens , & inimicum minimè formidans , non temporum ad assequenda commoda opportunitatem , sed quæ Rege digna sunt apertâ fronte sinè dolo sequitur .

Tunc-

Tunetanus verò assiduus ille bellator, ante hoc tempus invictus, nec in quibus rebus dignitas, ac splendor consistat, vel quibus rationibus laudem, & gloriam assequamur, attendens, novos undique machinatur dolos. Quare non se gloriæ, sed possessionis cupidum, ac de propria virtute non mediocriter diffidentem ostendebat. Hæc ut tibi faciliora sint cognitu, ad rei gestæ narrationem redibo. Cum enim Rex noster, firmatis in mole crucifero, regioque vexillis, curat, ut qui in navibus sunt, compositè, atque ordinatè in eam descendere valeant; pridie quàm ea de re mandatum ullum faciat, Rex Pœnus & per literas, ut submersa quædam infidelium cum chirographis reperta corpora conjecturam faciunt, & focorum significatione Insulares ad impetum pariter cum eo faciendum provocat. Quamobrem tertio calendæ Septembris, qui tunc elucescebat, die, undique irruptio in nos fit. Nam qui cum Rege illo castrametati erant, iter habentes per molem, quam sua in extremitate munierant, nostras usque proximiores sibi stationes attingunt. Sed cum Regni Valentia Gubernatorem Petrum Corellam magni animi virum, comitesque suos insignes milites ejus præsidii custodes, robore, ac probitate præditos invenissent, Insularesque ab altera parte nihil proficere, at potius graviter opprimi ex suis speculatoribus cognovissent; sese prudenter à nostris sejungentes, intrà castra sua cum parva quidem jactura, sed non sinè ignominia contulerunt. Qui verò ex Insula in prælium proficiscebantur, ita suas acies composuerant, quasi omnis vel salutis, vel exitii terminus in ea die reponeretur. Congesserant enim se in unum omnes, qui ad arma ferenda non inhabiles essent; uxores præterea, virgines, atque infantes secum adducebant, ut hac præsentia confirmati pro sua salute morti se expouere, quàm in perpetuam calamitatem, ac servitutem cum illis ruere mallent. Horum igitur pars, cum ad molem perventum est, agmine denso ad oppugnanda nostra præsidia præmittitur: reliqui juxta ingressum molis cum foemineæ turba rei eventum expectaturi, pugnamque, si opus fuerit, dehinc suscepturi, gressus figunt. At contra hujusce præsidii nostri Præfectus, miles præclarus, ex illustri Aragonum genere Jacobus, ætate quidem adhuc adolescens, virtute

tate verò nemini cedens, cùm barbaram procellam approximare non sinè periculo nostro videt, è castris prosiendum censet. Primus ergo cæteris viam in hostem pandit, eumque armata juven-
 tus ad numerum trecentorum sequitur. Acerrimus hoc in loco fit concursus, barbaris mortem contemnentibus, Christianis eam nihil abhorrentibus: illis pro salute, his pro sua dignitate, Principis laude, ac Dei gloria certantibus. Erat autem Princeps in loco, ex quo omnia rectè in tanto discrimine specul-
 lari posset; neque cessabat, quæ est, propè divinâ sapientiâ, cuncta moderari, ac providere. Appetentes enim ad bellum prodire, & jam eò properantes, hos continebat, illos magis incitabat: alios ad præsidia in locum eorum, qui primi ad dimicandum ierant, mittebat: hinc tormenta bellica amoveri, illuc constitui jubebat. Neque ita unam in partem intentus erat, ut alteram negligeret; sed omnia mirâ celeritate procurabantur, quasi duo haberet corpora, unum adversus Pœnos, adversus Insulares alterum summo studio intentissimum. Aliquamdiu incertus fuisse Mars visus est, in quam partem inclinaret; sed tandem æquus iudex: qui tanti roboris trecentos esse, quanti barbarorum millia plura intuebatur: milites nostros vehementer confirmat, ut hostes vim tantam sustinere non possent, ac gres-
 su retrogrado nos victores esse fortiter tantum resistendo pate-
 rentur. Tum Hispanis adauctæ vires; idque perfectum est, ut pluribus interemptis, ac mole undique barbaro sanguine re-
 fersâ, inimicos sæpius se instaurare conantes, per duo millia passuum supra molem insequendo, confossos vulneribus, atque exangues in suam Insulam rejicerent. Constanter & novam cum reliqua acie, quæ adhuc immota persistenter, pugnam suscepturi erant, non dico exsuscitaturi, temerarium enim id fuisset; sed posteaquam illos certamen non appetere cognoverunt, ipsi quo-
 que victores ad signa redeunt. Gemina hæc de gemino exer-
 citu eadem horâ parta victoria Serenissimi Principis nostri men-
 tem sollicitat, ut quod mente gerit; maturare non tardet. Diem igitur secundum mensis Septembris ad extremam dimicationem cum Tunetano Rege committendam designat. Interea ordinat acies. Tum nobiles, ac cæteros insignes viros, tam armigeros, pedi-

peditelque secundum gradum, probitatem, telorumque, atque armorum diversitatem, certis quosque locis collocat. Scaphas, lintres, ac scalnos, omneque minutum navigium, quod nuper in centenario illo numero non computaram, diligenter artificii, solertiâ, ad belligerandum instrui mandat. Balistarios, pixidariosque, plerosque item alios & missilia, & non inmissilia tela gerentes ex omni cohorte deligit, qui cymbas illas præstitutâ die conscendant. Audi, obsecro, Pater optime, quæ Principem meditatio ad hoc moverit: cernebat hostes in mole per satis notabile spatium remotè à terra *barrerias*, (sic enim ea præsidia, quæ nos *bastidas* dicimus, appellant,) munitissimas nobis oppositas struxisse, quibus proxima erant sui Regis tentoria: ut nullus ad ea per molem transitus, nisi validâ exercitus sui parte prostratâ, devictisque munimentis, patere posset. Quare intelligebat, ita se illos aggredi oportere, quod dum superantur, ac præsidia invaduntur, nulla Regi barbaro facultas ad fugam interrim superesset. Itaque se, quemadmodum dictum est, parat: ut dum acies pugnam in mole excitabunt, navigia illa per exiguum mare circa latera molis remigando, partim ad littus usque penetrent, hoste cum barbaro comitatu medio inter ipsa, & acies relicto: partim ante ipsius hostis faciem se constituent. Dehinc in circuitu cædendo, pixidibus, balistis, missilibusque illos premant. Sic factum esset, ut à dextris, atque sinistris, ante faciem, & post terga oppressi, vel universi perirent, vel depositis armis, ad Regis nostri clementiam implorandam confugerent. Erant enim navigiola hæc plura centum quinquaginta; si & ea, quæ *brigantinos* vulgus vocat, numeramus. Hac in sorte Rex ille inter barbaros præstantissimus cum filio Rege, cum primogenito Regni, cum septem nepotibus, cum plerisque agnatis, cum pulcherrinio Procerum choro extitisset. Appropinquabat dies hic præclarissimus, quo facinus hoc immortale perpetraremus: cum tantam gloriam invidens fortuna, è nostris manibus eripit; ea tunc ut non prorsus iniqua judicaretur, celeberrimâ aliâ nos victoriâ potiri non prohibet. Calendis namque Septembris, cum undique ad molem conflueremus: suspicatus Rex Tumpetanus magnum aliquid agitari, omni sublata morâ, priusquam

nos componere valeamus, suos prodere, & in certamen dictis, ac factis nos provocare jubet. Tum ex illis ferino impetu in præsidia, quibus præerat magnanimus Comes Regni Siciliae Joannes Admiratus, viginti millia feruntur: ea totis viribus oppugnant: in propugnatores, cum sui copiam, regio mandato vigente, non nisi ad defensionem facerent, verbis impudenter, ac latratibus invehuntur; neque ii tantum pertinaciter contendunt, verum etiam alii incessanter superveniunt. Tandem qui in præsidiis erant, neque tantas contumelias sustinendas, neque majorem vim expectandam putantes, nonnulli in medios hostes irrum-punt, seque illis virtute superiores, cum numero longè impares essent, reddere student. Utrunque initio fortiter pugnatur, nec quisquam loco referre pedem cernitur. Cum verò ex paucis cadere unus, ac plures cœperunt; vidisses cæteros pedetentim, quò magis valebant, retrogradi: rursus & occurrentes alios, atque aciem instaurare volentes vulneribus confodi, Manibusque Diis dono dari. Amisimus & nos præcipuum militiæ decus, ac specimen nobili ex Aragonia, ac præclaro Herediæ genere ortum Joannem Ferdinandi. Is dum strenuè in hostem sævit, exanimemque unum post multos ad terram dejecit, à superveniente alio ingentis proceritatis barbaro huic guttur, atque inguem *zegaja* transfoditur, non prius ramen spiritum exhalaturo, quàm se de occifore ulcisceretur; versus namque in illum pugione vibrato, morienti prius hosti, ipse Deo devotam animam reddens, omnesque omnis status homines, qui in exercitu essent, desolatos, infelicem verò parentem unico, atque unicè dilecto orbatum filio relinquens, incubuit. Jam magnus ad utranque aciem fiebat concursus, coacervabaturque utrinque virorum globus. Sed barbari molem cadaveribus suorum stratum intuentes, de fuga potius, quam de nova resistentia cogitare incipiunt. At verò nos, & hostiles vires debilitatas, & nostras adauctas intelligentes, multò illos gravius insequimur, confodimus, jugulamur, atque ita deterremus, ut plures se in mare armati præcipitent; reliqui ad suas illas arces trabecas confugientes occasionem nobis ad eas ipsas occupandas præbeant. Nam, dum eas metu attoniti, ac velut amentes ingrediuntur,

cum

cum illis pariter eò intrudimur. Hoc in loco quibusdam ad eos, quos ibi comperimus, trucidandos, ad structuram omnem destruendam, ac solo æquandam relictis, fugientes cæteros usque ad Regis sui tentoria insequimur. Tuæ sit sapientiæ, Pater præstantissime, cogitare, quis Regis illius animus, quæ mens fuerit: cum exercitum suum, cui victoriæ palmam parabat, vel dispersum, ac turpiter fugatum videt: cum trabecas suas turres, quas tanto studio munierat, nusquam apparere conspicit: cum eum Regem suis stationibus imminere cernit, quem ex solido solo dejicere, atque in volubiles carinas eo ipso die cogere sperabat. Fuit tamen non exigua ipsius in tanto stupore, ac tumultu calliditas: obstat cum dubitaret, an sibi tuta superesset fuga, nisi fortius nobis obstaculum objiceretur: dum senio ferè, ac mœrore confectum celeri equo imponere sui custodes volunt: renuens, atque dissimulans se mortem potius appetere, quàm fugam, ita circumstantium plurium illustrium Principum corda incendit, ut statim sinè cunctatione obvios se nobis exhibeant; præliumque id, quod pene irreparabile videbatur, instaurent. Sic partâ securitate, callidus Rex docuit, nuper dicta illa verba virtutem redolentia non vera, sed fucata fuisse: à pugna enim equo se subtraxit, persequentem se, vel mortem, vel captivitatem, donec evasisset, fugiens: vitam, ac libertatem fugientes, donec comprehendisset, persequens. Eundem in modum ejus filius Rex Bogiæ, nepos ex filio in Regum successione primogenitus, nepotes alii, duobus exceptis, primorum, atque insignium militum sinè nomine multitudo, ingentisque illius telorum sylvæ quod reliquum erat, vincula nostra, gladios, bipennes effugerunt. Qui verò certamen constanti animo inicitant, fortiter, atque intrepidè pugnando cæsi, cruore suo nostræ hujus victoriæ cursum, quam alioquin sui Regis captivitas usque ad sydera tulisset, interruperunt. Eam tamen clarissimam esse, cunctisque thesauris antepondendam moriendo facti sunt. Erant quidem inter eos duo Regis nepotes: erat gener unus, erant alii de Regia agnatione. Asserebant, me audiente, qui se novissimè ad nos contulerunt, Christiani transfugæ, hîc præter eos, quos explicavi, fuisse interemptos viros amplissimos, ac Regni Proceres

ceres triginta primos : qui vel regio lateri assidère solerent , vel auctoritate , sapientiâ , dignitate apud eum plurimum possent . Taceo , quem aliis egregiis viris numerum facerent , quam plebis stragem referrent . Horum necem subsequitur tentoriorum invasio ; idque actum est , ut cui victo in crastinum invictissimus Rex noster daturus hospitium fuisset , ejus ipse Regis umbraculo victor nunc tegeretur . Accedit ad hujus victoriæ splendorem , quod Regis inimici prima vexilla , quod clypeus , galca , pugio , quod pleraque alia suo usui deservientia in nostram potestatem pervenerunt : quod viginti duo muralia tormenta , quæ *bimbar-das* appellamus , atque alia bellica munimenta delata in nostra castra conspeximus . Frustra erat hostes celeribus equis fugam facientes , sole præferrim fugiente , per terras incognitas insectari : quare mandato accepto , in suas quisque stationes regreditur . Nihil jam superest , nisi ut Insula nostra fiat . Itaque superiori illo consilio , cujus omne implementum in diem secundum mensis congregabatur , mutato : quia hostis , cum quo dimicaretur , non aderat , victriçia , eo ipso die , signa in Insulam dirigimus ; successissentque nobis ad votum omnia , si non plus hodie alimentorum penuria , quam infinita heri , ac nudius tertius hostium cohors ad nos , vel ex mole , vel ex omni Punico mari pelleudos potuisset . Excesserat enim mensis , quo ex Regno Siciliæ navigaveramus , exhaustaque erant alimenta ob diuinam illam moram in sterili mole factam . Jacebat sitibundus miles exanimis penè , reditum potius ad Syracusanos fontes , quàm ad Gerbinianas opes progressum desiderans ; nec satis unde sitim excuteret , inveniebat . At quippe Rex barbarus penuriæ nostræ ignarus , calamitatem verò suæ Insulæ impendere videns , Legatos pro pace , amplissimis oblatis conditionibus , impetrandâ , confestim ad Principem nostrum mittit : quæ dum sedulo tractatur , Rex noster misericors , optimè de se meriti exercitus incommoda sustinere amplius non valens , ac illis & molestiam sapiens , & occurrere , ac mederi satagens , infecta pace , atque illæsa Insula , proras in Siciliam celebri Virgineæ nativitatæ die vertit . Nullam , quam dies corrumpere , nobiscum prædam reportavimus ; sed victoriam , si tempus attendimus , mirâ celeritate : si locum , magnâ con-
stan-

stantiâ? si copias, incredibili corporis, atque animi robore partam: victoriam confictu, cæde, prædâ nobilem, nullaque avaritiæ fæce coinquinatam: victoriam, quæ non modò Principis nostri nomen, sed etiam omnium, qui à Christo vero Dei, ac Virginis filio nos Christianos vocamus, perfidis barbaris dehinc tremendum reddit; victoriam denique, qua nemo non expertis rationis præstantiorem, pro suis sudoribus, fructum nullum in se conferri posse credit. Hujus unius conscientia cum Rege nostro victore fruamur, laudemque omnem exemplo ejus, non propriæ virtuti, sed Dei, ac Domini nostri Jesu Christi clementiæ tribuamus. Quod si fortè sacra illa fames auri nos aliquando sollicitaret, qua non, (ut plerique immodicè affectabant,) saturati sumus, excellentioris hujusce præmii compensatione reficiemur. Rem omnem, Pater Reverendissime, ab initio ut gesta est, tenes, pluribus fortasse verbis, quàm dici potuisset; paucioribus tamen, quàm ipsius dignitas exigebat. Sed mos tempori, atque instituto meo gerendus fuit: ut qui epistolam ad te maximis rei Catholicæ curis intentissimum daturus essem, neque historiam hodierno die conscriberem, nec tuam mihi semper verendissimam Dominationem nimia prolixitate, rerumque singularum diffuso processu, tædio afficerem. At verò; si hanc dicendi copiam non me defugisse contendere voles, equidem non contradicam; si te, qua es animi mansuetudine, exorari patière: ut cum id vel propositæ rei amplitudini, vel meo in te amorì, qui me ab hoc ipso tecum inito sermone divelli non patitur, magna ex parte attribuendum videris; tum etiam illud officii fuisse animadvertas, non modò rerum comprehensarum fūco meam illam ex scribendi tarditate contractam maculam me diluere; sed etiam ubertate, quicquid in me noxæ fuerit, corrigere, ac refarcire. Vale ex Syraculis Decimo Calendas Novembris 1471.

76 GUINIFORTI BARZIZII
GUINIFORTI BARZIZII
AD JACOBUM DE ABIATE
DUCALEM CAMERARIUM

Epistola in suos Commentarios in Dantem.

ET si Ducis nostri invictissimi voluntas, Jacobe vir clarissime, tanti à me fieret, quanti par est ejus Principis imperia existimari: cui me, ut naturâ procreatum, ita mea sponte devotum profiteor, divinoque munere acceptum, charumque sentio; nullâ profectò ratione impelli potuissem, ut Theologi Poëtæ excellentissimi Dantis Comœdiam, opus nempe difficillimum enucleare, insolito mihi dicendi genere, tentarem. Deterret enim me, (ut alia pleraque taceam) rei ipsius amplitudo, quam planè video nobilium omnium disciplinarum poëticæ præsertim, historicæ, moralis, ac theologicæ cumulum in se coarcevasse: quæ quidem vel singulæ non segne, ac jejunum, quale meum esse non nego; sed & perspicax, & eruditissimum ingenium desiderare noscuntur.

Quàm novum autem mihi latinis literis dedito futurum sit, secreta, abditaque altissimarum doctrinarum verbis vulgaribus aperire: ethrusco sermone, quæ mente conceperim, non incorruptè depromere, faciliè quisque rerum non prorsus ignarus judicare potest. Sed prævaluit & veneratione, cultuque dignissima Ducis nostri excelsa præstantia, & integerrima in Celsitudinem suam devotio mea: quibus efficitur, ut minimè viribus meis diffidam, quas tam debito officio subeundo erigi, ac roborari necesse est. Quis enim ei Principi non libentissimè obsequetur: qui suorum progenitorum splendore illustrissimus, nunquam tamen id sibi ad veram gloriam satis esse putavit: nisi & ipse non modò similem se illis redderet, sed eorum etiam laudes anteciret? Quis in eo Principe colendo non maximè confortabitur: qui cum sæpissimè adversam fortunam, præter multorum expectationem, suâ & fortitudine, & prudentiâ superaverit, eâ modestiâ semper extitit, ut nunquam à secunda se vinci passus fuerit? Quis ejus Prin-

cipis non diligentissimè inserviet commodis, in quo (nisi mentiri volumus) heroicus omnis Italiæ status, externorumque populorum, Ducum, ac Regum, qui suam latè potentiam terrâ, marique extenderunt, tranquillitas non mediocri ex parte recumbit? Hunc tanto dignum cultu Philippum Mariam Ducem Mediolanensem intuemur: quem rebus vel pacis, vel belli antiquitati planè adæquabimus; si gesta sua non quasi agrimensores latitudine terrarum, aut nummularii multitudine hominum; sed quasi virtutis exploratores magnitudine animi, ratione consiliorum, negotiorum explicatione, administratione rerum metienda putaverimus. Injusto Marte sæpius agitata hic Princeps magnanimus, vehementissimèque ab his concussus: qui vel pro ipsius incolumitate sese morti exponere humano, divinoque jure debuerant, vel nullâ injuriâ laceßiti, felicitati magis invadebant suæ, quàm ullum ab eo metuerent detrimentum: eâ semper fortitudinè, & constantiâ impetus hostium excepit: eâ prudentiâ, rebus etiam interdum penè desperatis, extrema cum à se, tum à sociis pericula propulsavit, ut conservatis illis, eminentissimum ipse dignitatis suæ fastigium contra omnem vim teneat. Rebus autem secundis quanta moderatione sit, certissimum tu afferre testimonium potes, vir integerrime: qui cum pro sua in diligendis hominibus sapientiâ, tuæque spectata fide, modestiâ, sedulitate, solertiâ, cum ipsius quotidie lateri assistas, eandem sibi faciem, eandem sermonis, ac gestus gravitatem, eandem in convictu humanitatem semper inesse conspicias, nec ullum insolentiæ, aut fastus in eo signum percipere unquam valuisti. Ejus verò clementia jam non singulis hominum linguis, sed uno, & quidem clarissimo Orbis rumore prædicatur. Ea enim tam latè, longèque diffusa est, ut & casibus adversis aliundè jactati nobiles, ac generosi viri, quicumque ad ipsam confugerunt, se inani spe ductos minimè adhuc querantur: & qui ad eam extinguendam armati sæpe conatus omnes adhibuerunt, victi non modò illam non obscuraverint, consueta bellorum præmia referentes; sed faciliè indulgentiam assecuti, beneficiisque insuper cumulatißimè ornati, ampliorem multò, illustrioremque reddiderint. Quorum seriem attendere paulò diligentius si quis volet, nullum hostilitatis ge-

mus ejusce clementiæ expers inveniet. Ex eorum namque numero, qui desiderio dominandi cupidè in dimicationem prodierunt: qui gloriæ ambitione ducti superbè magno apparatu bella moverunt: qui rerum novarum studio temerè ad arma concurrerunt: qui detestabili consilio sceleratè, crudeliter, perfidè gladios in viscera patriæ converterunt; nec magis Regnum, quàm ipsam Principis salutem impetere videbantur; ex horum, inquam, numero tam vario, tamque multiplici, plerique mira virtute superati, & in victoris potestatem redacti, plus ferè commodi captivitate reportarunt, quàm victoriâ se adepturos speraverant. Non hæc prohibito ipse confingo. Requirantur omnes oræ Italiæ, quantum se Apennini juga ab Alpibus usque ad gemini maris confinia porrigunt: singulæ certè sententiam meam confirmabunt. Ejusce rei se conscias, atque participes Transalpina quoque nonnullæ, ac Transmarinæ celeberrimæ Regiones aperta voce fatebuntur. Nulla tam semota ab hominum congressu barbaries conveniet, quæ sibi tunc primum hoc auditum, cùm eam conveneris, dicat. Reliquum illud ordine prosequendum esset, quod tertio loco paulò ante proposueram: commune scilicet præsidium multorum & populorum, & Principum in nostro hoc potentissimo Duce repositum. Id equidem prosequerer, & planum facerem, nisi tacitè ab his, quorum interest, animo adverti mallet, quàm mea oratione explicari. Quanquam enim ex eis nonnulli monitore indigere se doceant, quos pium esset vel quasi dormientes expergescere, vel tardos incitare, vel pertinaces arguere; is tamen ego non sum, qui mihi tantum vel auctoritatis, vel eloquentiæ arrogare velim; ut quemadmodum in fabulis Orpheus vel movere montes, aut flumina sistere me posse confidam. Cæteras virtutes, quas à plerisque negligi, ab hoc ipso, de quo loquimur, Principe studiosissimè coli intelligimus, enumerarem: innumerablem penè sua fortiter, & magnificentissimè facta huic de se inchoato sermoni insererem: ex sapientissimis ejus dictis saltem aliqua recitarem: quæ me in conspectu vocem ipsius audientem, oculorumque, ac faciei gravissimos fixè intuentem motus, in tantam aliquando sapientiæ suæ, magnitudinisque animi adinventionem duxerunt, ut nunquam in eorum profundam cogitationem

tionem descendam, (mihi testis est Deus), quin totus ob stuporem & sanguine, & capillis sensibilibus rigeam; denique vel singula prædicatione dignissima, vel saltem eorum genera, quam impari oratione, percurrerem, si discreudas laudes suas hoc loco desumpsissem: quarum aliquas meo incompto sermone recensere volui, non tam celebrandi nominis sui causa, quod sumnam eloquentiam meretur, quam ut me intelligeres, in Deum coniecta spe, minime subvereri: quin & tanti Principis imperio, & mea devotione impulsus animus ipse meus sibi deditissimus, quò magis ardua, inusitataque aggreditur, eò firmioribus nervis, validioribusque ad ea insurgat viribus; nec sibi quicquam difficile putet fore, ad quod transigendum non prorsus ineptus à tanto Principe judicetur. Hinc igitur confirmatus, vir spectatissime, huic negotio me implicari non solum patior, verum etiam gaudeo. Ac eò quidem alacrius ad illud accedo, quod tantum in hoc philosophico, vel potius theologico Dantis poemate artificium, tantam suavitatem, tantam ad extirpanda vitia, ad reformandum animum, ad inferendas virtutes doctrinam inesse: tantum ad omnem vitam, sive politicam sequimur, sive contemplationi magis vacare libet, rectè instituendam, auxilium inde repeti: tantam utilitatem hauriri conspicio, quantum haud scio, an omne reliquum sit, quod ipsa humanitatis studia conferunt. Hoc verè dici confirmare, nisi & tu, quem nihil dignum scitu latere potest, exploratissime id teneres, & statim res ipsa probationem de se certam esset paritura. Sed jam quid verbis minime necessariis te detineo, nec iussa exequor, nec ad id, quod novissime dixi, ad rem scilicet animos eorum converti sino: qui meam hanc scribendi prolixitatem contemnere fortassis pro sua humanitate nollunt? Equidem has ob res hic finem statuam, nec diutius morabor. Sed qui meas potius exaudire increpationes, quam aliorum querelas expectare interdum soleo, perdifficile, ac longum mihi propositum iter in Sancti Spiritus lumine ingrediatur. Erit autem ea mihi præcipua cura, ut quæ aspera invenero, lenia reddam, quæ dura, molliam, quæ ardua, explanem, ac veluti solo exaequem. Humile sequar dicendi genus, quantum rei natura, & sententiarum permittet gravitas;

Guinif. Barz. Pars II.

l 2

neque

neque exquisitis vocabulis, ethruscis præsertim ab nostra locutione remotis, uti pulchrum existimabo, Cum enim plebejis verbis locuturus sim, quemadmodum & Auctor noster, quem sequimur, cum literatissimus esset, agere prælegit; patriæ certè nostræ, quod optimo placet Principi, in primis consulendum est. Ita fiet, ut peregrina quæque vocabula, ab nostrorum civium sermone multum abhorrentia, non ex eorum vel ignorantia, vel contemptu, sed & consulto, & iusta ex causa relinquamus. Illud quoque me observaturum profiteor, ut neque in obscuris sententiis declarandis varias opiniones, vel ad ostentationem adducam, vel si res postulet, prætermittam; neque illas ad inanem quamdam gloriam, quasi acie iustructa, singulas oppugnem. Neque verò laudabilem apud omnes scholasticum potius in commentando, quàm aulicum imitabor modum. Sed quacumque id ratione fiat, eorum inservire conabor studiis, quos potissimè ad hoc opus se applicaturos puto. Si quid minus scitè, minusve compositè à me dicitur, quod pluribus locis futurum vereor; tua quævis prudentia, vir humanissime, apud excelsum Principem me ab omni & temeritatis, & negligentiae culpa protegat: qui neque hanc sarcinam à sua Celsitudine mihi, te referente, impositam expetivi, sed devotè, ac reverenter excepi; & posthabitis magna ex parte non solum rei familiaris, sed & conservandæ valetudinis meæ, & rerum curis, nullum temporis spatium studiis vacuum prætermittere fas putavi. Imperitiæ verò argui minus timeo; in tua enim benevolentia, tuoque ingenio & acutissimo, & in primis erudito conquiesco: quibus meam velare incitiam & voles, & aptissimè poteris. Tu ad defensionem pro me, si opus fuerit, subeundam paratus eris. Ego divina ope, ut spero, sustentatus id curabo: non ut ejus, quæ de me habetur, expectationis tuendæ patrocinium à te suscipi oportere videas; sed meæ dignitatis amplificandæ rationem haberi æquum esse intelligas. Jam ergo iu rem præsentem veniam; manus tamen ad Poëtam nostrum celsi ingenii, ac multæ scientiæ Dantem Aligerium non prius extendam, quàm rationibus altius repetitis, causam docnero, quæ ipsum ad morales, theologicasve sententias, & quidem poëticè vulgari lingua sub titulo Comoediæ tradendas

dendas moverit. Munusculum hoc, qualecunque est, illustrissimo Principi nostro, & excellentissimo Duci velim offeras: quod suæ Majestati Guinifortus Barzizius tuus ad Dei, & Domini nostri Jesu Christi laudem, sub Beatæ Mariæ Genitricis ejus semper Virginis protectione humiliter, ac devotissimè consecrat.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

JACOBO DE ALZATE

S. P. D.

Magnas habeo tibi gratias, mi Jacobe, quod solus ex omnibus literas ad me dedisti; temporum autem perturbationi attribuo, si unas tantum accepi: cum tibi vel loci frequentem mutationem, vel tabellarii penuriam impedimento fuisse conjeçter. Ego verò si nullas unquam vel minimas quidem ad te scripsi, non id oblivioni, aut negligentiae imputabis; satis enim tibi meus in te animus perspectus esse debet, qui tantus est, ut tui nunquam immemor fieri possim; neque ignoras, quam abhorrens semper otii, & quietis fuerim. Sed quanquam hæ rationes à calumnia defensare me videantur, necesse tamen est, fatear, me in scribendo victum esse, cum primus interpellaveris, diuque solus velut in campo constiteris. Te, mi Jacobe, laudo, hortorque, ut tuis me sæpe literis excites; hoc namque unum est, ex quo maximam voluptatem suscepturus sim. Ego quidem quidquid temporis studiis meis, atque assiduis exercitiis surripere potero, id ipsum libenter in transmittendis ad te epistolis consumam: quanquam enim aliorum in me benevolentiam ex absentia minime labefactatam existinem: habeo tamen meo judicio neminem ex omnibus, cui æque, ac tibi amore devinctus videar. Vale, & me, ut facis, non minus absens, quam præsens ama. Huic colligatam ad te mitto eam oratiunculam, quam superioribus diebus in hac Civitate habui, non quod dignam existimem, quæ divulgetur, sed ut morem tibi geram. Ex Novaria decimo nono Calend. Septembris 1431.

GUI-

82 GUINIFORTI BARZIZII
GUINIFORTUS BARZIZIUS
FR. NICOLAO ANSALONO
CARMELITÆ

S. P. D.

Quo die spectatissimum virum Joannem Olcinam Regis à secretis cum explendi officii mei, tum & amicitiae suae impetrandae causa, conveni, ex ejus sermone te in hac Urbe esse cognovi. Aiebat enim te proximis diebus, cum fortè patris mei Oratoris, & Philosophi memoriam agerets, multa non solum ad immortalem ejus laudem, sed etiam ad singulare in eum ornamentum spectantia, quae tua in nos erat charitas, discessisse, incredibilem certè ex integerrimi hujus viri testimonio voluptatem suscepi; tum quod te praesentem intelligebam, quem à teneris usque annis amare didiceram; tum quod veteris illius consuetudinis, quam cum optimo patre habueras, longa primum intermissio, ac deinde ipsius morte superveniente privatio, non modò jacturam nullam pristinae benevolentiae attulisse, at potius illam vehementi & in nomen suum, & in posteros desiderio cumulasse videbatur. Tua verò dignitas, Pater venerande, illius, penes quem ea referebas, praesentia, integritas, sapientia, temporis occasio, atque opportunitas maximam huic meae voluptati adjectionem fecerunt. Nam cum ex patria in hoc celeberrimum Regnum ea solum ratione profectus essem, ut Sereuissimo huic Principi, ac Regi clementissimo animum deditissimum patefacerein, omnemque industriam meam, quantacunque est, devoverem; quid aliud esse poterat, quod mallem, quam ut ab homine & gravi, & religioso bona de me existimatio penes eum excitaretur: cujus non solum fides, atque solertia ab illustrissimo ipso Principe delecta est, sed etiam opera, atque auctoritas apud suam Celsitudinem plurimum potest. Tua enim bonitate effectum est, ut non tam pro humanissimi hujus viri nova gratia inunda laborandum per me fuerit, quam per te instructa fruendum. Tanta quidem mansuetudine, & primo congressu meo, & quoties dehinc suam praesentiam adire contigit, tanta affabilitate
semper

semper in me fuit, ut non solum in sua virtute singularem spem collocaverim; sed & mea omnia consilia ad hunc unum referam, ad eum cum fiducia concurram, ejus patrocinium implorem, judicium observem, beneficium complectar. Cujus rei, tametsi primas virtuti suæ gratias debeam, copiosas tamen etiam in te congeri oportere nunquam negabo. Quod si me aut ingratitudinis, aut negligentiae accusabis, quod non statim ad tuum conspectum, & salutem pro mea in te benevolentia, & gratias pro isto tuo in me collato munere dicturus accessi: cum me culpæ omnis expertem affirmavero, tum fortunam accusabo, quæ duos me continuos dies ludibrio habuit, totam penè Urbem, nec solum Urbem, atqui etiam suburbanos vicos discurrere incassum permittens, donec te ad coenobium Divi Hieronymi profectum intelligerem. Accessissem eò loci, nisi & mansuetissimi Regis à secretis sermone de tuo celeri ad Urbem reditu monitus essem; & me interim literis hoc penes te officio fungi posse animadvertissem. Nunc itaque has ad te scribo, Pater optime, quæ meam omnem in te benevolentiam declarent: quæ pristinam olim cum patre Gasparino Philosopho, ac Rhetore, cum Nicolao fratre juris Pontificii, atque artium Doctore amicitiam tuam vel renovent, vel confirment: quæ mentem meam ab ipsa pueritia tibi devinctam denuo astringant. Instarent precibus, ut illas benignè suscipias, attentè perlegas, libenter exaudias: peterem, ut gratum sibi hospitium præbeas, nisi tua mihi perspecta natura, & consuetudo ad ea ipsa te invitaret, atque instrueret. Vale Pater optime. Barcinonis duodecimo Calend. Aprilis 1432.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

JOANNI HOMODEO

S. P. D.

Non prius ad te scribere institueram, Doctor clarissime, quam de meo apud Serenissimum hunc Regem, & Principem clementissimum statu plenè conclusum esset. Sed Impelleris constantis animi viri, cum quo mihi non parva & benevolentia, & familiaritas contracta est, respectus effecit, ut prænotas

turas à me literas acciperes . Cupit enim sub illo Principe vestro Mediolanensi Duce militare , suamque pro eo virtutem exercere : ad quam rem ea præsertim ratione inflammatus accedit , quod hunc unum Principem esse arbitratur , in quem dignissimè officium tale impendi conveniat . Judicavit autem commendatitias meas non mediocre sibi adiumentum allaturas . Ego verò cum id ipsum muneris pro se impigre suscepturus essem , te unum de-
legi , penes quem preces meas plurimum valituras putarem . Neque ab re alienum credidi , quod Doctorem celeberrimum in literarum studiis enutritum , ad militaria negotia patronum invocem : tum quod tua cunctis in rebus integritas mihi perspecta est : tum etiam quod auctoritatem ab iis magni fieri non ignoro , ad quos vel deligendorum , vel admittendorum militum provincia spectat . Hunc itaque virum egregium in armis sæpe alias , ut percepi , exercitatum , cui neque animus , neque fides , neque vigilantia ulla in re defutura est , tanto studio tibi commendo , ut nihil abs te majori desiderio expostulaturus sim . Fac quæso intelligat , quàm præclaros in ea Urbe amicos reliquerim , quam , ut me ipsum magnificentissimo huic Regi condonarem , deferui : nec suam pariaris , quam in me reposuit , spem falli . Tua in hoc prudentia versetur , ut ea in legione sit , in qua ejusce probitas potissimum clarere possit : tua solertia sibi opem in hoc ferat , ut non diu in ambiguo pendeat : qui , ut otium fugeret , immo ut majus negotium inveniret , vestram in Regionem se contulerit . Non dubito te pro tua & excellenti natura , & in me singulari charitate omnem operam in hoc viro promovendo adhibiturum . Ego quoque , si quid in hoc Regno pro tua dignitate , pro amicorum subsidiis vel in præsens , vel in futurum potero , non solum tuis monitis , sed etiam , quàm longè prævidero , diligentia , & sollicitudine præveniam , atque anticipabo . De meo successu ex iis , ad quos proximis diebus scripsi , intelliges ; ex me autem scias velim , quod ex eo die , quo Serenissimi Regis verbo in suum clementer assumptus fui , nihil aliud confectum est , maximis occupationibus aliis , ac Status sui curis & sententiam illam , quam de me tulerat , & vorum meum retardantibus . Interim tamen suavissimo , ac pretioso quodam fructu locupletatus sum , qui eximiam

miam gravis, ac sapientissimi Viri Joannis Olcinæ à secretis Regis amicitiam familiaritatemque mihi pro sua humanitate comparavi. Cujus cum maxima penes Regiam Majestatem sit auctoritas: tum & singulare in his honorandis, atque augendis studium, quos aliquando in benevolentiam suam recipiendos putarit; spero brevi diem illum, suo beneficio, videre, quo status mei certior sim. Tunc copiosas ex me literas habebis. Vale, meque, ac meos omnes, quos in patria reliqui, ut commendatos habecas, vide. Barcinonis nono Calend. Aprilis 1432.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

DALMATIO CÆSAREÆ AUGUSTÆ

*Archiepiscopo, & Serenissimi Regis Aragoniæ
Generali Cancellario, ac Senatori.*

S. P. D.

Hesternæ die, Reverendissime Pontifex, tanta in me fuit tua mansuetudo, atque benignitas, ut nullum dehinc temporis spatium præterierit, quo non meam mentem humanissimus ille tuus sermo, verendissimusque aspectus memoriâ tui, ac devotione sollicitaverit. Hodie verò eximia illa, qua in me tum audiendo, tum monendo extitisti, charitas, eas animo injecit faces: ut nimia tui veneratione incensus, hoc unum officium meum putarim dignissimum omnibus his rationibus, quas meæ mihi facultates concedunt, singulis momentis, sempiternas tibi pro merito in me tanto gratias agere. Itaque, Pater humanissime: cum & in hoc mihi Regno, in quo adhuc peregrinus sum, ad gratiarum actiones lingua tantum, & calamus succurrant, nec te pro tua virtute aliud desiderare conjectem: voce quidem apud omnes tuam in me clementiam prædicabo; stylo autem id perpetuis literarum monumentis, ut committam, summum aliquando studium, atque operam adhibebo. At verò ut apud te sit, quod dies, ac noctes nunquam tui me immemorem futurum assermet, has quasi testes mei in te desiderii literas inscribo. Di-

Guinif. Barz. Pars II.

m

cent

cent quidem, præstantissime Præsul, cum superioribus temporibus celeberrimâ tui nominis famâ impulsus te amaverim, præcipueque animo veneratus sim, nunc in admirationem quandam, atque immensam tue virtutis existimationem adductum esse. Audiebam enim antea cum multorum sermone, tum certissimo strenui militis Hugonis de Villafranca, quem hujus meæ professionis ducem divinâ providentiâ habui, testimonio, maximam tibi præstantiam omnibus penè in rebus, quibus immortalitatem mortales adipisci videatur, attribui. Nobilitatem generis, ac splendorem, patriæ celebritatem, clarissimarum in his Regionibus asinitatum vinculum, potentiam, opes commemorabant: eminentissimam Pontificatus in Aragonia dignitatem, gravissimam in Senatu auctoritatem, præclarum de tua sapientia Sere-
nissimi Regis judicium in aperto esse dicebant: cum & Cæsareæ Augustæ regis Urbi Archiepiscopus præsideas, & amplissimi Senatus princeps, ac veluti caput, totiusque Regni generalis Cancellarius appelleris. Prudentiam verò in cunctis rebus dispiciendis, ac maturitatem: pulcherrimarum disciplinarum cognitionem, ac scientiam; justitiam, fortitudinem, constantiam, magnanimitatem, magnificentiam, affabilitatem, mansuetudinem, benignitatem; ac denique in omni tua vita castitatem tantam, modestiam, atque integritatem esse ajebant, quantum vix in alio invenimus. At quamvis ea ipsa dum audirem, singulari te, atque exquisitissima laude aliqua dignissimum putarem; tua tamen præsentia, quæ multò illa dilucidius oculis subjecit, quàm prius mente concepissem, quantum admirationis attulerit, dici vix potest. Nam quid est per immortales Superos, cur eum non admiremur: qui cum omnibus fortunæ bonis gaudeat, atque ad eò abundet, ut quasi felicitatem quandam adeptus in hac vita videatur: tamen ita se modestè gerat, ita se affabilem cunctis præbeat, ita de se humiliter sentiat, ut cum summa dignitate homini etiam inferioris sortis, ea in virtute, quam Theologi humilitatem vocant, non injuriâ comparandus, atque antepone-
ndus sit? Quod si eum laudamus, qui in adversitate potius, dum à se illam declinare non valet, constanti, atque infrecto animo perfert; quid de eo censeamus; qui positus in prosperitatis cul-

mine,

mine, ac rerum omnium copia, cum voluptates sequi, cum desideria explere, cum inferiores parvipendere, spernere, contemnere, cum se extollere, atque non ferendum præbere potest: cum ad nulla necessaria suppeditanda, sed tantum ad sobriè, castè, integrèque vivendum, frugalitate, ac temperantiâ sibi opus esse intelligit; tum ea virtute præditus est, ut se hominem esse meminerit, ut his bonis non abutatur, ut id agat, quo sicut opibus, potentiâ, splendore, gloriâ cæteris præest, ita facilitate, benevolentia, humanitate, continentia, moderatione cunctos antecellat? Itaque, Pater optime: quoniam in te cum cætera, tum & splendidissimum hoc virtutis ornamentum, specimen, ac decus elucere alienâ primum asseveratione credidi, post autem proprio sensu percepi: tanti charitatem in me tuam facio, quanti & ego ipse mihi sum conscius, & hæc una ex animo observantissimo procedens epistola significat. Cujus meriti præmium, si quod præter verba expostulas: unum illud, quod summum habeo, persolvo, immo etiam non petenti offero, tradoque, me ipsum videlicet. Quod munus si fortè minus dignum pro tanti crediti compensatione existimabis; quæso ut meam, quæ in eo exornando, cumulandoque accessura est, industriam tuo beneficio adjuves. Nam cum idem ego & donator sum, & quod donatur; quidquid certè ad me augendum impendes, id omne, nisi me respuendum prorsus arbitraberis, in tuo ære collocaturus aliquando eris. Vale. Barcinonis ex ædibus præclari militis Hugonis de Villafranca tertio nonas Aprilis 1432.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

JOANNI OLCINÆ

Regis à secretis

S. P. D.

EX strenuo, ac generoso milite Hugone de Villafranca, mei omnis desiderii non solum conscio; verum etiam auctore, quanta voti mei explendi cupiditate detinear, copiosius multò, apertiusque intelliges, quàm vel superioribus literis complexus

Guinf. Barz. Pars II.

m 2

fuc-

fuerim, vel novis explicare valeam. Neque verò tanti viri officio in re mea uti erubui, atqui suam operam ultimò imploravi: quam & tantum efficaciz habituram confido, quantum sua virtus exposulat; & fidei tantum, quantum auctoritas multis in maximis negotiis afferre consuevit. Quo etiam fit, ut brevis in scribendo sim, ne meas apud te literas sermonibus suis prætulisse videar. Statuo igitur epistolæ finem, militi huic sapientissimo causam omnem perorandam relinquens; si tamen illud unum obsecraverò, quod te concessurum non ambigo, ut me cum præsens, tum & absens diligas; tuâque operâ ornandum censeas. Vale. Barcinonis tertio idus Aprilis 1432.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

CORRADINO VICOMER CATO

DUCALI SENATORI

S. P. D.

Non prætermittam, vir magnifice, quin te mei successus certiore faciam: ut qui semper avidus boni mei, atque in me cum dignitate promovendo studiosissimus pro tua humanitate fuisti, nunc pullulantis prosperitatis meæ conscius fias. Non es nescius, quàm celebris, quàmque illustris fama non solum in patria nostra, sed etiam apud omnes populos, Gentes, Nationes de incredibili penè virtute, de potentia, de gloria Serenissimi Regis Aragoniæ pervagetur. Ejus ergo vi solum impulsus, cogitationes meas ab his, quæ penes illustrissimum Principem nostrum sedulò tractabas, ad devotionem huic uni clementissimo Regi exhibendam converti, & raptus ex patria, in Regnum hoc celeberrimum me transtuli. Prædestinata quippe, ut opinor, mea hæc profectio fuerat, qua singularissimi Principis, ac Regis fortissimi gratiam conciliarem: qua meum jamdiu in incerto vacillantem animum confirmarem, ac stabiliorem: qua me ad certum vitæ genus cum dignitate, cum honore, cum utilitate applicarem. Nam & ipse clementer in suæ Celsitudinis familiaritatem me suscepit, & copiosum mihi suæ largi-
tatis

tatis munus præstitit, atque etiam contulit; & ut suæ Majestati assisterem, illum comitarer, omne ingenium, omnes curas, omnia studia mea sibi soli præstarem, decrevit. Quid dignius, quid præclarius, quid optabilius contingere in vita potuit, quando ego vel mediocres Deo, ac Domino nostro Jesu Christo, cujus miseratione ad hoc culmen perveni, gratias vel habeo, vel dicavi? immo potius quid agam, ut non immemor tanti accepti beneficii, (cætera enim, quæ innumerabilia sunt, taceo) atque ingratiſſimus dicar. Id certè agam, quod Deum ipsum rectorem meum velle existimo: in hoc Rege excolendo omnes cordis medullas, nervos ingenii, vires animi adhibebo; daboque operam, ut intelligat, Majestatem suam quasi Numen quoddam in terris me venerari, devotionemque illam, quam sibi maximam debeo, non aliter quàm religionem quandam fideliter, atque integerrimè observare. Hæc apud te libenter commemoro, vir humanissime: quem in officio Principi exhibendo & diligentissimum, & magnanimum cum omnes judicent, non dubito meam hanc intentionem tuæ virtutis æmulam approbarurum. Ego verò in hoc statu, atque in his Regionibus positus, si quid pro tua dignitate, pro commodis efficere potero, ut me admoncas, exigas, & tibi vindices, oro, atque obsecro. Invenies quidem hominem acceptorum beneficiorum & memorem, & gratissimum. Vale. Barcinonis duodecimo Calend. Junii 1432.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

STEPHANO CACCIAE

S. P. D.

AD te, mi desideratissime Stephane, quid scribam non satis habeo. Non enim de rebus novissimè per Serenissimum Regem Aragoniæ in Africa gestis admonendus videris, cum ex literis ad humanissimum Pontificem Novariensem copiosè datis omnia cogniturus sis: non afferenda est mei ex patria tibi incogniti discessus ratio, qui post firmatam meam hanc sententiam, non satis ad eam explicandam fuisse temporis, eo ipso mane te

No-

Novariam proficiscente, meminisse potes. Neque à me leniri vis, si te mei status ignarum tandiu esse passus fui. Credo enim, quod verum est: existimas, non id oblivione, sed quod aliqua honesta subesset causa, evenisse. Cum ergo calamum quasi vacillans, & certum nihil gestiens, sumo, cogit amor, cogit sanctissima illa nostra consuetudo, ac vitæ societas, animorumque inseparabilis unio. Quoties inter odiosa maris otia mente te volvi! quoties sub silentio penè lacrymans vocavi, mi Stephane doctissime, cur non ades, ut dormientem spiritum excites, languentem foveas, jacentem erigas! Fuit enim omne hoc navigationis tempus inutiliter à me summa cum molestia consumptum: nisi eos fortasse dies, quibus & in Syracusano portu, & in Africa moram fecimus, detraxero; his enim in locis tum animo, tum menti exercitium tribuere vel licuit, vel officiosum fuit. Te, inquam, vocabam, mi Stephane, non ut maritimorum incommodorum particeps fieres, sed ut tuis ego suavissimis colloquiis recrerer; sed ut in nostris illis quotidianis disputationibus diem omnem, immo & noctis eam partem, quam somnus non occupat, contereremus. Quid tibi evenerit, satis suspicor. Unum ego sinè meorum fratrum invidia dictum velim, non sæpius me illorum memoriâ, quam tui recordatione commotum esse. Nunquam de virtutis semita prosequenda, nunquam de amicitie colendo officio, nunquam de jactura temporis effugienda cogitabam, quin tua statim oculis meis imago repræsentaretur. Eras tunc una mecum, haud sciò, an dixero mœrorem augens, quod tuâ in mente mea infixâ præsentia carebam: an oculis lacrymas abstergens, quod dum tecum spiritu essem, omnes interim curas alias deponebam. Nunc verò posteaquam Siculos attigimus portus, otio meliori dato, rebusque meis, ut in Deo confido, ad majora spectantibus; jam ut non astricto, sed ut instaurato, & ad meliorem vitæ cursum properanti semper ades. Idem & in posterum fore ne dubita. Ego verò de te mihi tantum persuadeo, & polliceor, quantum de me tibi, ut conscius fias, volo. Vale, & tuum Barzizium tui, tuorumque in se officiorum & memorem semper, & nunquam ingratum fore crede. Ex Syracusis decimo Calend. Novembris 1432.

GUI-

GUINIFORTUS BARZIZIUS

STEPHANO CACCIÆ

Apud Synodum Basileensem Concistoriali Advocato

S. P. D.

Medio itinere, Stephane mi, tuas intercepti literas, quæ ad me alioquin in Siciliam frustrâ navigantem fuissent, Quàm suaves illæ extiterint, facile perspicies, si quàm illas affectarim, conjecturam feceris. Nullas quidem tuas superiori ullo tempore acceperam: quod quamvis in tua vel negligentia, vel maximarum, in quibus cum laude versaris, rerum occupatione accidisse & nunquam putarim, & alieno testimonio aliquando didicerim: tamen non poterat in expectatione potius animus non mœore quodam contaminari. Illud verò, dum hæc mihi in Januensi Urbe tradebantur, ad voluptatis cumulum accedebat, quod de te percunctanti clarissimus S. Ambrosii Abbas referebat; narravit enim rem non quidem novam, & inexpectatam, sed certè summe, atque incredibiliter gratam: tuarum virtutum splendorem, qui semper cuique notum se exhibuit, eò in dies majus incrementum suscipere cum fortunarum augmento, quò majoribus difficilioribusque negotiis implicaris. Non subijciam oculis tuis elementorum figuras, quibus meum, quo tum eram, ac semper sum, quoties de te cogito (quod quotidie facio) animum describam: animus ipse tacitus tui verè præsagium fecerit alloquatur volo. Sed in hac re scio, te neque iusjurandum à me, neque asseverationem vel simplicem expostulare. Est fortassis aliud, in quo me accusaturus es, nisi dubitationem tuam dicto meo prævenero. Quæris enim, ut opinor, quæ me in patriam causâ reduxerit: hoc jam tibi prædico. Serenissimam Regiam Aragoniæ Majestatem, cui me dedicatum non ignoras, exploratâ jam, ac planè cognitâ meâ erga se fide, nonnulla mihi apud * hunc Principem maturanda commisisse, fuit in causâ quamobrem in patrios me receperim lares. Fungor itaque apud
invi-

* Philippum Mariam Vicecomitem.

inviſtiſſimum Ducem Oratoris officio : quo tu, ſi nominis æquivocationem admittimus, penes ſacroſanctam generalem Synodum clarus habéris. Non ambigo tibi fore jucundum, quod proximior ſolito cum dignitate factus ſim. Ego certè hoc eodem gaudeo, ſi modò meus in te amor integerrimus fructum aliquem tuæ in me benevolentiae acceperit. Quis verò alius deſiderandus eſt fructus, quàm ſapientiſſimarum epistoſarum nova inſpectio. Tu ſi me amas, quem ſummum in modum pro tua virtute facis, fac cibo hoc ſæpe reficiar; eandem quippe tibi operam præſtabo. Reverendiſſimis Patribus, ac firmiſſimis Eccleſiæ columnis, Placentino, & Sanctæ Crucis Cardinalibus: Reverendiſſimis Pontificibus, Cumano, Laudenſi, Papienſi, Parmenſi, cæteriſque omnibus, quos tuâ prudentiâ digneris, commendatum me fac. Vale.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

DUCALIS VICARIUS GENERALIS

JOANNI SERENISSIMO REGI CASTELLÆ

S. P. D.

Sæpe antea, Sereniſſime Princeps, & Rex feliciffime, prope divinas tuas laudes ex multis, & quidem graviffimis viris prædicari audiveram, quibus in ſacræ tuæ Majeſtatis admirationem ducebar: cùm ſtrenuus miles Hugo de Villafranca, olim imperialis apud te Orator, clariffimum earum teſtimonium afferens, ita me ad tui devotionem inflammavit, ut nihil mihi deinceps poſt Deum magis celebre, aut ſanctum, quàm nominis tui memoria fuerit. Is enim ſuperiori anno, cùm in Siciliam, quo in Regno tun erat, navigaſſet, poſt longam de ſumma tua gloria, de regia felicitate narrationem: tandem quâ in me clementiâ, quo deſiderio tu ſponte affectus eſſes, quàmque amplis tum rerum, tum & dignitatum propoſitis præmiis, ut ad te proficiſcerer me provocares, tuo mihi mandato expoſuit: atque una te potiſſimum

simum ad id ratione te inclinari ajebat, quod oratoriis, philosophicisque disciplinis apprimè delectaris, à quibus me non prorsus alienum intellexisses. Ego verò, gloriosissime Rex, cum hæc ab eo nunciari audiebam: quanquam, eo tempore, neque tuæ voluntari obsequi possem, neque tunc id à me tentari honestum videretur: tamen cum vel ad animi tui præstantiam, vel ad pulcherrima hæc humanitatis studia, quorum præsertim gratiâ me tantopere expetis, cogitationem referebam, incredibile est, quanto colendi tui desiderio flagrarem. Neque verò me ad hanc tam privata mea ratio, quòd amplissima ex te ornamenta, ut statueras, consecuturus essem, quàm ingens quædam tui admirationis impulit: quia te Principem esse intuebar, qui cum nemini ex his, quos nostra ætas fert, virtute, ac gloriâ cedas, tum etiam veteres illos nominis famâ immortales viros eo potissimum laudis genere, quod hæc ipsa studia secum afferunt, exsuperare videaris. Proponebam enim ante oculos quicquid me unquam dignum laude legisse de aliis meminissem, atque in hoc quidem sic comperiebam, qui difficillima bella, plurimaque feliciter gessissent, neque aliam penè de se prædicationem ullam præter hanc posteris reliquissent, eos quidem in admiratione hominum haberi; apud graves tamen, ac sapientes viros non aliter promereri laudem, nisi & suscipiendorum bellorum causa probabilis extitisset, & gerendorum ratio non ex temeritate, sed ex fortitudine, junctâque illi prudentiâ deducta esset. Atqui & hanc laudem non illorum propriam, sed cum multis esse communem animadvertēbam: quod ea sæpe ex temporum, ac locorum opportunitatibus, variisque adminiculis, quæ nunquam sinè militum vel fide, ac virtute, vel copiâ quærat. Qui autem in armis ita versati sunt, ut nunquam propterea togæ studia neglexerint, hos profectò & cum laude in admiratione haberi, & cum admiratione laudari videbam. Ex quorum numero: ut Solonem, ut Biantem, ut Pithacum, ut Periandrum, innumerabileque alios Urbium suarum Principes omittam, qui non tam libero arbitrio, quàm sapientiæ auctoritate imperare visi sunt: Zoroastrem illum antiquissimum Bactrianorum Regem priori loco nominabo. Nonne plus ad nos laudis ex fama ingenii, quòd ipse

magicas artes, & Mundi principia, quod syderum cursus primus investigaverit, quam ex sua regia dignitate transinfit? Quid Ptolomæos Ægypti Reges enumerabo: quorum tametsi plurimæ tum belli, tum & pacis extent clarissimæ laudes: illa tamen præstantissima est, quam de studiis sapientiæ post se reliquerunt? Quantis præconiis Philadelphum illum Ptolomæum extollimus, qui tanto studio in transcribendis in omni genere doctrinæ, atque omni literaturâ libris fuit, ut ad varias Orbis partes librariorum suos miserit, ingentia illis munera conferens, qui sibi vel solam transcribendorum facultatem fecissent; non dubitavit enim Principi Judæorum, quoniam scriptoribus suis Hierosolymam transmissis divinarum traditionum copiam exhibuerat, circiter centum millia Judæorum, quos in Ægypto captivos tenebat, dono dare, patriæque suæ, extra quam nati erant, restituere. Quis est, qui Regis hujus munificentiam laudare, qui sapientiæ amorem admirari satis dignè queat? Quæ res bellica cum hac una comparanda est? Quid enim gloriolius fuit, an magno Alexandro Macedoni pro inextinguibili cupiditate Imperii LXX. millia Persarum una acie occidere, XL. millia manu capere: an Philadelpho pro eo, quo flagrabat, sapientiæ amore, centum millia captivorum libertate donare? Nemo est, qui non videat. Ita cum cæterorum Ptolomæorum, tum hujus præsertim diligentia eò excrevit regia bibliotheca, ut XL. millibus librorum voluminibus constaret. Mirabile hoc quidem auditu; sed illud mirabilius, quod in tanta Regni potentia, tantis opibus, tantis deliciis, quantis hi Reges maxime affluebant, ea fuerint moderatione animi, ut se à cupiditatibus omnibus, perturbationeque, & tumultu segregare, ac rerum altissimarum speculationi tradere potuerint. Qua quidem in re non minus cæteris philosophantibus excelluerunt; non enim in rerum inferiorum persequutione demorati sunt, sed in Coelum usque os miserunt; atque ita de super coelestium corporum natura, & motibus locuti sunt, ut omnis astrorum lex, solidaque disciplina ab his Regibus profecta dicatur. Avicennam autem Regem non populis suis solum, sed universo generi humano non ad breve tempus, sed in perpetuum à Superis immortalibus datum credimus. Sed qua ratione in hanc fidem

fidem impellimur? An quod strenuè in bellis egerit; minimè, hæc enim multis perniciem, paucis salutem, & quidem instabilem, pariunt. An quia fortunæ bonis uti modeste scivit? at neque hoc satis valet; sibi enim, præsertim in hoc, profuit. An quod justus, quod clemens, quod liberalis habitus sit? in suos tantum, ac sui sæculi homines hæc redundant. Quid ergo est, cur Deo gratias pro homine dicamus? quoniam sibi eam ingenii vim contulit, ut quæque ad corporum nostrorum salutem conferentia rimari posset: eam temperantiam, ut se à voluptatibus ad acres studiorum labores, scribendique studium traduceret. Sed hos prætereamus, qui fortassis ea ratione majorem ex literarum studiis, quàm ex armorum agitatione laudem invenerunt, quoniam propensiores ad studia, quàm ad bellum fuerunt. Eos attingamus, quorum gloria bellica ex sapientiæ laude quàm maxime illustratur. Alexandri illius Magni, qui sibi universum penè Orientem non magnis militum copiis subegit, dum maxima gesta legimus, obstupescimus quidem; sed nonnihil vel fortunæ suæ invidemus, vel acre ingenium accusamus. At cum eum Philosophiæ studiosum, cum Aristotelis discipulum observantissimum, cum excellentium Philosophorum amantissimum fuisse percipimus: diluitur omnis, quæ de illo erat oborta, indignatio, statimque nos suæ gloriæ prædicatores præbemus. Cæsaris verò (ut Scipiones, Lucullos, Catones, ac cæteros missos faciam) Cæsaris cum innumeras de fortissimis Gentibus victorias, plurimosque triumphos mente recolimus, non nè magnis eum laudibus ornamus? Sed certè laudes hæc à plerisque fortunæ potius imputarentur, quàm Cæsari, nisi universa penè in eum literarum studia, quibus apprimè deditus fuit, congererent. Ea enim facile nobis persuadent, ipsum & difficillimis rebus modum quàm celerrimè imponere, & futura longè antea prævidere non fortuito, sed prudentissimè potuisse: qui cum solertiâ suâ, tum aliorum exemplo, quod ex literarum monumentis acceperat, quid in quaque re agendum esset, quàm facile scrutari sciret: qui summâ eloquentiâ milites non solum ad virtutem accendere, sed etiam ad spontaneam mortem ultro impellere posset. Illud quoque huic accedit rei, quod paucos invenies, qui Cæsaris né-

necem eâ ratione indignam putent, quoniam ipse rei militaris scientiâ omnium Gentium omnis memoriæ Duces superaverit. Nemo autem est, qui si audiverit, quâ diligentia ad res pacis, atque otii componendas, quo studio ad construendas copiosissimas bibliothecas, ad eas suo quoque ingenio vel amplificandas, vel excolendas post assumptam perpetuam Dictaturam se transfulerit; nemo, inquam, est, qui non Brutum, Cassiumque, cæterosque complices parricidii accuset, Cæsarisque mortem non indignissime ferat. Nemo est quoque, qui si mansuetiora ejus studia considerare voluerit, non eum ab omni civilium bellorum scelere absolvat: non omnia, quæ sibi feliciter obtigerunt, virtuti attribuenda censeat: non eum vel immortalem fuisse cupiat, vel præmaturè à nobis creptum quàm maximè doleat. Hunc in Cæsarem etiam defunctum, amorem, hanc de se existimationem, hoc judicium, non militaris virtus, in qua cæteris præstitit; sed ea, in quibus multos & pares, & superiores habuit, literarum studia ingenerant. Quid de Trajano dicam, eo, qui Monarchiam Orbis decimus quartus à Cæsare tenuit? Juvat enim & hunc nominare: tum quia singulares, ac prope divinæ de ipso landes prædicantur: tum etiam quia ex Hispania, in qua tu primus feliciter regnas, originem duxit. An putamus, hanc Imperii vires per duo jam penè sæcula sopitas exsuscitaturum fuisse: nisi quæ à Plurarcho sui temporis clarissimo Philosopho, atque Oratore puer adhuc didicerat, quæve per totam dehinc ætatem varia Philosophorum scripta legens memoriæ commendaverat, illo ipso Imperii tempore ad actum deduci maximè oportere intellexisset? Nunquam, ut opinor, Dacos bello non dicam subegisset, sed ne tentasset quidem; non Armenos recepisset; non Sauromatas, Bosporanos, Arabes, Colchos ad præstandam fidem compulisset; non Corduenos, non * Mardomedos, non magnam Persidis regionem; non Seleuciam, & Cthesiphontem; non Babylo-nem, Assyriam, Mesopotamiam occupasset; non mare rubrum classe attentare ausus esset; non ad Indos usque penetrasset: contentus fuisset his finibus, quos sibi Nerva reliquerat. Sed animad-

---

* Mardî Populi Mediæ finitimi à Mardo flumine sic dicti: ut ex Ptolomæo.

madvertebat ea lege Romanum Imperium ad se delatum videri, ut non solum quale acceperisset, tale id conservaret; sed etiam ut pristinam dignitatem, quam olim superiorum Imperatorum incuriâ amiserat, & sarciret, & amplificaret. Dabant sibi ad hoc perficiendum non exiguam spem, quæ à Cn. Pompejo, quæ à Cajo Cæsare, quæ ab Octaviano Augusto gesta legerat: dabant hæc eadem non mediocrem doctrinam, quibus hæ Gentes viribus, quo ingenio superari possent. Inflammabat illum exsuperandæ majorum gloriæ ingens cupiditas, quæ magnos animos stimulare acriter solet. Adversus autem pericula omnia, labores, metum etiam mortis, cum sapientiore, tum etiam fortissimum Philosophiæ præcepta reddebant. His igitur rebus confirmatus, splendorem ipse Imperii, qui penè extinctus videbatur, restituit, atque illustravit. Neque solum ad bellicas res literarum studia illum exacerunt; sed etiam tantâ continentia, æquitate, modestiâ prodiderunt, ut per excellentiam sibi titulus bonitatis, quem admodum Augusto felicitatis, adjiceretur. Nam deinceps cum sequentibus Imperatoribus milites acclamare vellent, illos ut Augusto feliciores, ita & Trajano meliores dicebant. Successit huic Ælius Hadrianus, ipse item ex tuo Hispaniæ Regno trahens originem: cujus nomen cum multis, ac magnis rebus gestis celebre habeatur: nulla tamen est res, quæ posteritati commendabiliorem eum faciat, quàm quod in plurimis nobilissimis disciplinis apprimè eruditus extitit; fuit enim tum geometriæ, arithmeticæ, ac musicæ peritissimus: tum & Oratorum, ac Poëtarum studiosissimus, harumque artium professores magnis affecit honoribus, opibusque abundantissimè cumulavit. Possem hoc loco Marcium Antonium Imperatorem, ac Philosophum, possem & alios adducere: qui cum sibi gloriam immortalem vel animi virtute, vel rerum gestarum magnitudine comparaverint, illam tamen literarum studiis maximum in modum ornassee videntur: nisi & longius ipse jam progressus essem, quàm initio institueram; & tu pro summa tua sapientia hoc ipsum multo latius intelligeres, quàm ego sermone ullo explicare valeam. At verò de te (ut eò redeat, unde hæc omnis fluxit oratio) quid dicam, Rex fortissime? An tuas ego regias virtutes: quæ tantæ sunt, quantæ vix de alio

alio prædicari possunt : te audiente , proferam ? Pudet me, Princeps mansuetissime , de tua præstantia penes te loqui ; atque id quidem cum longè à consuetudine mea , nisi honesta impellat ratio, alienum sit, tum etiam tibi, & grave, & permolestum fore arbitror : quippe qui tuæ gloriæ non tam apud te prædicatores alios quos habere , quàm tu ipse apud alios & auctor , & comprobator esse vis. Non ero igitur occupatus in eo, ut qua in Deum religione, qua in homines charitate, qua in subditos pietate, justitiâ , æquitate, qua cum in omnes, tum maximè in malè de te meritos clementiâ, in bene meritos largitate sis, dicam; neque tuam animi magnitudinem, tuam in consiliis gravitatem, in dictis rectitudinem, in proinissis fidem, in factis constantiam, in omni denique vita moderationem, atque integritatem commemorabo. Prætermittam & clarissimas tuas victorias, quarum illa præsertim omnem antiquitatis gloriam adæquasse videtur, quam de ferocissimis barbaris in planitie Granatæ mira virtute consecutus fuisti. Hæc omnia, quamvis summa sunt, missa faciam; in eo porissimum versabitur oratio mea, ut cum his virtutibus, quæ in primis in optimo Rege desiderari solent, neminem tibi anteposuerò: tum his tuis ornamentis splendorem illum, quem literarum studia conferunt, non modò non deesse, verùm potius; si tam rerum, ac temporum, quàm personarum habenda est ratio; clariorem in te, quàm in alio ullo judicari oportere doceam. Ac mihi quidem in hoc superiores omnes consideranti, qui aliquo doctrinæ genere præditi fuerunt, illud exploratum sit: vel ejusce doctrinæ adminiculis eos sibi Regna comparavisse, ut neque difficile fuerit, dum inferiori fortunâ essent, sapientiæ studiis se tradere; neque novum, postquam altius conscendissent, qua ratione acquisiverant Imperium, eadem illud tueri, ac conservare: vel eo tempore natos esse, quo apud omnes bonarum artium studia maximâ in veneratione habebantur, ut penè illis necessarium fuerit, nisi majestatem imminuere vellent, sese ad ea convertere. Tu verò, Princeps illustrissime, in deliciis natus, hæreditario jure, unoque omnium consensu florentissimum Regnum à patre Serenissimo Rege accepisti: atque eo quidem tempore, quo non modò studia hæc à Principibus non colebantur,

tur; sed etiam penè contemnebantur. Non igitur superiores illos vel appetibilem rerum copia, ac voluptatum facultas, vel sui temporis consuetudo facile à studiis literarum distrahere potuit. Rursus te nec magnæ alicujus rei literarum subsidio obtinendæ cogitatio: nec ejus ignominie metus, quam negligentia olim afferebat, ad virtutis, ac sapientie cupiditatem impellit. Sola ipsa per se studia sapientie, sola, inquam, te in sui dilectionem duxerunt; tuque ad ea non cujusquam persuasionem, non imitationem, sed naturæ tuæ immensæ bonitate, animique excelsæ nobilitate commotus es. Quanta sit eorum dignitas, quanta amplitudo, quanta vis, diligenter animadvertisti: quàm animum oblectent, instruant, excitent, considerasti: quod ornamentum, quem splendorem afferant, quid leporis, quid fructus in se habeant, quàm nobis ipsis nos, quàm multis aliis & gratiosos, & utiles reddant, sapientissimè ut cætera, perspexisti: judicasti, nihil te dignius esse, quàm si vel naturæ, vel animi tui dotes, & exemplis aliorum, & præceptis confirmares. Neque solùm ad tui ipsius perfectionem, sed ad totius Regni compositionem his adjumentis, quæ tibi literarum studia subministrant, usus es. Nam cum tua Majestas Serenissima per te adeò sublimata sit, ut cunctas alias & potentiâ, & felicitate, & gloriâ nunc exsuperet; tum etiam universum tuum Regnum, quod semper clarissimum fuit, jam inter cætera multò eminere dignoscitur. Tibi Pontifices reverendissimi, tibi Proceres splendidissimi, tibi Senatores gravissimi, tibi Judices & severi, & æquissimi assistunt. Tuis imperiis milites cum virtute animi, rum corporis etiam robore præstantissimi, cives honestissimi, vulgus & pacis, atque otii amantissimum, ita & ad bella promptissimum, parent. Hos tu, Rex sapientissime, tales effecisti: hæc tua laus est. Nam si Platoni credimus: qui tales in Republica esse dicit, quales ipsi Principes sint: nulla certè laus subditis attribuenda erit, cujus origo non ex ipso Principe, velut ex fonte quodam repetatur. Neque tamen istud à me dictum alios perperam interpretari velim: quasi non ex tua virtute, sed ex aliena tuam hanc laudem deducere videar. Tu enim hujusce rei, & institutione, & exemplo es auctor. Nonne intestina tuorum inter se odia, civilescque discordias summâ prudentiâ sedasti? non ne latrocinia, quæ
per

per tuum illud Regnum vagabantur, penitus extirpasti? non ne his, in quibus virtutis vestigium appareret, plurimum semper detulisti, eosque summo sæpe in gradu honoris collocasti? Quid hoc est aliud, nisi quæ impedimentum solent esse virtuti, refecare: quæ virtutis præmia dignissima putantur, ea copiose tribuere? Non dubito, clementissime Princeps, hæc ipsa te solâ tuâ sapientiâ providisse; fateberis tamen, ut opinor, tunc maxime in suscepta sententia te confirmari, vehementerque sollicitari ad eam implendam, cum similem aliquando vel sapientissimos homines aliquos, vel maximos Principes cum laude secutos legis. Quinimmo & tibi te gratulari solitum dices, quoties in idem cum illis iudicium concurris. Hanc literarum studia, Philosophiæ præsertim, atque Oratorum, commoditatem inter innumerabiles alias afferunt. Major ea est, quod non solum nos ad excogitandum perspicaciores faciunt, sed etiam ab antiquis excogitata, consiliorumque suorum exirus referant. Est verò incredibilis ea opinio, quam apud alios de nostra sapientia exsuscitant: quasi & rerum omnium præteritarum experientiam teneamus, & ad futura consilio providenda non solo nostro ingenio, sed gravissimis plurimorum sententiis utamur. Præter hæc autem omnia inenarrabilis quædam his humanitatis studiis occulta vis inest: quæ studiosos eorum, quod majoris gradus, atque eminentiæ sunt, eò magis commendabiles reddunt, atque hominum cordibus imprimunt. Quantam itaque de te apud omnes & præsentis, & in posterum nascituros gratiam, credis, ingenerabunt? quàm te in omnium prædicatione ponent? Equidem alii quid sint iudicaturi, satis intelligo; ego verò quid jam sentiam, quo animi ardore, quo desiderio exæstuem, nulla ad id explicandum verba idonea reperio. Sed plerasque alias velim tu ipse causas, mitissime Rex, quæ ad id me impellunt, consideres. Iudicabis quidem, quod ipse initio professus fui, tibi me incredibili amore affici: qui Principem excellentissimum his deditum disciplinis videam, quas ego cunctis aliis, tametsi honestissimis, anteposuerim. Infallibilem autem in te devotionem meam esse intelliges; si me gratum, si memorem, si tuæ gloriæ non ignarum putaveris. Quæ enim poterunt unquam mea officia in te esse tanta, ut non ea præ-

præclarum de me iudicium tuum longè antecedit : qui me pusillum hominem Rex, cui parem vix fert Orbis terrarum, nescio qua ingenii, & doctrinæ meæ opinione adductus verbis humanissimis ad te vocare, qui plurimis honorum, ac fortunarum muneribus allicere studuisti : qui tam diligenter hanc rem narrandam claro illi militi commisisti : qui, ut miles is cognitâ meâ voluntate, speciales tabellarios ad te mitteret, mandasti : qui te chirographum dehinc tuâ manu, tuâ, inquam, illâ victrice manu ad me scripturum non sinè magna immensi tui desiderii significatione dixisti ? Neque verò est quicquam in causâ, Rex clementissime, ut me suspiceris vel non magni hoc tuum iudicium fecisse, vel tuæ voluntati obtemperare noluisse : propterea quia neque à milite illo tabellarii profecti, neque ullæ à me literæ in hodiernum usque diem ad tuam Majestatem absolutæ sint. Non enim hoc ex contumacia, non ex desidia processit : aliud nostrò in te officio, quo minus id tempestivè implemus, impedimento fuit. Nam cum in patriam suam miles hic, cui mandata dederas, abs te redisset : jam ego Serenissimum Regem Aragoniæ, cujus inter Consiliarios assumptus fui, classe maritimâ secutus eram ; eaque ratione miles ipse nihil ad me literarum tum propter incertitudinem loci, in quo essem, tum etiam propter fidelium nunciorum inopiam, dare voluit. Expectavit autem suæ in Siciliam navigationis tempus. Ac ita quidem fors tulit, ut cum ipse in Siciliam applicuit, ego indè in Lombardiam navigaturus ad Ducem Mediolani cum Regis mandatis essem. Quare tunc pro rei propositæ qualitate, ac multo maxime pro meæ integritate fidei, visum est, ut ejusmodi consultationem aliud in tempus differremus. Itaque nunc, illud necessitate quadam per divinam, ut confido, providentiam mihi impositâ, supervenisse : cum primum sensi : animum statim ad meam erga te devotionem his literis aperiendam adhibui. Illis enim fermè diebus, quibus hic miles tua mandata exposuit, in acerrimam ægritudinem incidi, quæ & navigationem meam retardavit : & cum mediâ dehinc hyeme per maximas procellas, ac tempestates, nondum valetudine satis confirmatâ, navigandum fuerit : tot incommodis meum affectit corpus, ut nunquam penè deinceps vel à gravi aliquo

quo morbo, vel à morbi metu liber extiterim; meque ad id tandem redegit, ut medicorum judicio, ad navigationes in posterum nunquam sine aperto vitæ meæ discrimine rediturus sim. Ita mihi necessarium fuit à Serenissimo Rege, cui obstrictus eram, absolutionem petere, ac de vita in his regionibus honestè producenda cogitare. Atque eâ per magnificentissimum hunc Ducem Mediolani dominum meum cognitâ, ipse copiosis de publico proventibus assignatis, in generalem Vicarium suum me assumpsit. Agitur autem jam quartus mensis, Rex Serenissime, quo & variis ægritudinibus magna ex parte, quanquam non omnino alleviatus, & ab eo, quem dixi, Rege misericorditer absolutus, Principi huic Mediolanensi devinctus sum. Per universum igitur hoc tempus quadrimestre (nam id prius non licere arbitrabar) attentissimè odoratus fui, quisnam ex hac Urbe ad sacram tuam Majestatem profecturus esset, cui literas (quod semper animo gessi) deferendas committerem. Obtulit nuper mihi Deus virum cum in primis & honestum, & prudentissimum, tum etiam tuæ Serenitatis observantissimum Joannem de Turres. Multum verò gaudii ex hominis hujus consuetudine percepi: cujus sermo, quoties per nostras occupationes una esse potuimus, semper in tuarum virtutum enumeratione, in tua laude, in tuæ gloriæ prædicatione versabatur. Ex hoc Joanne Regni tui amplitudinem, Urbium nobilitatem, populorum multitudinem, militum probitatem, doctissimorum in omni genere virorum copiam, Procerum præstantiam, inter quos magnum illum Comitem Alvarum de Luna summæ sapientiæ virum præcipuè nominabat; religionum item hominum continentiam, Pontificum gravitatem: quanquam ea mihi antea non prorsus incognita essent: enucleatius didici. Ex hoc Joanne politiam per te in toto Regno expositam, hominum ingenia erudita esse, aëris temperiem, frugumque ubertatem à summo Deo benignius, te regnante, concessas audivi. Hic mihi de Serenissima Regina conjuge tua laudes propè coelicas accuratissimè prædicabat: hic illustrissimi Principis Henrici filii tui primogeniti angelicam indolem, plurimaque de illo non humani, sed coelestis ingenii tantâ festivitate prosequebatur: quoties de hoc divino puero loqui cœpisset, nil sibi dictu suavius,

avius, auditu nil mihi jucundius videretur. Quibus in rebus, uxore scilicet, ac nato, cum tua felicitas magna ex parte non aliter, quam in proximè antedictis majestatis splendor reponi debeat: meritò te ut Serenissimum, sic & felicissimum inter cæteros Principes apud omnes habendum esse docebat. Neque tamen & hoc sibi satis esse putavit, nisi & apud te ipsum quanta esset tua felicitas, ostendisset. Parvi enim refert, beatissimos nos ab aliis judicari, si qua interius miseriæ nostræ conscientia malè urat. Igitur cum felicitas humana ex operatione secundum optimam virtutem in vita perfectâ quæratur: propositâ rerum omnium affluentia, quàm pacato, ac tranquillo animo te ad virtutis opus conferas, singulas virtutes attingens, multis indicii declaravit. Sed meum non est propositum, quæ ab eo dicta sunt, omnia commemorare. Huic itaque viro & modesto, & probatissimo, quàm ardenti animo in te sim, patefeci; literasque has meæ devotionis indices ad tuam Serenitatem perferendas commisi. Nempe ad id subeundum, ad quod tua Majestas me invitat, Rex sacratissime, non mihi animus, sed facultas deest. Ea enim judicatur ægritudo mea, ut ejus origo altius lateat, periculosaque mihi futura sit omnis peregrinatio; præsertim si diu, & extra illud, in quo natus sum, clima, & procul ab his, qui diligentem salutis meæ curam habent, manendum sit. Sed hæc ipsa incommoda satis, ut opinor, magnitudo devotionis leniret, ac temperaret. Validius autem occurrit aliud obstaculum quoddam; meam enim operam, cum adhuc de solida convalescentia penè desperarem, illustrissimo huic Duci, fidemque adstrinxi; eamque ob rem & non mediocria emolumenta, & honores complures consequor, ut jam neque regionis, neque status mei mutatio ex me solo pendeat. Quoniam igitur certis quasi metis circumscriptâ corporis libertate, quod meum non est, spontè offerre non valeo: certè quod liberum mansit, libentissimè dedo, voluntatem scilicet. Tuo nempe in animo dies, noctesque versabor cogitatione: te contemplanor, te colam, tibi serviam. Specta, obsecro, deditissimam tibi mentem; credeque hanc meam sortem, quæ propriâ mihi in patria honestissimè obtigit, toties acerbam videri, quoties tuis illam optatis quominus obtemperem, impedimen-

Guinif. Barz. Pars II. o 2

dimento esse recorder . Meum non est majora polliceri : tuum erit tamen quæcumque voles imperare ; tantum enim mihi de tua propè divina & æquitate , & sapientia promitto , ut nihil me dubitem recti semper tenacissimo arbitrio tuo committere . Ero itaque animo quidem absolute , quoniam meus ipse est , corpore verò non ex mea facultate , sed ex tua indulgentia , qui nihil non honestum requisiturus es , tuæ sacræ Majestati subjectissimus . Tu verò , quâ es clementiâ , inter servos tuos me numerare dignaberis , pietateque tua dignum judicabis . Vale , Rex sacratissime , tuæque immortalis felicitate perpetuò gaude . Mediolani nono Idus Aprilis 1433 .

GUINIFORTUS BARZIZIUS

CHRISTOPHORO BARZIZIO

S. P. D.

RE pariter , ac famâ , te , fratremque item nostrum Joannem Augustinum magis in dies , ac magis proficere , ex Nicolao Cucco necessario nostro proximis diebus certior factus sum . Is tamen nihil sermone suo novi mihi attulerit , propterea quod de vobis ira esse jam pridem mihi ipse persuaferam ; non enim finister de absentibus ; meticulosusve , ut plerique alii , augur esse solco ; tamen voluptatem novam addebat veteri , cum suo testimonio à me de vobis jam concepta opinio terminos opinionis excedens in fidem indubiam transibat ; confidoque vos meo bono , quod vobis omnibus commune esse cupio , lætari : nisi fortè haud viro digna pietas quædam , quod tantis à patria remotus maris , terrarumque stadiis vitam acturus sim , lætitiâ vestram mœrore aliquo inficiat . Hæc si vos perturbatio tenet , deponenda est , reminiscendumque , nullam in hoc sæculo manentem patriam hominibus datam esse , idque in vobis ipsis speculandum : quare animadvertatis , non uno in loco firmandum esse animum , ut extra eum vitam esse miseram credatis . Sed de hoc plura , quàm sat est : hoc tantum dico , Mundus mihi universus patria est . Scribo , scripsi que ad fratrem , ut quoniam hinc abire mihi non licet , ipse huc se , cum primum poterit , conferat : multis ratio-

tionibus desideranda est inter nos verbosa collocutio. Tuas quoque exhortationes, ut petitioni meæ satisficiat, adhibeas. Vale. Mediolani pridie Idus Februarii 1434.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

BARTHOLOMÆO VICECOMITI

Episcopo Novariensi

S. P. D.

Cum longis itinerum spatiis, Reverendissime Pater, hinc aberam, animo æquiori ferebam, quod amplissimo tuo conspectu carerem; postea verò quam nescio, quæ non parvifici-
cienda ratio: dum vel unius Urbis mœnibus conjungimur, vel
proximitate locorum confines sumus: meum ad te congressum
prohibet, incredibile est, quanto desiderio clarissimam tuam
Dominationem adeundi æstuo. Hoc regiâ, quæ me huc prove-
xit, causâ non confectâ, minime licet; eoque me perductum vi-
deo, ut ab honestissimo, summèque debito venerationis tibi
exhibendo officio honestissimum aliud, sanctissimumque me ali-
quantum retrahat, ac retardet. Sed dabo operam, Pater huma-
nissime, ut tua monita, votumque meum, antequam hinc disce-
dam, cum primum opportunitas aderit, impleantur. Interim
qua es mansuetudine, excusatum me habet; persuadeque tibi
æquè me deditum, cum essem modo, ac unquam fui. Vale
Præful præstantissime. Mediolani decimo tertio Calendas Mar-
tii 1434.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

JOANNI AUGUSTINO BARZIZIO

S. P. D.

Litteras proximis diebus ad te scripsi, quibus de meo in pa-
triam adventu certior fieres; precibus quoque abs te im-
petrare credebam, ut qui ego hinc abesse ante confectam pro-
fectionis meæ provinciam non valeo; tu si potes; quod posse in-
tel-

innocente, meo præsertim cliente, subire nunquam recusabo. Atque id in hac causa eò libentius, ac securius committam, quod & calumnia hæc non potest non aliquammodo in caput meum redundare: quasi videar sceleris non ignarus fuisse, qui tam repente Georgium ex Sicilia adduxi: & perfacilis mihi erit noxæ purgatio, & adversus eum instituenda questio, cujus insignis in tua re perfidia, ac post crimen perpetratum erga te contumacia perspecta tibi proximè anteactò tempore fuit. Sed ad rem devenio: hoc dico primum, nullum ex Sicilia Ciceronem de Officiis Georgium Chatalam secum attulisse, neque ullo per totum hoc tempus, quo mecum fuit, usum fuisse. Affirmavit autem ipse mihi, neque ab hoc calumniatore, neque ab alio se librum talem habuisse, quem ei minimè opus erat ab alio mendicare; quoniam ejusce, quoties optabat, à spectabili viro Jacobo Peregro utriusque juris Consulto clarissimo, ac regio Vicecancellario copiam habere solebat. Præter hæc plures ego ad confutandam perfidiam tantam conjecturas facio. Georgius quidem ante suum ex Panormo discessum, quanquam repentinus fuerit, omnes sibi commodatos libros privatis personis, à quibus acceperat, restituere curavit; & nos quo consilio factum putabimus, ut exportaret Serenissimi Regis librum, qui ipsius subditus esset? qui suæ Majestati servire tantoperè cuperet? qui ejus in se clementiam aliquando consequi sperans, non dubitavit, hyemali tempore, maritimarum procellarum timidissimus, atque impatiens navigationi se una mecum exponere, ac multis cum incommodis apud me animo non defatigari? Occurrit & alia conjectura; nam si sibi ipsi alicujus sceleris conscius fuisset, procurasset utique in hac Urbe, in qua virtus ejus nota est, remanere: quem tamen cognovi semper intentionis esse ad sacram Regiam Majestatem, & ad te redeundi. De eo quoque sæpe audivi, quod cum à diversis hujus Civitatis Magnatibus cum pollicitatione præmii non parvi ad filiorum suorum doctrinam quotidie invitetur; nequaquam illis assensum præbet, dicens, velle se, quantum possibile erit, operam suam, dignumque servitium Principi suo exhibere. Neque illud silebo, quod rem satis dilucidam reddit; post nostram ex Panormo navigationem, antequam Siciliam relinqueremus,

remus, fluxerunt dies XLII.; fuimus enim Drepani usque in XVII. diem mensis Decembris. Non debuit calumniator noster adeò negligens in regio libro, quem in privata sua domo tenebat, custodiendo esse, ut per totum hoc tempus à Georgio substractum esse ignoraret. Id certè si Georgius commisisset, ex Drepano in vincula tractus esset: nulla autem ne minima quidem mota est querela. Quinimò neque ad Portum Veneris navigante calendis Januarii strenuo milite Joanne Flores tunc designato ejus loci Duce, literæ nullæ de hac re scriptæ, aut accusationes motæ fuerunt; cum tamen dubium non esset, illius nomine Mediolanum aliquos profecturos. Unde ergo tam diuturnum erga Georgium in re tanta silentium? Unde nihil fortasse in eum ulque diem amiserat ille: aut si res perierat, non satis habuerat vel temporis, vel ingenii ad tale flagitium in hunc potius, quàm in alium quempiam conjiciendum. Potuit in numero aliquis oboriri, cum regiâ causâ nunc abesse intelligeret, cum Mediolano doctiorem solito paulo ante comperisset; suspicareturque, si adesset, altiorem se locum in Curia, tuo, ac Vicecancellarii beneficio, obtenturum: potuit & stimulus alterius hæc confingere. Unum tamen maximè opinor fuisse in causâ, quod regiam, quantam emeritus fuerat, indignationem facilius in absentem, præsertim indefensum, quàm in præsentem quemquam derivari posse credidit. Sed quicquid fuerit, hoc sincero animo affirmo, nihil de hoc nostro Georgio tale suspicari debere; atque ad id persuadendum plurima alia quoque non futilia adducerem argumenta: nisi brevi, dum tempus admittet, vivo me testimonio expositurum sperarém. Quod abs te precibus impetrare cupio; est: ut quam laudabilem, superioribus annis, de Georgio existimationem feceras, non patiaris ullius nequitia corrumpi; aderit enim propediem, qui hujusce criminis defensionem ipse per se faciet. Intelliges certè hanc unam, quæ sibi inuritur, notam, quàm maximè ab eo alienam esse; judicabisque ipsum dignissimum, non qui regionum codicum abactor dicatur, sed qui eorum custos, ac cultor, Regiæque Majestatis aliquo in genere officii servus non solum devotione, atque origine patriæ, sed etiam operâ constituitur. Vale. Mediolani tertio nonas Quintilis 1434.

GUI-

EPISTOLÆ 1091
GUINIFORTUS BARZIZIUS

Illustrissimo Principi

HENRICO
INFANTI ARAGONIÆ,

Ordinis, ac Militiæ S. Jacobi Magistro,

S. P. D.

Joseph Bripius Theologiæ, ac Decretorum Doctor insignis, simul & clarus Orator, atque Poëta, Illustrissime Princeps, tuo ex hac patria discessu nondum cognito, nuper aliquot versus confecerat, quos devotione motus ad te mittere constituerat. Tux igitur profectiois paulò post certior factus, eosdem mihi tradidit, ut fidei nuncio deferendos committerem. Ego verò quàm libenter hanc provinciam desumpserim, haud vereor, quin statim ex carminum ipsorum inspectione iudicium factura sit sapientia tua: sive structuram, sive sententiam, maximæ verò si utrunque spectare maluerit; neque enim ab aliquo nostri temporis Poëta, sed ex ipsa (ut sic loquar) Maronis Virgilii officina, produsse videntur: quo quidem sit, ut in admirationem non mediocrem incidam, unde auctori suo Joseph tantæ ingenii dexteritas, tanta rerum, ac doctrinæ copia sit: qui cum in severioribus Juris Pontificii, ac Sacræ Scripturæ studiis clarissimus Doctor, atque in omni vitæ parte gravissimus censor habeatur: ita se ad mansuetiora hæc musarum studia flectere valeat, quasi semper illis, & quidem solis operam suam impenderit. Sed credo, cum ex familiis nobilibus multis permiserit Deus, insignes aliquo uno in genere, ac præstantes quospiam evadere: idem huic quoque generosæ Bripiorum soboli abundanter concesserit; sed & aliud quiddam singulare liberaliter eidem largitus sit, ut scilicet nostrò hoc tempore hominem ferret, gravitate vitæ, ac omnis sapientiæ plenitudine integerrimum, pariterque & mulierem venustate formæ, ac morum elegantia, & splendore illustrem meritò nuncupandam Juniperam ex viro primario Paulino Joseph fratre genitam. Mira igitur in his metris, ut ad institutum redeam, ver-

Guinif. Barz. Pars II.

p

borum

borum luculentia, suavisque, mirum in tantum melos, mira sententiarum inter se quasi harmonia quedam, mira hæc, inquam, non dubito, quin legenti oblectamentum allatura sint. Atque ex eo quidem genere, non quod diutius perceptum aures fastidio, aut animum satietate afficiat; sed quod etiam in attentione perpetua summa cum jucunditate retineat. Quid autem sententiam hujusce poematis commemorabo? Nonne omnis ferè in excelsæ tuæ Serenitatis laudes distribuitur? At verò à quo prædicantur? Nempe ab homine summæ auctoritatis earum decantatio exordium sumit, qui & in omni vitæ actione id cavit, ut rectus, ut prudens, ut moderatissimus inveniretur, & semper in sermone veritatem servavit in primis. Progressus autem, & quasi terminus decantationis ejusce per splendidissimum illud sydus Juniperam Bripiam celebratur: quæ sicut literarum studiis liberalibus eruditissima est, ita & muliebrium virtutum omnium splendore nitescit, ut nihil in ea desiderari, præter immortalitatem, posse videatur. Quare Princeps Illustrissime, id futurum autumo; ut quoties epistolæ hujus metricæ lectionem repetieris, conscius ipse tibi rectè factorum, & de præconum fide certissimus, in regis tuæ virtutis amorem exardescas; simulque in illius contemplatione quò magis insistes, eò magis; ac magis sitibundus efficiaris: ut nulla temporis tam longa curricula fluere possint, quæ præstantissimam animi tui excellentiam in eo studio fatigare valeant. Sed & pretiosum illud, atque inestimabile munus tuæ clementia benignissimè complectetur, quod immensa virtutum tuarum gloriâ inductus vir iste clarissimus offert; dum se ipsum, ac suos omnes Celsitudinis tuæ inperiiis subjicit. Hanc ego, Princeps mitissime, auream suam epistolam ad Serenitatem tuam summa cum diligentia transmittere studui: cujus in assidua lectione quoties eadem Serenitas oblectabitur; supplicò toties ejusce auctoris Joseph Theologi gravissimi, ac viri integerrimi, toties & Guiniforti sui meminerit, quos semper ad ejus mandata exequenda promptissimos fore confidat. Mediolani quinto Calendas Septembris 1436.

Phabus ad Hesperias jam pronus, & aureus oras
 Flammivomis properabat equis, curruque supino
 Ardebat pelagi spumantia lora profundo
 Mergere; cum Insulrium clarum decus illa dearum
 Junipera insignis, generoso sanguine creta
 E Bripio, dilecta mihi, & charissima neptis,
 Audisset nuper me laudantem ore rotundo:
 Esse tibi aspectum illustrem, faciemque desoram,
 Atque graves gestus, totum quoque corpus herile,
 Formosum, & dignum cultu, dignumque regendi
 Imperium, tanquam divo de sanguine natum
 Regali; sic lata refert. O patrue dulcis,
 Omnia vera manent tanto de Principe dicta;
 Sed majora tibi, & longè præstantia pandam,
 Quæ magis, atque magis mirabere: rara modernis
 Principibus, vel nulla quidem tibi farier ausim.
 Nunc igitur mea dicta velis attendere fixa
 Mente, pater, magni dignissima laude Maronis.
 Hic illustris herus claro, præstanteque pollet
 Ingemo, atque ipsis (dictu mirabile) rebus,
 Et bello, & paci propriis feliciter apto.
 Hic si bella gerat, cautus jam scires in hostes
 Armatas ducere acies: hic fortis, & audax,
 Aut eques, aut pedes occurrat, mucrone, vel hasta;
 Alter enim Æacides, alter fortissimus Hector,
 Irruit intrepidus, constans, animosus in hostem:
 Hic veluti obtulerint se tempora, factaque rerum,
 Novit & insidiis, & aperto vincere Marte.
 Sed si pacem agat, en nemo prudensior altis
 Consiliis, nemo doctrina edoctior heres
 In regione sua, nemoque disertior ore.
 Mellis suo, & sandem nemo est ad sæptra regenda
 Justior, ac morum gravitate modestior illo.
 Quid de uno loquar eximio, quod splendet in hocce
 Principe magnanimo? nam seu convivio mensa,
 Seu sermonem hominum communem, frve choreas
 Guinif. Barz. Pars II.

Hic ducat latas inter divosque, deasque,
 Mirifice tenet illud honestum, illudque decorum,
 Atque aptum, summo donatum à Numine paucis.
 Nam, mihi crede Pater, niteat tota illa venustas
 Corpore in egregio, at facies sibi desit honesti,
 Atque decori, aptique; nec ipsa accepta venustas,
 Nec cuiquam grata est, nec amata profecto videtur.
 Quid verò dicam de cantu, atque arte sonandi
 Dulcissima, variaque sibi? nam musca quæque
 Instrumenta velis vel mira scis ille peritis.
 Tangere vel digitis, vel plectro, ac voce canora
 Mellifluos miscere sonos, quibus ille magistros
 Anteit eximios: quem nec regina sororum
 Calliope, nec Apollo Deus, nec demique vates
 Threjiacus vario modulamine vincere possit.
 Sunt aliæ in tanto virtutes Principe; quas si
 Dinumerare velim, dignaque extollere laude,
 Deficeret mihi longa dies, nec copia lingua est.
 Talis, ut innumeras possim depromere dotes.
 Dixerat; atque illam narrantem tam ore venusto,
 Facundoque simul præconia tanta tuarum
 Ordine virtutum, summe admirabar: at ipsas,
 O magis, atque magis de te, celeberrime Princeps,
 Virtutes dictas; quæ s' omni in Principe starent,
 Felices Domini, felicia Regna per Orbem,
 Felices populi per secula cuncta manerent.
 Quamquam in me vel nulla quidem, vel parvula virtus:
 Ipse tamen celsa, fateor, virtutis amator
 Quippe fui, sumque, & qui illam dilexisti, amavi,
 Et colui, semperque colam, dum in corpore stabis
 Spiritus, & vita vivet separatus ab ista.
 Unde ego magnificis virtutibus, inclyte Princeps,
 Afficio, cupioque tuis impendere grati
 Nonnihil obsequii, quarum offero meque, meosque
 Imperio, & nobis, precor, utere jure tuorum.
 Eja age, perge viam semper virtutis, ut olim

Feci-

*Fecisti, ac tandem te & laude, & nomine, & alta
Felicem faciet sceptro, facietque beatum
Scandere cum celebri cœlestia regna triumpho.
Vale.*

GUINIFORTUS BARZIZIUS

JOANNI AUGUSTINO, ET CHRISTO-
PHORO BARZIZIIS

S. P. D.

ET si nullum vos literis meis responsum nunc inter has bello-
rum difficultates daturus existimo, à quibus, etiam non-
dum violatâ pace, perraras accipiebam; de iis tamen, ad quæ
animum applicavi, scribendum apertè statui: ut ea, si non co-
hortantibus vobis, saltem consciis, & ut spero, approbantibus,
Deo favente, subeam. Crebris equidem suasionibus amicorum
in eam sententiam perductus sum, ut uxorem mihi desumendam
censeam. Ad quam rem cum illorum auctoritas non parum, tum
verò maximè & religio quædam, & ætatis, quam attingo, res-
pectus, & status mei ratio impulit. Id enim mecum ipse reputa-
vi à Christiano providendum, ne divina instituta contemnere
videatur: neve occasionem prætermittat, si quam sibi dari intel-
ligit, qua bona, quæcumque agat, Deo gratiora exhibeantur.
Animadverti quoque matrimonio votum inesse, quo tacitè, si
rectè attendimus, castitatem, obedientiam, & paupertatem
profitemur. De castitate, nisi intemperantiâ corruptus, negabit
nemo. Obedientiæ verò quis non intelligit: ibi votum includi,
ubi & vir ita se uxori astringit, ut proprii deinceps corporis do-
minus esse desinat, jusque ipsius, Apostolo Paulo prædicante,
cum uxore communicet: rursus & uxor ita se viro subjicit, ut sese
illi gubernandam, regendamque committat. Paupertatem de-
nique & eos paulò minus vovere, quàm qui monasticam vitam
ingrediuntur, verà mihi quadam ratione persuasi: quia ut mo-
nachi se nihil proprium habituros jurant à monasterii substantia
separatum, monasterii tamen proventibus frui, quinimmo &
ejus ampliare possessiones non recusant; ita & vir, & uxor non
solum

solum corporum mixtionem, atque animorum, sed etiam rerum communionem: ut neuter sibi uni proprium quicquam habere debeat: divino, & naturali matrimonii jure contrahunt. Divino, inquam, & naturali, ne quid in jus civile peccasse videar, quod in matrimonii dirimendi casu, ut conjugatorum utrique prospiceret, nonnulla in præsens cavit, quibus inter ipsos rerum distingueretur potestas. Sed non de iis nunc disparemus, quæ ad forenses controversias pertinent. Ea definitio, quæ sentire omnes pro utilitate sua, pro Dei honore, pro nitida veritate decet. Quas ob res vel Clero aggregari, vel conjugio necti quemquam oportere satius judicabam: tum ne laicus cælebs, & characteris sacri genus ab Ecclesiæ Dei Pastoribus traditum parum probare, & matrimonii societatem summâ providentiâ institutam ab ipso Deo, ac maximâ benignitate conciliatam repudiare videatur; tum ut majus sibi quisque lucrum compareret, cujus opera bona longè præponderabunt, si voto adstrictus ea patrarit, quam si solutus. His in primis rationibus matrimonium sanctè appetendum vidi. Id verò complecti, ne diutius morer, ætas admonet. Secundum enim ac trigessimum vitæ annum me implexisse optimi quondam patris nostri ephemerales libri indicant. Quamvis autem incerta cuique sit vivendi meta, quod juvenis pariter, & senex, quod puer, atque infans incognitâ nobis fari lege tollimur: non amentium tamen est cogitare terminos constitutos esse, quos præterire non liceat, eamque rem, dum viridis est juvenia, posteritati consulere: cui nos paternas ad morum, nobilisque alicujus disciplinæ instructionem, ad eminentioris ascensionem gradus, ad propagationem proles adjutrices manus, consiliaque patrii affectus, ac prudentiæ plena porrecturos haud stultum sit sperare. Sed & ratio illa non levis est, quam rei familiaris, quam rectæ valetudinis, quam jucunditatis animi, quam integritatis famæ & tuendæ, & amplificandæ cura producit. Nam per Superos immortales; quo pacto erunt diuturnæ, quo pacto opes dici merebuntur, quas divitias vulgus vocat; si diligens, si fidelis, si modestus, si vel prudens, vel liberalis & minister, & dispensator desit? Quem autem probæ uxori comparabo? Non me ipsum equidem; neque enim sustineo ab incorruptis

ptis literarum studiis ad caduca domesticæ ingenium declinare ; Quam bonæ valetudini conducatur cum uxore modestè vivere , atque jucundè , tuum sit Christophore , qui præclarus es physicus , judicare ; præsertim si me naturâ non imbecillum memineris , & animi nonnunquam supra æquum laboribus fatigari . Blasphemet conjugium quisquis velit , innumerabilesque molestias secum afferre calunnietur (quod neminem opinor facere , nisi qui aliud , quàm rem divinam in eo contrahendo potissimum secutus in fraudem inciderit) ego certè amœnissimam in eo tranquillitatem , cordisque hilaritatem suavissimam abundè me inventurum in Deo confido : à quo dum regor , nihil mihi deerit , quem in loco pascuæ collocarit . Nomen lædi à nemine , aut labe contaminari meum suspicor . Verùm , quoniam plurimi reperiuntur , qui alienos ex suis mores iniquè existimant ; tutius multò esse reor portum , nisi potior vetet causa , petere , quàm tenui cymbâ in alto navigare : ubi quasi ventorum immanis rabies , repentinus populi rumor , faciliè in eam sævire posset . In rem itaque uxoriam conversus , ab eo lumen , atque præsidium , à quo hanc mentem accepisse me agnoscebam , implorandum duxi : ut qui non libidinis ardore , non avaritiâ , non ambitione , uxorem me optare docuerat , mulierem ipse animi scrutator , & cordium daret , cum qua unanimem in sanctitate vitam foecundè agam . Exaudivit , ut autumno , deprecationem meam Deus ; proposita enim mihi est virgo , in qua nihil exceptione dignum invenio . Ejus quidem placet ætas , nec formam repudio . Nulla quoque pro dote dissensio est . Genus autem omne in tertium usque ascendens gradum studiosè scrutatus , eo undique parentum comperio splendore conspicuum , ut nullam ei Mediolanensem civem nobilitate natalium præferendum , paucas æquandas putem . Magnificis enim Mediolanensibus Jacobello proavo , & Milano avo Ducali quondam Senatore Malabarbis : quorum & in hac Cisalpina Gallia , & per Murchiam Tarvisinam , perque Hetruriam apud grandævos in honore adhuc habetur nomen , prognata , sub patre Joanne multi consilii viro , ac cive primario , ad ætatem penè adultam crevit . Maternam autem ex inclyto illo , & potenti Bergomate nostro heroe Baldino Suardo proavo , & magnanimo Equite

te Joanne avo ducens originem, moribus, ac prudentiâ matronæ integerrimæ Luciae matris sapienter educata, egregièque instituta est. Cæteros quoque majores, qui genituræ, intra quem dixi gradum, sibi jus vindicant, nobilitate præstantes fuisse accepi. Nam cum singulis hominibus paternos gradus, unicum avum, aviamque unicam, binos verò proavos, binasque proavias, par videlicet, alterum ex quo prodierit avus, alterum ex quo avia, cum & maternos totidem, Pontificio publico Jure servato, adscribendos non ignoremus; tres quasi ex composito cum Joanne patre generosæ in hanc virginem confluunt ex Marchia Tarvisina quondam potentes familiæ: quarum duas matrona, ut omnes prædicant, suo tempore singularis Urfula virginis avia, tertiam altera proavia Milani mater adducit. Tres quoque haud dissimili viâ, sed ex multo diversis locis præclarissimas agnationes ducit puellæ mater Lucia: quæ cum matris suæ genus monstrat, consequens est, ut huic filiae proavum ex Papiensium clarissima dono de Beccaria Zenonem Milani veteris filium, Equitem honoratissimum, conjugatamque illi proaviam patre Manfredo inclyto Salutarum Marchione legitimè genitam fuisse dicat. Cum vero maternam Joannis originem recitat, ex Cavalcaboum Cremonensium familia, excellentibus viris, Comitatusque illo sæculo, ac Marchionatus titulis splendidissimâ proaviam alteram prodiisse testatur. Cognationes non mihi singulas exquirendas sumpsi, quod earum indagatio tum in locis, ex quibus majores ejus ortos dixi, tum in aliis plerisque habenda esset. Facile tamen se mihi nonnullæ obtulerunt propinquâ vel consanguinitate, vel affinitate conjunctæ. Duo enim Milano avo filii mares, Jacobus, & Joannes: duæ item feminae, Catharina, & Angela in ætatem procefferunt; horum majori natu Jacobo viro spectato, ac sinè toga literatissimo uxorem ex Vicecomitem illustri genere, affinitatibus plurimis circumseptam copulavit, quæ pulcherrimam ei prolem pareret. Joannis connubium, ut iteratò recitem, locus hic non admittit. Catharina, quam non modò nulla muliebris virtus fugit, sed & peritia literarum, elaborataque illorum temporum eloquentia latè stupendam reddidit, Mantuano Equiti Feltrino ex heroica stirpe Gonzaga

zaga marito superstites aliquot reliquit filios. Angela verò matronalis pudicitie singulare hujus sæculi exemplar, ac splendidum fydus: qua nulla corpore compositior, nulla heroicâ indole venerabilior, nulla spectabilior gestu, nulla honestate speciosior, affabilitate gravior, facundiâ suavior, mansuetudine mitior, puritate sincerior, nulla prudentior, nulla intra semitas magnificentior, nulla sinè arrogantia gravior, sinè jactantia melior, sinè superstitione religiosior, nulla vel propitioris ingenii, vel majoris industriæ, vel artium, ad quas honestè mulicbre ingenium se accommodet, plenioris, elimationisve peritiæ prædicatur in hac Urbe scæmina: claro ipsa inter nobilissimos Cribellos virò Jacobo nupta, eò rediisse media ætate creditur, unde ad nos delapsa videbatur. Præter hos alii uno gradu remotiores se offerunt ex Mediolanensium primoribus familiis cives egregii. Sed quid tantum perfecta commemoro? pendentium maturitatem speremus. Ea certè pubes in hujus virginis domo est, qua ferè omnis in Urbe nobilitas necessitudine devinciri possit; huic enim generosi animi adsunt fratres quinque, & soror unica. Ex Jacobo quoque patrules septem in utrumque partiti sexum. Igitur si quis in uxore splendorem generis, si patriæ celebritatem, si consanguineorum multitudinem, si claras affinitates plurimas posteritati suæ quærit, majora opinor hîc se reperisse fatebitur, quàm optarit. Nunc quoniam alia quædam in matrimonio potiora expetenda sunt: quæ si absint, & fortunæ prosperitas conjugii tranquillitatem corrumpet, & perturbabit adversitas, immo & quæcumque alia secuti fuerimus in deligenda uxore, commoda, facîle in detrimenta se vertent: nolo hunc splendorem, quem dixi, ad eò perstrinxisse oculos meos, vereamini, ut hæc mihi sufficere ad maritale jugum illico subeundum putarini. Concedam equidem ingenuè conjecturam me optimam ex parentum claritate sumpsisse, quod præexistentis in parentibus vel virtutis, vel ad virtutem dispositionis vim in gignendis liberis non frivolum esse duco. Adjiciam & matronalem Malabarbam nitidissimam scæminam etiam atque etiam placuisse. Profitetur vehementissimum habere momentum, quod hæc ornamentis animi apud Luciam matrem sapientissimam studiosè erudita, quodque

Guinif. Barz. Pars II.

q

apud

apud amitam Angelicam Angelam amantissimè expolita fuerit; veruntamen præter hæc, virginis ego & naturam, & consuetudinem honestâ viâ exploravi. Intellexi autem ejusmodi esse omnia: ut qui puritatem in uxore, innocentiam, humilitatem, operosâ vitæ amorem, sobrietatem, pauciloquium, timorem Dei: qui neque ruditatem incultam, neque exquisitum in exteriori apparatu studium, qui nec animum deinissum, nec cordis elationem: qui & hilaritatem non levem, & gravitatem non odiosam, qui moderationem in cunctis agendis laudatissimam; benè flexibile, ac minimè contra me pertinax ingenium: qui denique voluntatis consensionem, priusquam pulchritudinem, quàm opulentiam, quàm natalium splendorem à summo Deo precibus, ac votis assidue posco: intellexi, inquam, ejusmodi esse omnia, ut ne minimum quidem scrupulum in re ulla sentiam. Ab ejus itaque felici connubio nulla me ratio distrahet; si tamen huic cœpto præfuisse Dei voluntatem apertius novero; hujus verò declarationem ex præstantissimi Principis Ducis nostri approbatione securus expecto. Nam cum apud suam Celsitudinem eum mihi gratiæ locum permisisse videatur, ut eo inconsulto rem tantam mihi subeundam non putem; Deum invocavi, qui secundum beneplacitum suum os Ducis aperiat. Quod quia futurum spero, quicquid ille mihi mortalis Princeps responderit, ex immortalis Regum Regis mente id manasse tenebo. Ex vestro item, fratres optimi, judicio divinæ in hac re voluntatis conjecturam expectarem libens, si has incolumes deferri ad vos literas, rursus & vestras mihi deinde reddi constaret. Nunc, quoniam id dubium est, in omnem casum provideo, saltem ne per me stetisse dicatur, quin mei consilii vos conscios facerem, Quod si rectè susceptum existimabiris, bono mecum animo fruamini: sin minus id Deum pro vestra in me pietate rogetis, ut vel non terminata impediatur, vel irrevocabilia placidè leniat, in meliusque reformet. Valete. Mediolani decimo quarto Calend. Aprilis 1438.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

EQUITI GUIDONI DE GONZAGA

S. P. D.

Cum literas ad te daturus essem, Eques magnifice, quibus & me tibi deditissimum pro tua dignitate, & arctius devinctum affinitate nova declararem, tuisque mandatis obsequen-
tissimum filium subjicerem; attulit mihi humanissimam tuam epistolam generosus adolescens consobrinus tuus Jacobellus Malabarba: multis præterea verbis tuam in me benevolentiam, etsi de illa minime dubitabam, edocuit. Is mihi dies quantum jucunditatis attulerit, non facile dixerim. Simul enim & de tua incolumitate, quod summè audire cupiebam, & de paterna in me pietate cum ex hujus fratris mei suavissimo sermone, tum ex literis tuis cognovi. Quas vero tuæ humanitati gratias agam, quæ me prævenire scribendo dignata est, nullas certè dignas invenio. Sed quid in animo sedeat, dicam. Laudum quippe tuarum, atque virtutum contemplator ero semper, mandatisque tuis, ac voluntati obtemperabo. Catharinam autem consobrinam tuam, conjugem meam, cum divino, atque humano jure, meritisque ejus, volens quidem, ac libens amabo unicè: tum veneratione tui omni pietate studiosius colam; nec solum ipsam, verùm etiam omnem Malabarbarum domum, quam esse tuam sanctissimè profiteris. Neino erit præterea, quem, si ex tuis cognovero, non præcipuo amore prosequar. Hæc mea in te gratitudinis officia polliceor; ad ea si quid addi per me possit, attentissimè speculabor: quem si vel hebetioris in prævidendo ingenii, vel obtusioris esse perspexeris, non ab tua erit humanitate alienum, quid velis, dicere. Vale. Mediolani septimo Calendas Maji 1438.

Quod pro amico apud te honestissimum impetrare studeo, spectabilis Doctor, & vir gravissime, facile id pro tua cum æquitate in omnes, tum præcipuè & in me charitate consecuturum spero. Superioribus diebus in æstimandis Papiensium facultatibus, gravatus supra vires suas fuit Hieronymus de Tinctoribus una cum Bartholomæo fratre suo; neque tunc sibi valuerunt querelæ. Nosti enim non semper, & ubique justas oppressorum querelas locum invenire. Nunc ego in integritate tua maximam collocare spem suasi, meamque sibi operam obtuli: non quod eâ opus esse apud te putarem qui in causa honesta optimus apud te & monitor, & pro iniquè oppressis ipse adjutor esse consuevisti. Impulit autem me singularis, qua huic Hieronymo obstrictus sum, benevolentia, ut in hoc casu me sibi non defuisse intelligeret. Nam cum plurima, & quotidiana sua in me extent merita, utarque ego operâ suâ in his, quæ Papiensi in Urbe ad me spectant; dignum esse, ac necessarium putavi (nec ingratus videri volo) ut pro ipso me ultrò exhiberem, quem in meis rebus diligentissimum, ac fidelissimum semper, nullaque in re ad me pertinente unquam fatigatum comperi. Itaque, Pater singularissime, si meas semper apud te preces, quæ vel à solo amore, solave pietate manarent, tua pro humanitate plurimum valere semper voluisti; valeant quæso hæc plus plurimo, quæ non à benevolo solum, verum etiam ab memore, & grato animo proficiuntur. Non peto, ut his assensum neges, qui fortè ut se allevient (quod à plerisque fieri consuevit) de concivium suorum opibus de industria magna solent prædicare. Nota enim mihi est tua & gravitas, & sapientia; neque peto, ut judicium, quod de Hieronymo, ac fratre suo facturus eras, ulla ex parte immutes; id enim rectissimum futurum fuisse non dubito.

Peto,

Peto, ut ei quod spontè pro æquitate facturus eras, quæcumque amoris, ac benignitatis significatio addi potest, eam abundantissimè cumules: ut is intelligat non solum rerum suarum per te rationem habitam, verum etiam se tuæ spectabilitati acceptum, charumque esse. Multis me beneficiis à te affectum confiteor, Pater mitissime: hoc erit mihi inter cætera suavissimum, eoque tuæ amplitudini me devinctum, vix credibile est, quantum putabo. Vale. Mediolani quarto Idus Novembris 1438.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

GEORGIO CATHALÆ

Regis à Secretis.

S. P. D.

AD magnificum heroem Franciscum Scitigles de amore consultus, veritatem potius, quàm vanitatem secutus scribo. Nonnulla vix ea de re attingi indecisa percurrere, quæ, si discutienda fuerint, nos in Philosophiam ducent. Nonnulla ex mediis Philosophiæ claustris eduxi: cætera partim alieno testimonio comprobavi, partim cujusque tacito judicio ex rerum præteritarum memoria, præsentiumque respectu, partim ex his, quæ vel in se ipso quisque sentiat, vel in aliis cernat, fatenda proposui. Velim, qui & doctissimus es, & mea studiosè, & amanter legere soles scripta, paulò hæc diligentius consideres; eorumque interpretandorum munus, si opus videbitur, accuratissimè pro tua in me benevolentia subeas. Rem hanc te dignam feceris: illam verò mihi expectatam, si quàm probabilis, & apud prætextatos, & apud togatos, & laicos, & Theologos visa fuerit sententia mea, tuis me literis certiores feceris. Vale, & me ama. Mediolani quarto Calend. Martii 1439.

GUI-

EQUITI FRANCISCO SCITIGLES

S. P. D.

Audies profectò Judicem, vir magnanime, qui certissimam de amore sententiam feret, cum Guinifortus à te in concilium doctissimorum hominum, heroumque illustrium vocatus ipse confederit: quippe quo nemo vel amandi peritior, vel amorì & magis deditus, & minus subditus sua ætate inveniatur. Quid de amore sentiam, quæris, nec de omni quidem, sed eo, qui generosos animos plerumque agit. Digna hæc nempe tua nobilitate quæstio: & quæ, si vel ejus abstrusi fontes educendi, vel singuli perlustrandi sinus fuerint, in immensum nos Philosophiæ pelagus immissura, atque inde ad excutiendos annalium codices translatura sit. Postquam enim amplam, atque profundam ingressi disputationem constituerimus, quidnam sit amor: quem admodum in animos hominum influat: num extra hominem, an magis in ipso sit amoris effectiva causa: quare hunc homini affectum natura permiserit: quem inter cæteras animi perturbationes locum teneat: cur junioribus applicabilior, atque in eis vehementior, quàm ætate provectis cernatur: quot sint rerum amabilium genera: in quarum præsertim rerum amore animus conquiescat: ad quas res amandas se facilius applicet: quibus amabilibus potissimum inficiatur, quibus remediis vel sanetur prorsus, vel ab summa corruptione defendatur; postquam hæc, atque his similia de amore constituerimus, faciliè in eam disceptationem labemur, ut quæramus, plurane, ac majora tum ipsiis amantibus, tum universo humano generi commoda, an detrimenta ferre soleat. Hoc verò quid aliud erit, quàm enumerandis amantium eventibus hinc secundis, inde adversis, universam penè ab Orbe condito historiam evolvere? Ita, vir ingeniosissime, unâ propositione tuâ & physicos, & qui benè vivendi rationem tradunt Philosophos, ita rerum & præteritarum, & præsentium gnaros negotio implicas. Verùm, quoniam hæc de amore, non differentiis ullis circumscripto, sed qui omnes complectatur amores, indagatio generalis, juvenilem illum, quem proponis, à commercio

mercio humano eliminaret: quia is ille est, ex quo innumera-
 bilia mala, gravissima quidem prodixisse quàm sæpius dicen-
 tur; ego hujusmodi consideratione aliud in tempus dilatâ, nunc
 ad tuam me referam mentem, nec tam iis, qui multos oblectant,
 flosculis te substernam, quàm suavi fructu satiare curabo. Ani-
 madverto, heros clarissime, non de literarum, aut venationis,
 aut militiæ, non de laudis, atque honoris amore te querere: qui
 si fortasse fugiendus diceretur, politicos in eo defendendo Philoso-
 phos rigidiori Theologorum sectæ oppones. De voluptuoso il-
 lo quæris, cujus fomitem natura nobis ingeneravit, anorem di-
 co in mulieres, nec de asinino intelligo. Ego verò primum sen-
 tio, non esse generosi animi, quam tu ames, eam segniter, aut
 parum constanter amare. Quocumque enim se nobilitas appli-
 cat, in id quodam rationis judicio fertur, ei firmiter inhaeret,
 totisque incumbit viribus. Quare illos ignobilitatem suam tur-
 piter fateri cenfeo, qui & multarum se mulierum amori, uno tem-
 pore, vacare, & prioribus relictis, novas in dies aucupari con-
 suetudines gloriantur. In amorem solâ spectatæ mulieris
 pulchritudine illiciti, minimè dignum puto. Nam cum forma sen-
 sum moveat, nec animo quicquam offerat, quo maxime volun-
 tas moveri sua spontè debeat; non iste amans ratione ducetur,
 quæ sensum deinde secum ad amandum trahat, immo sensui po-
 tius obsequentem habebit rationem: qua peste nulla in homine
 foedior, nulla detestabilior. Nec verò constans, aut diuturnus
 ille amor esse poterit, cujus unicum fulcimentum venustatem &
 ægritudine marcere posse, & aliquando ætate consumi oportere
 non dubium sit. Itaque decet, quæ digna tuo amore haberi me-
 reatur, in ea primum egregiam indolem virtutis indicem, tum
 elegantes mores, tum pudicam oris festivitatem, ac sermonis
 facundiam, tum in cultu, gestuque corporis modestiam con-
 spici, quæ animum pascant, ac mentis tuæ oculos perstringant.
 Ita dum ratio tum hoc, tum illud approbaverit, haud temerè amo-
 ris faces in sensum jaculabitur. Id re ipsa expertus es. In aliis
 idem comperies. Quem enim mihi dabis magni animi virum,
 qui mulieris formam tantum secutum fateri audeat? Nemo
 quippe erit, qui non aliquâ ex iis, quas dixi, causis, commo-
 tum

tum se affirmet. Quanquam autem his rebus in amorem nos duci tolerabile concedam; habendus est tamen natalium respectus non levis, quamvis in multa rapiat amoris vehementia; nam qui splendidâ familiâ natus abjectæ fortunæ mulieri se committet, cunctis ipse non immerito se contemnendum præbebit. Cavendum quoque, ne ullius te amor illaqueet, à qua suspicari possis non te unice diligi; nobilis namque amor consortem non admittit. Hinc sæpe quosdam ridere soleo, eorumque socordiam admirari, qui mulieris conjugatæ amore ardent, rursusque ab illa se amari putant. Suscipe quæso illorum defensionem, ac mihi responde. Quam perfidam erga maritum adulteram nosis, cum sibi una domus, communes fortunæ, quotidianus convictus, imperium in liberos, paulò minus & inseparabilis copula est, denique & quæ fidem solemniter vovit, eam tibi fidelem quam ob rem credes? Et quum intelligis multa penes virum falso confingere, ut ille se putet castissimè coli; cur ejus verba tibi de suo in te amore fidem facient? Dices, opinor, adversus id, quod primo loco proposui: non admittet alium: non aderit cuiquam tanta facultas, nec aditus incustoditos relinquam: exploratores quoque subijciam, qui omnia subtiliter odorentur, ne me faciliè fagiât, si quid latet. Non tibi animadvertis facultatem adesse viro inscio, tamen si ille domi singulis fermè sit horis? Quid autem facilius existimas te admitti, viro malè suspicante, & cautelas contra plurimas adhibente: an alium introduci, te ignaro? Quod si custodes, & exploratores adhibueris, non erit acutior tua, quàm viri zelotypi vigilantia ad facinus detegendum. Interea molestiâ non carebis. Quod verò de præsentī erga te amore minimè fidendum nuper ostendi: quoniam tibi fucata omnia, & ficta videri debent, nec credendum verbis, nec blandimentis acquiescendum dicebam: adversus id fortassè objicies, longè impar esse viri meritum ad amorem, qui staturâ brevis, incarpus, edentulus, elinguis, pedibus laborans, insipidus, atque ineptus, supra hæc mala in senectutem vergat. Ego autem hic non de tuis meritis, quàm amandus, sed mulieris, quàm audienda sit, disputo. Mendacem illam, & simulatricem eum esse constet, quantum figmentis, aut assertionibus ejus acqui-

acquiescas, dubitabis. Stant, fateberis, per me superius adductæ rationes; sed apertissimas alias quoque afferro. Quis est verè magnanimus, qui filios ex se genitos non audeat ut proprios agnoscere, sed in aliena potestate relinquat? Hoc aut tibi de iis, quos ex te adultera conceperit, tolerandum erit, à non vero patre eos non vindicanti; aut illam te ipso suavi consuetudine chariorem in maximos luctus, atque immortalem infamiam conjicies; pariterque & levem te apud eam, immo perjurum (quod nimis à magnanimo alienum judicari oportet) fuisse ostendes. Illud postremum adjicio. Magnanimus perfidiam execrabili odio persequitur; nulla est autem major perfidia, quàm mulieris illius, quæ humana simul, & divina jura summa cum dissimulatione contemnit, pudicitiamque suæ in primis commendatam fidei prodit. Sileant itaque, sileant, qui amorem in conjugatas laudant, quem minime dignum magnanimo demonstravi. In virgines amor delictatus, ac nitidus videri potest, cui tamen duo nimis detrahunt. Primum, quod non sine fraude virginem ferè in tuam sententiam trahes: quæ cum expers concubitus sit, tota contremiscet, atque horrebit, si tuam sibi mentem expresseris. Propalativus autem (verbo enim utar Philosophorum) & minime dolis utens, magnanimus ab Aristotele prædicatur. Alterum est, quod non licet diuturnum te virginis amorem sperare, nisi admisceri perfidiam velis. Nam quo pacto, si matrimonio dehinc mancipetur, pristinam consuetudinem servare tecum poterit, nisi superductum fefellerit sponsum? Generosus verò animus perennem, singularem, atque immaculatum amorem colit: cæteros quasi vulgares, aut corruptos spernit. Viduam, scio, statim propones, cui nec supersit ætas, nec desit forma, & adsint ea, quibus antea commemoravi nos in amore duci, nos inquam; inter magnanimos enim amantes me quoque numero, immo ducem offero. An tu illam omni exceptione majorem censes? Non concurrunt, fateor, adeò vehementes rationes ad viduam ejiciendam; veruntamen, si nonnullas ex iis, quas adversus conjugatam, virginemque adduxi, tu in consultationem hanc revocaveris, intelliges profectò nobilitatem politicam majus quiddam spectare, quàm viduam. Ince-

Guinif. Barz. Pars II.

r

stuosas

stufas profectò moniales propulsemus, nec cœtui nostro appropinquare sinamus, quas veluti prostitutas haberi convenit; non quasi stipem accepturas dico, sed execrabilis suæ libidinis explendæ gratiâ, facîle se multis exhibiturâs. Jam audire video, Eques strenue, querelas tuas, jam & suspiciones intelligere. Quereris enim, quod tibi conjugatas inhi-beo, quod nec virgines, nec viduas liberè permitto, quod ab Deo dicatis omnino deterreo; atque ita vereris, quò mea se intentio referat. Horret animus, cum te cogito fortassis nefanda suspicari, quæ tam remota semper à me, divino munere, fuerunt, quàm Occasus ab Ortu, quàm à Superis inferi. Intra naturæ leges te contineo, & ad sanctissimum jus voco. Uxorem jubeo, nec damno viduam. Elige, cujus nec forma contemptui sit, nec tædio valetudo, nec ætas fastidio. Elige inclytâ patriâ, claro genere, spectatis parentibus ortam. Elige acuto ingenio, tenaci memoria, facundo eloquio præditam. Elige mitem, benignam, affabilem, modestam, quæ nec humilia vel superbè contemnat, vel quasi præclarum aliquid in se habentia admiretur, nec altiora vel appetat arroganter, vel desidiosè negligat; sed ad omnia sese tum ingenuè, tum prudenter, ac moderatè applicet. Elige, quæ non se ad puerilem compta modum visendam ambitiosè ostendet populo; sed ea despiciens, quibus mulierum vulgus insudat, cultu ipsa magnifico in publicum prodeat, matronalemque animum in tenera fronte insignitum gerat. Mansuetioribus illis disciplinis permitto instructam queras, quas in muliere peregrinas appellare libet. Placet enim, ut cantu, fidibusque sonoris te oblectet domi, ut compositis aulam choreis exhilaret; ut & laudabilium rerum tum lectione, tum scripturâ, tum narratione, & facetiis, salubiter modestis nunquam vel in solitudine otiosa interveniat, vel in cœtu iners, aut agrestis appareat. Elige, quæ rerum, personarum, locorum, ac temporum satis rationem internoscere valeat: quæ muliebrium artificiorum egregiè peritiâ teneat: quæ neque intractabili, neque vario ingenio, sed disciplinabili, & in quam volueris partem, à te flexibili sit: quæ neque se laudantium quorumcumque moveatur vocibus, neque tamen, quid exteri sentiant, parvi existimet. Elige, cujus indo-

les

les puritatem redoleat, sanctimoniamque promittat. Talem & sapienter, & feliciter elegisse te gaudeo. Te namque digna est, nec alio quidem igne cor tuum incendi decet. Ignis ceteri magnas opes devorant sæpe; valentes, ac robustos homines breviter debilitant, atque enervant: sæpe multorum ingenia peracuta obtundunt: sæpe memoriam exhauriunt, diligentiam extinguunt. Ignis ceteri calliditatem, ac vecordiam ingerunt, mendacia, perfidiamque instruunt, atque ad omne facinus acuunt. Ignis ceteri sæpe famam bonam consumpserunt: sæpe amicitias in pestifera odia commutarunt: sæpe jocos in luctum verterunt, maximorumque exercituum, & ornatissimarum classium miserandas clades, agrorum vastationes, Urbium incendia, Regnorumque ingentes ruinas secum traxerunt. Innumerabilia se mihi ad id comprobandum exempla offerunt. Referti sunt ferè omnes historicorum, ac poetarum libri. Noster autem hic coelestis ignis, nullâ permixtus sorde, purus, atque illustris irreprehensibilem, incorruptum, aureum, perennem, fecundum, salubremque amorem gignit. Superioribus illis perrarè uterque pari animorum motu, & conspiratione accenditur, quin aliquid alterutra in parte sublit vel tarditatis, vel doli: hoc nostro ex duobus animis unum conflatur corpus, unus animus coalescit. Superioribus illis dissidia inter homines seminantur: hic unus & principio rerum caput fuit ferendæ societatis humanæ, & conservandæ perpetuus custos esse cognoscitur; & si quo vel vizio, vel casu usquam dirempta fuerit, solet reconciliandæ quasi interpres quidam optimus adhiberi. Superioribus illis ferino more progenies commiscetur: hujus beneficio distinguuntur. Intercipies, non dubito, sermonem meum, amantissime Franciscè, tuasque mihi scintillas injicies. Dicēs enim, multa nonnunquam urgere, quas ob res non statim applicandus ad rem uxoriam animus videatur. Multâ quapropter uxore frui non liceat, qualia nunc tibi accidere commemorabis, qui longa expeditione à propriis abes laribus. Palam quoque affirmabis non de conjugali amore te querere, de quo rectè mecum sentis; nec dubitas aliter ab ullo dici posse, nisi ab eo, cui non bono odio, quamvis bona sit uxor. Fateberis autem illo te calore sollicitum, quo juvenilis animus

plerunque solet in vetitum niti, & novitatibus delectat. Itaque, ne de me queri diutius possis, quod ea tantum audieris, quæ nolebas, tandem manu laxiore tecum agam. Equidem in a sententia maneo, quam paulò ante tuli. Prohibeo quidem, ut te sola pulchritudine incendi patiaris. Quod si virtus, aut virtutis imago ulla, sive illam in conjugata, sive in virgine, sive in vidua suspexeris, ignem medullis infuderit; suavitati credo, quam animo inde percipies, nulla corporis voluptas comparanda erit. Miraberis tunc, scio, quænam ea sit res, quæ tua præcordia penetrat. Non enim manu contrectari, non alio sensu corporeo percipi judicabis, quæ tamen animum perturbatione afficiet, sollicitabit, interius uret: cum interim, etiamsi possis, ea carere nolis; hinc rei novitate, ac stupore attonitus, in hos clariores cum altero Francisco, Petrarcha videlicet, tremulâ voce Franciscus erumpes.

S' Amor non è; che dunque è quel ch' i sento?
 Ma s' egli è Amor, per Dio che cosa, e quale?
 Se buona; ond' è l' effetto aspro, e mortale?
 Se ria; ond' è sì dolce ogni tormento?
 S' a mia voglia ardo: ond' è il pianto, e'l lamento?
 S' a mal mio grado: il lamentar che vale?
 O' viva morte, ò dilette so male,
 Come puoi tanto in me, s' io nol consento?
 E s' io'l consento, a gran torto mi doglio:
 Fra sì contrarii venti in frate barca
 Mi trovo in alto mar senza governo,
 Si lieve di saver, d' error sì carca,
 Ch' i medesimo non so, quel ch' io mi voglio,
 E tremo a mezza State, ardendo il Verno.

Quanquam autem non tibi satis ipse constare vidêris, non mediocria tamen ex eo amore, illis ipsis ejus primordiis, incrementa suscipies. Ille enim te ad excelsa eriget, ut nec velis pusilla intueri: ille te mansuetum, ac placidum reddet: ille te liberalem, ac beneficum: ille observantiâ in majores, studio in æquales, faci-

facilitate in minores, gratiosum efficiet: ille te laudis, & gloriæ cupiditate inflammabit. Tu ut amore non impari amata accendas cor, exteriori cultu ornatioꝝ incedes, tu in domestico apparatu, ac sumptu magnificentioꝝ, tu hospitalioꝝ, tu equorum avium, canum, servorum copioꝝ eris: tu à Musarum studiis non abhorrebis: historias noscere pulchrum duces, non posse plurimis de rebus & nostratibus, & externis ornatè cum circumstantium attentione loqui, turpe existimabis. Quamobrem accuratius eloquentiæ dabis operam: non in voce, ac citharâ psallendi, non choreas ductandi rationem prætermittes. Agilitate corporis, pugillatoriaque arte cæteros superare studebis. Equi erunt tibi acres domandi, militaribusque exercitationibus infundandum. Nunc catapultâ, nunc tragulâ, nunc ponderosâ silice jaciendâ cum tuis æqualibus contendes, superioribus verò te æquare conaberis. Nunc ex palæstrâ, nunc ex equestribus ludis infatigatus victor abibis. Nunc Serenissimi Regis lateri officioꝝ assistens, præcipium ejus in te clementiam promereberis: Si in pugnam eundum fuerit, ante aciem primus impetum in hostem facies. Si attentiores nocturnæ desiderabuntur excubiæ, tu intempestâ nocte custodes pervigil infomnes reddes. Si conscendenda Oppidi alicujus moenia videbuntur, inter primos admovebis scalas. Quid plura? In armis te acerrimum, in victoriâ clementissimum præstabis. Hæc tametsi, dum amoris obsequeris, & regiè te assecuturum agnoscis; nolo tamen credas, hanc satis esse tutam viam, aut planam, quæ ad ea pateat. Plerisque enim locis est ardua, scrupulosa, aspera, locis plerisque nimium præeps, ac lubrica: undique substrata laqueis, tota variis curis, ac suspicionibus, tota solitudinibus anxiiis, tota laboribus, suspensis, cruciatibus, ac periculis circumsepta, incertâ spe, ac sæpissime vanâ desuper tecta, itaut verè dici possit:

Poco ama, se chi'n tal gioco s'arrischia.

sed qui hoc iter ingressus fueris, quoniam cæcum est, errorem ipse tuum non faciliè videbis. Quare alium audias oportet, cui neque prudentia desit, neque experientia. Hujus epistolæ initio talem me jocabundus non inurbanè professus fui. Nunc serio cum loquimur, tuo Petrarchæ, velim, experto credas in hæc verba dicenti:

Or so

OR so, come da se il cor si disgiunge,
 E come sa far pace, guerra, e tregua;
 E coprir suo dolor, quand' altri 'l punge.
 E so, come in un punto si dilegua,
 E poi si sparge per le guance il sangue;
 Se paura, o vergogna avvien che 'l segua.
 So, come stà tra' fuori ascoso l' angue;
 Come sempre fra due si veggbia, e dorme;
 Come senza languir si more, e langue.
 So de la mia nemica cercar l' orme,
 E temer di trovarla; e so in qual guisa
 L' amante ne l' amato si trasforme.
 So fra lunghi sospiri, e brevi risa
 Stato, voglia, color cangiare spesso;
 Viver, stando dal cor l' alma divisa.
 So mille volte il dì ingannar me stesso:
 So seguendo 'l mio foco, ovunqu' e' fugge,
 Arder da lunge, & agghiacciar da presso.
 So, com' Amor sopra la mente rugge;
 E com' ogni ragione indi discaccia;
 E so in quante maniere il cor si strugge.
 So di che poco canape s' allaccia
 Un' anima gentil, quand' ella è sola,
 E non è chi per lei difesa faccia.
 So, com' Amor saetta, e come vola:
 E so com' or minaccia, & or percolte;
 Come rubba per forza, e come invola;
 E come sono instabili sue rote;
 Le speranze dubbiose, e' l' dolor certo;
 Sue promesse di fe come son vose.
 Come nell' ossa il suo foco coperto,
 E ne le vene vive occulta piagha;
 Onde morte è palese, e' incendio aperto.
 In somma so com' è inconstante, vaga,
 Timida, ardita, vana degli amanti;
 Ch' un poco dolce molto amaro appaga:

*E so i costumi, e i lor sospiri, e i canti,
 E'l parlar rotto, e'l subito silenzio,
 E'l brevissimo riso, e i lunghi pianti,
 E qual' è 'l mel temprato con l' assenzio.*

Crede & hæc dicenti:

Trionfar volse quel, che 'l vulgo adora.

E vidi a qual servizio, & a qual morte,

Et a che strazio va, chi s'innamora.

Errori, sogni, & immagini smorte

Eran d'intorno all' arco trionfale;

E false opinioni in su le porte;

E lubrico sperar su per le scale;

E dannoso guadagno, & util danno;

E gradi, ove più scende, chi più sale:

Stanco riposo, e riposato affanno:

Chiario d'ignor, e gloria oscura, e nigra:

Perfida lealtate, e fido inganno:

Sollicito furor, e ragion pigra;

Carcer ove si vien per strade aperte,

Onde per strette a gran pena si migra:

Ratte scese all' entrar, all' uscir certe:

Dentro confuson turbida, e mischia:

Di doglie certe, e d' allegrezze interte.

Confidera, obsecro, singula, quibus non Stoicus Seneca, sed amans Petrarcha nos ab eo, de quo quæfivisti, amore maximum in modum revocare videtur; & tuam ita mentem compone, ut mulieri, quam natura imbecillam fecit, virum strenuum amando servire turpissimum putes. Ad superiora verò illa præclara opera, & laude digna quæcumque alia, non mulieris, sed virtutis amore, invitari magnanimum, atque incendi oportere censeas. In hac te sententia esse volo, quam simul cum iis, qui juvenilis amoris violentiam vel aliquando experti se ab ejus tyrannide subtraxerunt, vel ab initio usque prænoscentes vitarunt, ego supremam huic epistolæ imponens manum, apertâ voce fideliter, verèque denuncio. Vale. Mediolani quarto nonas Martii 1439.

GUI-

JOANNI JACOBO MONTISFERRATI
MARCHIONI

EPISTOLA

Alteri persona accommodata.

Tanto, illustris, & excelsæ Princeps, dolore affectus sum, audito Serenissimæ Reginæ filiaæ tuæ obitu: ut non modò ad abstergendas lacrymas tuas parum me idoneum sentiam, sed neque ad me ipsum consolandum, aliqua ex parte viam inveniam. Cum enim eo in Dominationem tuam animo sim: ut quemadmodum secundis rebus lætandum semper fuit, ita & casibus adversis acerbè commovear: non possum hoc tuum recens vulnus, quasi in præcordiis meis fixum non sentire, ut cum ipsa per se tam gravi jacturâ angor, tum & doloris, quo te pro tua in hanc filiam pietate percussum non dubito, magnitudine torquear. Accedit & meorum in te studiorum, consiliorumque execrabilis commutatio. Quo enim animo, ut alia præteream, quo animo: qui operam dederim, ut filiam tuam in ejus Regnum comitarer, si per hostium indulgentiam id licuisset: nunc me esse credendum est, cum ad tui luctus societatem vocor? Quamēte, cum reliquam illam tecum saltem aliquando ad Dominicum sepulchrum navigandi, filiamque tuam suo in Regno, quâ prætereundum fuisset, vivendi spem intempestivâ istâ morte interceptam video? Sed erigendus mihi est animus, excitandæ sunt vires, instaurandum ingenium; & quem æquè propinquum summo dolori natura esse non patitur, ipse aliquid tibi remedii, si non ad illum profus ejiciendum, ad moderandum saltem, ac remittendum afferre valeam. Se itaque ad te consolandum primo loco ostendit, atque offert, qui mentem adhuc meam occupatam tenet, mœror: ut & tui luctus me socium declarem, & plurimos esse commemorem, qui hoc idem, alii tibi necessitudine conjuncti, alii fide obstricti, alii amore devincti, alii veneratione devoti agunt: quorum, & pietas inter lacrymas suavis futura

futura sit, & amplitudo, atque auctoritas modum ipsis lacrymis præfinire possit. Ea est enim mœroris natura, ut quò pluribus est communis, quò se in plures hominum status, quò latius in Provincias, ac Regiones plures diffundit, eò magis in singulis remitti soleat. Cùm verò ad prudentiam tuam, cùm ad animi firmitudinem cogitationes conféro, longè majora mihi, & digniora de animi ipsius tui æquitate promitto: quem si fortè vehementius & jacturæ magnitudo, & paterni affectus vis discussit, non diutius abfuturum credo: quin ratione in consilium adductâ, factus potius, quæ nulli ætati parcunt, & Divinæ voluntati, à quibus bona sunt, quæcumque prodeunt, parendum, quàm tuæ in liberos pietati obsequendum putes; & qui modestiam secundis rebus, qui adversis constantiam animi semper tenuisti, nunc in filix unius amissione, vel ad æternum potius Regnum migratione Principem non minus te esse memineris, quàm patrem: ut cùm paternæ humanitati primos concesseris impetus, heroice magnanimitati aditum latiore permittas. Ad hæc, ut non temporis diurni lapsu te duci expectes, sed magnitudine animi insurgas, sapientissime Princeps, qua in te sum fide, peto, atque oro. Si lacrymis in hanc lucem revocari: si recuperari pecuniâ, si arte ulla, aut ingenio: si denique vi, atque armis reduci ad nos filia tua posset; nullum prætermitteretur officium, quod ad eam rem spectare videretur; neque hic de me tantum loquar: incredibilem videres eorum multitudinem, qui tuâ causâ propè in lacrymas se resolverent: qui patrimonia sua profunderent: qui omnia diligentissimè pervestigarent, atque experirentur: qui denique nec labores ullos subterfugerent, & quamvis horrenda, impigrè subirent pericula. Nunc, quando nullâ humanâ ope tibi reddi filia potest, satius est aliquando conticescere, quàm diuturnâ lamentatione, simul & contumacibus adversus Deum similes fieri: & eos, qui magis sua damna lugent, quàm amicorum lætantur commodis, imitari. Quorum ab altero cùm tua in Deum religio abhorreat: alterum à magnanimitate alienissimum sit; haud temerè in tua constantia conquiescere incipio. Igitur, ei ne diffidere longâ oratione videar, finem verbis facio: unum illud adjiciens, nihil in me esse, quod non ad recreandum ani-

Guinif. Barz. Pars II.

f

mum

mum tuum studiosissime sum collaturus, quacumque in re meum Dominationi tuæ officium acceptum fore sensero. Mediolani decimo octavo Calend. Februarii 1441.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

CONSTANTIÆ VARANÆ

S. P. D.

Quid mihi, aut tecum, Latinarum virginum decus, ac splendor, aut cum Principibus magnanimis parentibus tuis, ut literas ad te dare non dubitem? Ullo ne vel tuorum in me beneficio devinctus, vel in eos officio meo notus, atque acceptus sum illis? An verò tibi unquam studiorum, quibus apprime flores, vel socius, vel *minister fui*? Equidem nec nomen apud vos meum auditum existimo. Sed me rapit, rapit, inquam, admiratio tui, incitatque præcipuus in Nationem, atque in sæculum hoc nostrum amor: ut & tuæ virtuti gratuler, & pro laude singulari, qua Italiam, qua hæc tempora, quæ vitam nostram vehunt, illustras, immortales tibi homo Italus gratias agam. Nuper enim ex Joanne Meltio, homine ut magnificorum tuorum parentum observantissimo, ita & veritatis amantissimo, ad me perlatum ejus Orationis exemplum legi, quam tu non sine audientium stupore, ut ille testatur, (neque aliter credi potest) apud Marchionissam Blancam Mariam Serenissimi Ducis Domini mei filiam habuisti: à cujus lectione cum me verborum ornatus, atque suavitas divelli non finit, tum ingenii tui promptitudo, atque alacritas in ipso Orationis ingressu haud obscure expressa mirifice me delectat. Sed quid de moderatione tua dicam, cum & amplissimas Blancæ Mariæ laudes, quibus locupletari longè latèque Orationem posse intelligebas, ita complexa sis: ut neque omnino prætermisisse videaris, & tu ab assentationis suspicione remotissima haberi jure debueris; & dolores tuos, vel potius adversos casus (nam quod est constantiæ tuæ, nullam, ut conjecturam ex hac Oratione facio, dolori sedem in te, Constantia, reliquisti) cum eos casus significari causa postularet, ita præter

expe-

expectationem, ut opinor, audientium & jacturæ magnitudinem, atque acerbitem, & muliebre naturam cogitantium attingeris: ut cum illos commemorares, nemo tamen queri posset, inter læta convivia lamentationes lugubres immiscuisse. In quo mihi visa es puellares vix egressa annos, ac nondum adolescentiæ limen transvecta, nonnullos hodie multa exercitatione, ac longo dicendi usu Oratorum nomen adeptos, oratoriâ prudentiâ superasse. Maluisti enim, quid personis conveniret, quid tempori, quid loco, non quæ rerum copia, quæ verborum se offerret ubertas, spectare; atque ita ad causam accommodasti, ut neque desideraretur in te elocutionis splendor, cujus tibi, ut video, facultatem & ingenio, & studio peperisti: & inveniendarum rerum, tum earum delectus habendi, denique & disponendarum ratio, quæ maximè consilio, & prudentiâ constat, clarissimè eluceret. Cum vero ipse mihi ante oculos cogitatione propono virginem annos quatuor & decem natam, suavi ad pronuntiandum voce, & explicatâ linguâ, honestissimo vultu, & composito ad actionem decentissimo gestu, modum inter virilem animi præsentiam, & virginalem pudorem magno in conventu Principum tenentem: quæ una, tacentibus cæteris, graveret, & ornate loquatur, in cujus unius faciem omnium oculi, atque animi intenti sint, à cujus ore omnes auribus pendeant: quid mihi tandem in mentem venire putas? quas & laudes, quas laureas decernerem, cum te fuisse à Joanne Meltio scribente didicerim? Irascor equidem mihi, qui non tantâ sum eloquentiâ, ut satis dignum de te præconium & apud exteròs Reges, atque Nationes, & in omnem posteritatem me transmittere possem confidam. Sed conabor aliquando, ut spero, & quantæ in hoc genere meæ sint vires, experiar. Nunc, quod nullo pacto tacere possum, gratulor tibi, virgo illustris, & tam nobilis, atque inusitati in muliere doni à summo Deo in te collati compensatione, ut damnorum tuorum memoriam lenias, quacumque humanitate sum, moneo; gratulor & tuis omnibus, quibus incorruptibile ornamentum affert adolescentia tua: præsertim autem optimo quidem jure gratulor inclytæ illi Baptistæ ex Monteferio maternæ aviæ tuæ: quæ cum humanitatis artium periti-

tissima judicetur, eloquentiæque suæ monumenta permulta confixerit: nullum pulchrius, nullum certius, nullum majori sibi gloriæ futurum optare potest, quàm ut te neptem virtutis suæ quasi simulachrum quoddam relinquat. Quas verò tibi gratias debeam: nec debeam solus ego, sed debeat omnis Italia, debeat omnis hæc ætas, facillè constabit; si consideraveris, quanta sit Italiæ prærogativa, ejus etiam fœminas doctissimis cæterarum Nationum viris ornatè, appositèque dicendi ratione præstare: quanta huic ætati consolatio, quando priscis Oratoribus ex nostris par nemo reperitur, temporum saltè illorum fœminis haud inferiores nostras literarum cognitione, & eloquentiæ facultate evadere. Quare & illud perspicere planè liceat, non hominibus nostris ingenia, non voluntatem ad optimas artes: sed honorum præmia, quibus ad studia incendantur, sed magnarum, ac difficilium caularum disertè agendarum morem excidisse. Quantas itaque me tibi debere gratias intelligo, quæ nobis hæc perfecisti, tantas & habere tibi persuadeas, velim: agendarum autem nullus vitæ meæ dies finem videbit; nam & animo te insculptam geram, quam velut humani ingenii Platoniam ideam effinxi mihi: & quoties in contentionem de iis ventum fuerit, qui dicendo valere existimentur, semper te singulari laude dignam prædicabo, quæ tam tenerâ ætate mira de te & indicia, & experimenta dederis. Illud postremo loco à te peto: quanquam hortatione mea non eges, sed fidei plenus loquor: ut quæ proprio nomine Constantia nuncuparis, constanter in iis studiis perseveres, in quibus hætenus occupata non solum puerilia rudimenta deposuisse, sed ætatis maturioris, ac robustioris sexus ornamenta, insigniaque sumpsisse judicaris. Quod cum diligentissimè ages, gratissimum erit, si te mei non immemorem esse cognovero. Vale, & si Minervam non impurus homo appellare sum ausus, æquo id animo, ac benigno perfer. Mediolani quarto nonas Junii 1442.

GUINIFORTUS BARZIZIUS
JACOBELLO MALABARBÆ

S. P. D.

Proposueram animo, Pater optime, nullas ad te literas dare; antequam certa mihi quædam ad scribendum materies digesta esset: quæ & observantiæ in te meæ nulla ex parte remissæ testimonium aliquod non obscurum afferret secum, & te minime ab assidua tua in Deum mentis intentione revocaret. Sed vereor ne, dum studeo nimis sanctas, ut ait ille, parare nuptias, diemque ex die duco, posthabuisse meum; atque ex eo quidem id gerere officium videar, quod non nisi ab homine vel ingrato, quem potius in tantis beneficiis impium dixerim, vel immemore, qui certè etiam ingratus habendus est, prætermitti possit. Quamquam, & tua leuitas animi, ac mansuetudo, & conscientia mea non mediocriter adversus ingratitude suspicionem me confortatur; & nonnullæ à me literæ ad Joannem Laurentium fratrem datæ, quibus ei mandabam, ut me apud humanitatem tuam excusaret, planè docent me, non solum teneri memoriâ tui, sed etiam sollicitari interdum, graviterque, ac molestè id ferre silentium, quod mihi nonnisi eâ, quam dixi, lege rumpendum putabam. Objurgavi itaque me ipse sæpius, cum tuus in nos sanctissimus amor obversaretur ante oculos: qui eò majus, non dubito, quotidie incrementum suscipit, quò ardentius in Deum charitate accenditur cor tuum, atque inflammatur. Meque ipsum nonnunquam inhumanitatis coargui, quòd sinerem animum fortasse tuum vel aspergi mœstitiâ quadam, vel admiratione suspendi, vel inani desiderio tangi: qui nihil de me, de sorore tua, de filiis nostris cognosceres ex literis ad te meis. Nam ut mihi persuadeo, quos partim naturæ vi quadam, partim benignitate tua, ac spontè olim tibi charissimos fuisse immortalibus in nos beneficiis comprobasti; nunc unitatem, quæ nobis est tecum in Christi corpore, multo apertius, quàm cum una nobiscum hæc inferiora incolebas, intelligens, perfectique amoris gustu edoctus, qui omnem sensum exsuperat, animæ tuæ partem habendos,

dos, curandosque existimas. Objurgationes ego profectò meas, tanquam gravis alicujus censoris notam, reprehensiones tanquam severi judicis castigationem timens; causam omnem hanc meam ad te mitissimum non censorem, aut judicem, sed patrem defero. Quid de me adhuc senseris, ipse tibi conscius es. Quid sentiendum fuerit, causa ipsa ex iis, quæ dixi, satis cognita judicatur. Denique statue quem mihi apud te in amore locum servatum. Ego aliquid scripturus tandem, quando neque de rore Coeli, quantum oportuit, suscepi, neque pinguedine terræ, ita à fructu fruementi, vini, aut olei repleta quasi adipe est anima mea, ut eructare posse confidam cor meum verbum bonum; quid epistolæ committam, quibus eam rebus infarciam, ne inepta in sapientis conspectum prodeat; ne insulsa, vel potius dicam, ne boni omnis humoris catens, ac penitus arida in mensam Domini ad Angelorum convivium perferatur, non habeo: nisi fortè inter exponendum querelas temporum meorum apud mei amantissimum, qui me gratiâ, & auctoritate consolari, qui ratione, & sapientiâ confirmare possit, etiam Dei providentiam, expromptaque ejus, omni tempore, tum prævenientis in benedictionibus dulcedinis magna præsidia, tum in necessitatibus non deferentis multa suffragia recensenda desumpsero. Sed hanc quoque temporum meorum quasi fabellam quandam multiplices, ac propè innumerabiles, si ab utero matris meæ repetatur, casus, ac veluti fortunæ ludos continentem, silentio satius est præterire: ne ubi & figmentum, imbecillitatemque meam, & Dei dona semperpiterna gratiarum actione dignissima, agnoscere animo submissò debeo, videar ipse mihi ullam arroganter gloriam quæsisisse. Breve tamen quiddam non multis perstrinxisse verbis liceat: Meum hoc, in quo tam variè jactatus sum, vitæ curriculum, quasi ludum quandam, ac scholam fuisse, ex qua his undique aures meæ vocibus personarent: non habere nos hic Civitatem permanentem, sed qualiscumque ea esse potest: homini sapienti, & forti omne solum esse patriam: divitiæ si affluant, non esse cor apponendum, nec ulla in optinis numeranda, quæ invito eripi possint, neque fidendum secundis rebus, nec adversis desperandum; nihil esse putandum malum, à quo turpitudine absit; diligentibus enim

enim Deum omnia cooperari in bonum: non innitendum prudentiæ nostræ; sed ad Deum referendum de rebus nostris, jactandas in eum curas nostras, suscipienda ex eo consilia. Nullum studium ad auram popularem captandam poni oportere, quod neque consilium in vulgo, neque ratio sit, neque discrimen; sitque populus iniquis dignitatis iudex, qui non delectu aliquo, aut sapientiâ, sed impetu sæpe, & cæca quadam temeritate ad judicandum ducatur. Nullum posse filiis patrimonium majus queri, amplio rem nullam hæreditatem relinqui eâ unâ, quæ cum ingenii eruditione, liberaliumque artium doctrinâ, tum cæteris animi bonis, & honesta vitæ institutione constet. Qui mortalis ullius vel pollicitationibus, aut promissis, vel ipsius etiam beneficentiæ quamvis in multos perspectæ opinioe ducatur, hunc umbram quandam sequi: qui quotidie ex crastino pendeat, huic nullum vel mediocriter jucundum in vita diem videri posse. Si cui pro meritis minus respondeatur, æquo animo ab hoc ferendum, plus apud se officii residere. Omnia, cum à vero, simplici, perfecto Dei cultu discessum est, vanitatis plena inveniri, ut tamen detestabilius id in quibusdam judicari oporteat, innumeri tamen dici possint homines mendaces. Qua quisque vocatione vocatus sit, in ea & fideliter, & constanti animo, & cautè ambulandum, semperque vigilandum: resiliendum, si quid offensum: redeundum, si quid aberratum fuerit. Humanos casus virtute inferiores habendos: nullo casu, nulla vi ab officio recedendum. Si Mundus nos oderit, versandum semper in mente, quomodo Christum Dominum, perfectæ bonitatis hominem odio habuerit; quibus eum ludibriis Doctorem vitæ veracissimum acceperit: quot convitiis honestissimum omnium, contumeliis affecerit: quanto denique cruciatus, & quam turpi morte innocentissimum è medio tollendum curaverit. Quæ certè meditatio verum mihi, vel maximum affert solatium ad eas animo non abjecto ferendas, quibus jugiter ita premor, & interdum penè prosterrior, fortunæ injurias. Etiam si nulli extarent Philosophorum codices, nullæ literæ, nulla præcepta, potuit tamen in hanc me cognitionem ducere varia ipsa, & multiplex jactatio mea. Sed omnis huc recidit hujus doctrinæ summa, vel æquo, vel forti animo ferendam me-

am

am iniquam sortem. At ego maluissem mihi ad magnas, atque præclaras gerendas res, quam aliquando oblatam putavi, opportunitatem dari. Sed auribus, ut video, lupum tenui, & lubricam anguillam caudâ prehendi. Nec tam eæ mihi datæ fuerunt ad magnificum usum facultates, quas opraveram, quàm vel ad desiderium magis acuendum monstratæ, vel ad dolorem exasperandum subtractæ videri possunt. Longè tu & felicius, & sapientius, qui nihil sine simulatione inter homines, pauca sine infidelitate transigi animadvertens: qui varian, commutabilemque rationem vitæ, qui fortunæ volubilitatem videns: qui quantis curis, laboribus, impensis non ad præmaturum tantum interitum, sed etiam ad æternam mortem unusquisque sibi ut minimè iners putatur, ita maximè ruinam in hac cæcitate communis vitæ molitur intelligens: qui tum urgentibus naturæ necessitatibus, tum morum, inter quos degendum sit, pravitate ingruente, vix naufragium à quamvis peritissimo gubernatore, diligentissimoque vitari posse prænosces, procul ab æstuoso hoc ipso, in quo fluctuandum fuisset, atque adeò conflictandum, immo fortasse pereundum, mari, relictis retibus profugisti; & te in editum, ac supra omnes tenebroso hujus aëris tempestates, atque procellas extantem locum recepisti: ubi pro caducis posthabitis firma, pro corruptibilibus æterna, pro terrenis Cœlestia, omnibus fortunæ minis subtractus, etiam in carne mortali immortaliter mente securè possideas, securè, inquam, minimè videlicet perturbationis illius metu sollicitus, quæ extrinsecus oboritur. Nam à dimicatione adversus spiritum, quin ad eam instructum semper, atque paratum esse oporteat, eximo neminem: quippe cum Jesum Dei filium hominem factum, ab omni peccati contagione remotissimum: cujus quantum exaltati sunt Cœli à terra, tantum exaltatæ erant cogitationes à cæterorum hominum cogitationibus: videam ductum in desertum, & postquam jejunasset quadraginta diebus, tentatum à diabolo; Paulum quoque vas electionis de se ipso dicentem audiam, sibi esse datum angelum satanæ, qui ipsum colaphizet, ne revelationum magnitudine extollatur. Hieronymum non adducam huc loci sese accusantem, quàm diutissimè in eremo inter serpentes, & scorpiones versatus,

tus, qui oblitus longa defuetudine comedere coctum quicquam: qui jejuniis, flagellis, durissimisque aliis castigationibus, pelle mutata, velut Æthiops factus, etiam interesset Romanarum puellarum choreis. Duo à me commemorata exempla satis unumquemque & monere, & excitare debent, & confirmare. Nam Jesus, quem non mundissimum, sed munditiam ipsam omnia mundantem, sine qua mundum est nihil, appellare debemus, immundus à tentatione non fuit. Paulo autem Apostolo & periculum imminabat, ne ascenderet in cor altum, neve efferrentur oculi ejus, ne denique elatus animo arrogaret sibi gloriam Dei; & adeo vehemens tentator affuit, atque acer, ut illi pro restinguendo libidinis fomite, quo, tametsi in igne positus nolisset ardere, urebatur tamen, ad Dominum tertio rogandum humanis dissilo viribus confugiendum fuerit. Sed quanta est pugnaturis fiducia, non dubitantibus præsto esse Dominum invocantibus eum in fide, ac veritate: quanta certantibus alacritas, qui credant præmia Dominum victoribus præparasse, quanta neque oculis videri, nec auris audiri, nec illius ipsius lingua explicare potuit, qui in corpore ne ipse suo, an extra corpus raptus ea spectaverit, non est ausus affirmare. Quàm suavis, ac dulcis esurientibus, sitientibusve refectio, qui non in solo pane vivant, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, cujus & calix inebrians quàm præclarus est? Quæ fatigatis, laborantibusve recreatio, cum Dominus supponit manum suam, ne si ceciderint, collidantur? Qualis jam prope interdum deficientibus consolatio, cum ad cor conversi vocem interiori aure acceperint de Cælo dicentem: sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur. Videor profectò, ut quod nuper tibi parcius putavi, nunc plenissimè delatum me animadvertisse significem, videor, inquam, ipse mihi verè esse dicturus: si non tranquillitatem, securitatem certè nulla in parte vitæ tibi, tuique similibus deesse, quibus altissimum in se refugium, quò malum non accedat, nec appropinquet flagellum, posuerit Deus; mihi verò, & cæteris, quibus non est integrum, quem tutissimum videamus, portum petere: quos vel uxor, & liberi divino, humanoque jure devinctos habent, vel universæ Reipublicæ salus, aut patriæ sanctissima charitas impli-

Guinif. Barz. Pars II. t catos

catos tenet, expectandum est in hac lacrymarum valle: ut qui in altis habitat, & humilia respicit, suscitetur à terra inopes, & de stercore erigatur pauperes. Hæc ad te Pater, ut tu, fratresque tuos quibus sub devota obedientia est perquam jucundum cohabitare unius moris in domo, atque ambulare in ea cum consensu, quando longè melius salutis vestre, ac securitati consulueritis: etiam pro me, pro vestra sorore, pro filiis nostris oretis Deum, ut faciat nobiscum signum in bonum, detque ita per temporalia transire, ut non amittamus æterna. Nihil à me aliud hac epistola expecta Pater. Vale. Ferrariæ sexto Idus Februarii 1443.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

CONSTANTIÆ VARANÆ

S. P. D.

Non conabor, magnanima virgo, verbis exponere, quanta me lætitia invaserit, cognito vestro in Tetrarchiam istam reditu glorioso: tum quod minimè ad id verborum copia succurrat mihi, tum quod temporis angustiis premor, ac vereor, ne simile accidat, quale superioribus diebus: cum illustrissimi Principis, ac Ducis Domini mei literas ad vos subsignandas cùm horâ acceperissem, qua profecturus ad vos tabellarius jam ad conscendendum equum accinctus dicebatur, ut nullum mihi reliquum ad scribendum spatium viderem. Velim tu ipsa quàm rectè de meo in vos animo, qui certè deditissimus est, judicas, tam magnificè quo in vestra hac felicitate afficiar gaudio, sentias. Confirmet hæc Deus, quæ operatus est in vobis, nec diuturna solum, sed perpetua esse concedat. Immortale meum est, optima ut ad vos semper affluant, desiderium. Tu me commendatissimum apud constantes dominas matrem, & amitam, apud Deo dilectos fratres, qua es benignâ in me voluntate, reddere stude. Vale Musarum eò magnificentior hospes, quò pinguiori, splendidiorque fortunâ restituta es. Mediolani quarto Idus Aprilis 1444.

GUI-

GUINIFORTUS BARZIZIUS

GALEOTTO BEAQUÆ

S. P. D.

Q uod magnos rebus arduis adeundis, atque superandis conatus adhiberi oporteret, non eram nescius; nondum vis aut implicandum cogitationibus, aut agitandum curis animum tuum putavi. Nunc quoniam designatam provinciam, Superis approbantibus, feliciter iniisti, nec ingenii tui diffido viribus; non dubitabo pro meo & in te amore, & pro te studio in magnam te consultationem vocare, meamque, si Deus dabit, ut in rem opitulari possim, fidem, operam, diligentiam polliceri. Visus es mihi superioribus diebus ab re uxoria non abhorrere. Ego verò, si cohortante egeres, non id solum decere, sed vix sine reprehensione ab homine contemni posse, qui vitam sibi inter cives degendam constitutum habeat, multis rationibus, divinoque, atque humano jure docerem. Sed multis apud te suasionibus opus esse existimo. Itaque nullis verborum ambagibus me insinuo in causam. A te peto; si te purè à me, si verè sine simulatione amari putas, si non me aut omnis consilii inanem, aut præcipientem ad res gerendas ferri arbitraris; rescribe, quæ potissimum in deligenda uxore spectanda existimes. Nemo quidem aded est aut arrogans, aut stultus, qui si paulum se collegerit, omnia in uxore expetenda se affecuturum speret. Dos, forma; ætas, nobilitas, affinitates, honorum, & commodorum in diversa & tempora, & loca, in varios fortunæ casus adminicula; spes generosæ prolis, virtus multiplex in virgine, tum ad vitæ jucunditatem, ac perennem concordiam, tum ad rem familiarem gubernandam, animumque viri multis eximendum curis, tum ad ea, quæ Dei sunt, pudicè, ac sanctè custodienda, hæc si in deligenda uxore ponderari debent; si quid præterea expetis aliud, quis tibi ad singula animus, quidve è singulis, si non ea omnia præclare se ostenderint, sis remissurus; intelligere ex te cupio. Difficilis, fateor, est rerum alienarum cura, sed tuas cogitationes non extimesco: qui ubi de tua dignitatè, de commodis agendum fuit, nunquam vidisti me expectare, ut monerem;

Guinif. Barz. Pars II.

t 2

sed

sed ultro habuisti studiosum tui. Rectè me, atque officio ad hæc motum, si te mihi permiseris, aliquando intelliges. Vale, & Dei Numine invocato rescribe. Mediolani sextò Idus Máj. 1444.

GUINIFORTUS BARZIZIUS
PIO II. SUMMO PONTIFICI

S. P. D.

NOn verebor, Sanctissime Pater, ne vel nimium multa ipse mihi tribuere voluisse, vel parum justus excellentissimæ ruz Dignitatis æstimator fuisse videar; si te summum Sacerdotem, ac Pontificem maximum, cujus adeundi facultas non absit: atque eum quidem, qui cum optimis artibus omnibus, ac disciplinis diutissime ante Pontificatum clarueris, tum eloquentiâ in primis, maximæque dicendi copiâ, & vi habitus sis illustris: ego privatus homo literis appellem, quasi vel inter innumerabiles gratulationes, quæ publicè à sublimioribus Orbis terræ Potestatibus undique ad te confluunt, verba à me non impudenter misceri posse existimaverim; vel ea, de quibus est gratulandum, non intelligam ex eo genere esse, quod incredibilem, atque immensam dicendi ubertatem, ac divinum quoddam ingenium desiderant; vel parum mihi superioribus fuerit perspecta temporibus & gravitas tua, & consuetudo, atque natura, ut rectè agendi studiosissima semper, ita ab omni ambitione quàm remotissima, hanc omnem excutit à me verecundiam, & veteris benevolentiaruz ab nitidissimo studiorum honestissimorum fonte profectæ recordatio, & recentioris humanitatis, atque humanitati conjunctæ benignitatis illius memoria, qua in Germania paucis ante annis in me fuisti: clarissimus ea tempestate Episcopus, primum cum in publico Principum Romani Imperii convenru difficillimis, iisque admodum dubiis Catholici populi explicandis, constituendisque rebus præses: iterum cum ego inde ad Cæsaris Serenitatem Orator ab obsequentissimo Sanctæ Romanæ Ecclesiæ filio, ac Principe illustrissimo Borzio Estensi Mutinensium Duce profectus me contulisset, ubi maximæ quæque res Imperii te in primis auctore gerebantur. Hæc recogitantem, ut pleraque alia hoc loco missa faciam, ingens me fiducia capit, quicquid

ab

ab humilitate mea profectum in sublimitatem tuam fuerit, non impudentiæ id ulli, sed officio adscripturam sapientiam tuam quicquid prætermisum, æquissimo id quoque animo in bonam partem relaturam. Quid est ergo, Beatissime, Pater, quod epistolæ in tuum usque conspectum, etiam beatis Spiritibus verendum, penetraturæ committendum putem? Admonet me certe ratio, ut tibi gratuler, cujus in omnes humanitati amorem in me, benevolentia, ac benignitati gratum animum, ornamentis ingenii testimonium, virtuti laudem, auctoritati observantiam hæcenus libentissime præstitisti: deinceps religiosissimæ cultum exquisitissimum, atque honorem divino proximum rediturus. Gratulor itaque tibi, quod virtutis tuæ, quod studiorum, periculorum, laborum toties pro salute publica susceptorum cumulatissime habita sit, quæ amplissima haberi potuerit, ratio: quod summus tibi honos tributus, quod excellentissima in te Dignitas, suprema auctoritas, plenissima potestas, Dei optimi maximi consilio, hominumque & sapientissimorum iudicio, & omnium consensu delata sit; atque ut intelligas, non me vel falso, vel incerto gaudio duci, gratulor tibi secundum cor tuum. Sic enim mihi persuadeo, cum sacrosanctum diadema illud oblatus esset capiti tuo imponendum, non te id statim cupidè recepisse præclarissimum summi honoris insigne, ac potestatis humanæ excedentis modum; sed animo prius concepisse innumera- biles curas, ad quas vocare, prævidisse labores, considerasse pericula; denique & onus omne tum ovilis tuendi, tum longè maximè servandarum ovium, quod humeris tuis imponeretur, subtilissime perpendisse, non sine horrore quodam immensæ altitudinis, ad quam te extolli videres. Itaque maximum quidem in modum Beatitudini tuæ, sed verè ut fides mea postulat, gratulor, non idcirco tantum, quod eminentissimæ in sede sis collocatus: quod tibi sit rerum omnium ad bene in tanto culmine, beatèque vivendum facultas, & copia: quod tuum sit Imperiæ constituere, Regnorum controversias dirimere, Regna ipsa conferre, jura describere: tuum sit ad diversos in Ecclesia honorum gradus alios, atque alios promovere, alios item Provinciis gubernandis, alios administrandis rebus aliis præficere: quos volueris pau-

pauperes ditare, sordidos honestare, obscuros clariores reddere: tuum sit, inquam, tuum divinatorum Sacramentorum omnium conferendorum potestatem, quibus visum sit, facere, immortalesque animas, donec corporum claustris continentur, & solvere peccatis illigatas, & ligare solutas: qua una re non solum mortales ceteros, sed etiam Superos Filio Dei proximus antecedis. Hæc enim, etsi permagna sunt, parum tamen firma per se, nec satis idonea censetur ad veram pariendam gloriam; Sanctissime Pater: quæ etiam in eum conferri potuisse intelligis, qui vel ad ipsa sustinenda longè esset impar, vel ipsis & uti posset, & abuti. Sed alia quedam ad hæc accedunt, immò antequam hæc evenirent, in te fuerunt: quibus efficitur, ut verè tibi, ac soli gratulari liceat. Non enim verendum est, ne hic honos; tamen si affert onus, quantum probè intelligis, tibi gravis possit videri: qui & optimis semper studiis decirus, ac nobilissimarum artium scientiâ, rerumque multarum peritiâ, quasi accuratâ quadam, eaque ad res gerendas accommodatissimâ suppellectili instructus, in variis occupationibus amplissimo viro dignis ætatem egeras; & si quando tempus ullum tibi vacuum ab illis fuit, non minus otii rationem; quam negotii habendam putaveris. Neque est expectandum à te, ut quod vulgo de aliis dici solet, Magistratus virum ostendat. Ipsa enim satis, ac super spectata est continentissima tua, atque integerrima vita, per omnes gradus perpetuo sine ulla offensione cursu ad summum culmen perducta; non per alterius injuriâ, aut incommodum, sed innumerabilibus tuis officiis in omnem Ecclesiam, ac populum Christianum, tum privatis in singulos, quoscumque tuo afficere beneficio potuisti. Tuque is es, cujus non ambitioni, à qua semper abhoruisti, beneficium; sed virtuti, sed sapientiæ, sed sanctitati dignissimum testimonium ab amplissimo, qui sub Cælo sit, Ordine est tributum. Animadverto præterea felicissimâ hac electione materiem tibi quàm uberrimam suppeditari ad eam gloriam, quam veram inter mortales contingere posse homines sapientissimi tradiderunt; siquidem ea est illustis, & pervagata magnorum, vel in suos cives, vel in Reipublicam, vel in omne genus hominum fama meritorum. Video quoque ad immortalitatem nomi-

nomini plurimas tibi opportunitates afferri : intelligo ad æternitatem beatæ vitæ præberi tibi quàm maximam facultatem . Quæ certe persequeretur singula , ac docerem , non ea me , ut libet , confingere vel amore deceptum , vel desiderio sollicitatum ; sed ea neque egent confirmationis ullius , apud te præsertim , qui te optimè nosti , metirisque omnia prudentiâ tuâ : & ego ad te scribens non minus debeo considerare , quid castissimæ tuæ aures de te ipso admitturæ sint , quàm quid virtutibus debeatur . Ita clarissimas complures laudes , quas singulares , ac proprias *Æneas* transmisit ad Pium , tui observantissimus , ne quid offendam , præteribo ; meque ab hoc gratulationis nondum satis explicato loco eò securius absolvam , quò mihi magis de tua æquitatè promitto , te , qui tibi es optimè conscius , in hoc facillè consensurum , & plurimas , & maximas , & iustissimas mihi esse causas tibi tuâ causâ gratulandi . Sed cum tibi gratulor , tum verò naturæ pro incredibili , quæ ad me pervenit , lætitiâ , nec debeo negare , nec possum : quin ipse & mihi quasi peculiari ovi tuæ , & Principi meo *Francisco* * invicto , ac præstanti *Mediolanensium* Duci : Duci , inquam , illi , quem unum *Sedes Apostolica* magnanimum propugnatorem , & acerrimum quietis suæ vindicem , quem sui observantissimum filium tua Sanctitas habet : denique & universæ Reipublicæ , quam græco vocabulo catholicam Ecclesiam dicimus ; gaudeam , tanto in nos Dei bonitate , ac providentiâ collato munere : qui Pastorem nobis dederit , qui tutorem , qui patrem , de quo sperare omnia liceat , quæ hoc maxime tempore precibus , ac votis imploranda fuissent . Eum enim dedit , qui semper eâ fuit modestiâ , ut verendum non sit , ne vel hoc in summum fastigium ascensu , vel eventis ullis , quanvis fecundis , extollar cor suum : ut vel ambulet in mirabilibus supra se , eaque negligat , quæ humilitatem Christianam , simplicitatem sapiant : vel quemquam sive humilem , atque abjectum , sive infirmum , aut quamvis morbosum , modò ne desperata sit penitus ejus salus , vel fastidiat , vel contemnat . Eum dedit , qui cum dignitatis gradu unus esset de multis , qui paternâ ita se in omnes charitate esse ,

mani-

* *Franciscus Sfortia* .

manifestis sapē indiciis declaravit : ut nunc non sperare , sed exploratum habere debeamus , patrem omnium factum eo fore affectu ; ut jam non compatiatur laborantibus , sed omnes ipse , si fieri possit , ærumnas , omnes calamitates , omnia mala in se unum transferre , atque unus pro omnibus pati vehementer cupiat . Eum denique dedit , qui dudum ea prope divini ingenii signa in longè ante prævidendis rebus : ea constantis animi argumenta in dubiis adeundis : ea diligentæ in magnis gerendis , solertiæ in impeditissimis celeriter explicandis , sapientiæ in difficillimis ex sententia conficiendis documenta præbuit , ut animadvertere planè liceat , summum ejus Pontificatum non casu incidisse in tempora hæc turbulenta , & ingentium cladum , & atrociorum minarum plena ; sed ab æterno prædestinatum à summo Deo , atque in ea ipsa collarum tempora , ut is præesset , qui & tantis malis quàm maximè veller occurrere , & optimè qua superare possint ratione teneret . Jam verò mihi & Dei ultionem his corruptis moribus metuenti , & tempestatem obortam , atque advertentem , quasi è specula quadam prospicienti , maximam spem immensa hac honoris , ac potentiæ ad virtutem , sapientiamque tuam accessione excitari sentio : qui rebus sacris Pontificem sanctissimum ad divinum orandum , atque augendum cultum , placandumque Deum : qui personis , per quas sacra ipsa administrari oporteat , Episcopum vigilantissimum ad eorum considerandas vias , dirigendos pedes , dijudicanda opera , exercendam pro cuiusque viribus virtutem , atque industriam : qui laboranti naviculæ Petri gubernatorem peritissimum , populoque omni , qui in ea sumus ; sed iis maximè , qui primos impetus procellarum pectoribus suis excipiunt , & ducem maximum , tanquam alterum Moysen de Cœlo demissum , & sapientissimum Patrem divinitus datum intelligam . Hoc nos munere ab optimo maximo Deo donari , his præsidii muniri , quantum nobis fuerit opus , neque ego facile pro rei magnitudine dixerim , neque hic dicendi locus , ut id enitar , vel postulat , vel admittit . Nam & ipse quosdam mihi quasi limites præscripsi , Beatissime Pater , extra quos apud te versari in tua laude non liceat ; & ita epistolæ huic moderari debeo , ut quæ ad significandam lætitiæ incredibilem scribitur , ea neque

ad

ad detestanda vitia sensim transeat, quibus depravata rectè vivendi norma nunc à te, si unquam ab ullo, neque correctionem acceptura est, neque ad deplorandos casus delabatur, quibus hoc nostræ Reipublicæ corpus debilitatum, laceratum, & mancum ad interitum magis quotidie ruit: & ruit, quod tristissimum est, videntibus nobis: ruit, quod miserum est, patientibus nobis: ruit, quod turpissimum est, ita negligentibus nobis, ut non obscure consensisse videamur. Qua de re cum te viderim, Æneam tunc Sylvium Antistitem clarissimum in magno & illustrium Principum, & hominum in omni doctrinæ, & rerum genere præstantium conventu gravissimè cum omnium admiratione, ac stupore concionantem, & sæpe amantissimè differentem; quid eundem non sperabo jam perfecturum nunc Pium secundum, Petri Apostolorum Principis successorem, in Jesu Christi nomine mittentem rete, cui sit data potestas calcandi serpentes, & scorpiones, ac montibus imperandi, ut se transferant in cor maris: Pium, inquam, ipsius Jesu Christi filii Dei in terris Vicarium, cui & venti obediant, & mare: Pium divinâ providentiâ Regem Regum, & Dominum Dominantium. Mitto privatas, & eorum, quibus optima quæque optare debeo, rationes, & meas, quibus etiam spero, tuâ clementiâ fretus, me posse aliquid de tua Beatitudine polliceri; publicas tantum, quæ nobis cum cæteris sunt communes, quod ex primum sibi in me locum vindicare solent, volui attingisse ad communem omnium Patrem scribens. Te nunc, mitissime Pater, obsecro, si quando tuâ me gratiâ non indignum judicasti; si tibi ipse & conscius bonæ tuæ mentis, si rectè factorum non oblitus: tu, qui optimè quantum est tibi à Deo creditum perspicis: qui dies, ac noctes, quod tibi providendum sit, cogitas: qui animo ad omnia erecto, excelsoque, atque invicto spei tuam in Deo in primis repositam habes: agnosce libens Guiniforti tui fidem, gratulationes admitte benignus, omen bonum letus accipe; & quoniam parum ipse mihi dicendo satisfeci, tu quæso, si placet, tacitus quod ab homine deditissimo uberissimum, atque amplissimum afferri possit & tibi gratulandi, & incredibilem ex tua facultate susceptam lætitiâ declarandi genus excogita, meque illo uti voluisse existima. Eundem, ut fin-

Guinif. Barz. Pars II. u nem

nem tandem epistolæ faciam, summâ in tuam Beatitudinem observantiâ, in sanctitatem religionis esse judica. Mediolani quarto nonas Octobris 1458.

GUINIFORTUS BARZIZIUS
RAPHAELI CAIMO

S. P. D.

Superioribus diebus, vir spectatissime, allato huc nuncio de Sanctissimi Patris, ac Beatissimi Domini nostri ad Summum Pontificem promotione, cui tuam omnem jam operam, atque studium cum singulari fide, diligentia, industria præstabas, erasque in dies acceptior: magnum ego in modum tuæ, & virtuti, & fortunæ cum apud multos, tum in primis apud communes necessarios nostros nobiles, & egregios viros Albertum Gambalotam consobrinum tuum, & Philippum Malabarbam uxoris meæ fratrem sum gratulatus. Nam, etsi neque ratio temporum nostrorum, nec diversitas occupationum satis hoc tulerit, ut mihi tecum familiaritas esse posset; tamen tantum apud me valuit optima de tua & honestate vitæ, ac propè dicam religione quadam, & prudentiâ, ac moderatione existimatio: ut & te ex animo vehementer amarem, & secundis eventis tuis etiam, atque etiam gauderem. Ad hæc accedebat ea, quam dixi, necessitudo, quasi vinculum quoddam ut affinitatis, ira etiam animorum, ac pignus. Sed & suaviora hæc omnia reddebant memoria veteris amicitie, quam à patribus nostris ortam ego cum parentibus tuis per sanctè colui, & ejus propagandæ studio in fratrem tuum, cum quo mihi potuit quandoque major esse rerum gerendarum communicatio, servandam, & ampliandam curavi. Eram autem contentus solâ hac (fatebor enim) quæ cum necessariis, & amicis communicaretur, letitiâ, fructumque alium mihi nullum proponebam, quam ipsum lætari. At verò se mihi honestissima occasio hæc ipsa tibi exponendi, & aliquid te dignum exposcendi necessitas obtulit. Magnitudo enim meæ devotionis in Summi Pontificis sanctitatem vicit pudorem meum, atque impulit ad gratulationes, quas de Summo Pontificatu ejus mente conce-

ceperam, ad ejus Beatitudinem, quando coram depromere minus licere sentio, aliquâ saltem ex parte per epistolam transmittendas. Quâ in re confido, quâ est sapientiâ, sinceritatem meam facillè perspiciet: eandem quâ est clementiâ, non aspernabitur. Sed opus mihi esse arbitror perito, sive interprete dicam, sive patrono, qui & tempus, quàm maximè haberi possit gravioribus curis vacuum, atque aliâs aptissimum deligat ad eam epistolam Sanctitati ejus tradendam, & meum hoc vel officium, vel deditissimi animi argumentum ejus clementiæ quàm acceptissimum, meque illi commendatissimum reddat. Quem potius ad hæc conficienda adoptem, quæro neminem. Etiam si adesset ejusmodi hominum copia, longè tamen malle tibi maxima quæque debere. Rem totam humanitati tuæ, neque ipsum commendo, ac trado. Vale. Mediolani quarto nonas Octobris 1458.

GUINIFORTUS BARZIZIUS
JACOBELLO MALABARBÆ

S. P. D.

Visitavit nos Deus visitatione, mihi quidem miserâ, vereor funestâ certè, tibi autem, mi Pater, ut de tua in Deum ipsum religione, atque observantiâ judicandum est, utili, & accommodatissimâ ad ejus in te gratiam, ex tua sanctissima patientia, & æquitate animi cumulandam. Abstulit enim mihi dimidium animæ meæ Deus Catharinam sororem, vel potius dicam filiam tibi charissimam unanimem illam consortem meam, fidelissimam sociam, liberorum autem meorum matrem, & optimam, & prudentissimam. Atque eo quidem tempore abstulit, quo sperabam futurum brevi, ut post innumerabiles angores tandem aliquando mecum optatum lætitiæ fructum perciperet ex vinea, quam plantavimus. Facillè quicumque sciunt, quantâ concordia viximus, & quàm nobili, ac pretioso thesauro sum privatus, intelligere possunt quantam jacturam fecerim: immo quantum receperim vulnus, & in quanta amaritudine versetur anima mea. Sed me in maximo dolore hæc una cogitatio consolari (fateor)

Guinf. Barz. Pars II.

U 2

de-

debet, quod dilectissimam conjugem, cujus felicitati magis gratulari oportet, quàm meis incommodis morere, intelligo à variis, ac diuturnis morbis, atque languoribus ad firmissimam valetudinem, à plurimis laboribus, atque molestiis ad summam quietem, à caducitate carnis hujus ad vitæ immortalitatem vocatam, Deo, quem fideliter agnovit, ingenuè timuit, religiosè dilexit, & coluit, spiritum reddidisse. Ita enim vixit Catharina mea in hoc æstuoso, atque importuoso communis vitæ mari, ut sinè dubitatione credam & acceptum Deo ministerium ejus, & gratam conversationem fuisse. Ita è vita hac fragili, ac ærumnarum plenâ excessit Catharinæ meæ nobilissima anima, & Apostolica auctoritate ab omni peccatorum nexu plenissimè absoluta, & Sanctorum fulta suffragiis, & omnibus Ecclesiæ Sacramentis munita, ut insidias eam, ac tela inimicorum omnium evasisse, & ad Cœlestem patriam pervenisse, æterna à clementissimo Deo præmia percepturam, ego in virtute passionis Domini nostri Jesu Christi sperem. Hæc me igitur cogitatio, hæc spes, hæc fides consolatur in afflictione mea; facitque, ut jam non æquo tantum animo tolerare, quod recusari non potest, sed cum gratiarum actione ferre quod Deus voluit, me posse confidam. Quanquam autem de Catharinæ meæ salute mihi tantum promitto, quantum intelligis: nihil tamen prætermittendum statui ad Dei misericordiam ei abundantius impetrandam. Idem te facturum certè scio, qui illam tantoperè in vitam amasti, ut neque Ambrosii in Marcellinam, neque Benedicti in Scholasticam sorores dilectioni, quantum vel temporum, vel personarum tulit ratio, voluisse cedere videaris. Reliquit nos hæc anima septimo idus Martii, adventante horâ tertiâ ante lucem, nullâ, ne minimâ quidem, acerbioris illius significatione factâ in ipsa dissolutione: atque ita migravit ad Dominum. Ego me nunquam solum, nunquam à Catharina mea destitutum putabo, à Catharina, inquam, mea, magnanima illa, & verè quidem magnanima matrona: cujus animus non inani gloria tumens, non fūco ullo infectus, non lumen aliunde mutuatus, falso homines fulgore perstringebat, sed verum, propriumque virtutis sinè simulatione splendorem sub ipsum usque Dei conspectum

etum mittebat. Queniammodum ipsa nunquam se à me deferri putavit, cum sæpius in longas proficiscerer Legationes tardius rediturus; sic eam ego ad domicilium nobis in suprema patria ornandum profectam sperans, nunquam me ipsa carere iudicabo; seduloque operam dabo, Domino concedente, ut quam laborum meorum sine querela, atque omnis in utranque partem fortunæ etiam cum gratiarum actione consortem, quam omnis vitæ concordissimam sociam habui, eam in Cœlis, cum dies meus advenerit, inter electos immortalis vitæ, ac sempiternæ gloriæ donatam inveniam, Regnum Dei una cum ea perpetuo consortio possessurus. Tu autem, mi Pater, qui in Cœlestibus jam mente versaris, & habitas, ea beatitudine frui, quam forori tuæ obtigisse, freti Jesu Christi Redemptoris nostri meritis, non irreligiosè speramus. Sed, si quid illi fortasse deest (quod de imbecillitate nostra subverendum est) idem ipse, qui majora quotidie apud Deum promereri studes, ejus nobis majestatem orationibus tuis, & Hostiæ, quæ Mundi lavit crimina, oblatione placatam redde. Vale. Mediolani quinto Idus Martii 1460.

GUINIFORTUS BARZIZIUS
JOANNI AUGUSTINO BARZIZIO

S. P. D.

EX Laudenſi Urbe nonis Martii rediens, quò infelix ægrotante hîc uxore pridie ejus diei cum illuſtri Comite Galeatio Maria profectus eram, & uxorem ipſam offendi graviffimè laborantem, & literas tuas Salodii calendis obſignatas accepi, quibus te optimè de me, fortunisque meis exiſtimare animadverti. Quàm longè tunc falleretur opinio tua, non eſt hujus temporis explicare. Quàm ſim autem ego nunc in profundum majorum propè demerſus, ad cætera accedente amiſſione unicæ dilectæ, & concordiffimæ conjugis meæ, ejusdemque & prudentiffimæ filiorum meorum, ac filiarum genitricis, & matrisfamilias diligentiffimæ, calamitas mea me invitât, ac ſtimulis ſuis excitât ad ſcribendum ad te præſertim: cujus vel in me pietas, & commiſeratio lenire dolorem meum, vel conſolatio abſtergere luctum

atque posse videatur. Sed multa me ab hoc scribendi genere deterrent, ac revocant. Id tantum à te peto, mi frater, cogites quo me animo esse oporteat: etiam si uxoris optimæ, ac de me optimè meriti fortiter inæstimabilem jacturam tulero, quoniam ita Deo placitum sit: quo me tandem animo esse oporteat, duarum ætate jam adultarum virginum patrem, & patrem occupatissimum: adde & patrem parum iis instructum rebus, quarum ope homines ejusmodi se molestiâ levare solent. Omitto, quæ me præterea filiorum cura sollicitet; ea etenim, etsi acriter urit, tamen relata ad filiarum causâ conceptos angores lenior videtur. Nec cætera attingo, quæ ad rem familiarem pertinent. Tu certè, quâ es, & prudentiâ, & animi æquitate, rectè constitues, quid de me sentiendum sit: neque hanc rem Philosophorum more, sed hominum modo definiēs. Vale frater, & cum mea causa dolore, quantum fraterno amorì negare non poteris, contendes: tum pietati in animam Catharinæ meæ, quæ te certè ut patrem semper in honore habuit, plurimam apud Deum navabis operam. Mediolani quinto Idus Martii 1460.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

PANTALEONI SUARDO

S. P. D.

SI, quod frustra sæpius attentavi, nec possum etiam nunc sine lacrymis facere, ad te citius Pantaleon scripsissem de Catharinæ meæ ex hac vita excessu; accepissem hodie non mala punica dulcia, quorum illa gustatu recrearetur interdum siti æstuans, sed amaras de conditione humana lamentationes, quæ doloris mei comitem, sociumque ostenderent. Sed habeo gratias diligentæ tuæ: tu ignosce, oro, non tam dico tarditati meæ, quam dolori, & misereat te laborum meorum, quos neque necesse est, neque meus in te amor patitur me narrare. Dominatur certè in me ratio, ut & intelligam quanta Dei clementiæ debeo, à quo uxorem acceperim virtutibus omnibus iis præditam, quas in matrefamilias egregia esse oporteat; & benedicam nomini sancto
ejus,

ejus, qui illam, (ut mihi religiosè persuadeo) ad se vocavit: non ut me fidelissimâ, atque amatissimâ sociâ, filiosque, ac filias prudentissimâ gubernatrice, ac matre optimâ privaret; sed ut ipsi pro singulari, qua hîc in adversis fuit, patientiâ, gaudia cœlestia, pro innocentia Regnum suum, pro modestia, & ingenua humilitate æternam gloriam, pro misericordia, & benignitate retributionem incomparabilem, pro religione non ficta se ipsum fruendum daret: etiam nos eò aliquando admissurus, modo à via, quam ipsa tenuit, non aberremus. In me, inquam, ut dixi, dominatur ratio; sed neque naturæ jus suum vel subtrahere ullo ingenio, vel ulla extorquere vi possum, neque filiis nostris paternas curas negare debeo. Itaque piæ lacrymæ exitum sibi, etiam invito me, ac reluctante, inveniunt, quoties mihi (quod per sepe quotidie fit) vel immortalia in me nobilissimæ conjugis merita, vel maxima ejusdem in liberos nostros, in filias præsertim virgines jam adultas officia, quibus posthac sit carendum, pervadunt mentem. Hîc me æquo animo patere, obsecro, finem scribendi facere: sive hoc severiores perturbatæ mentis imbecillitati adscribendum censuerint: sive mitiores grati potius animi nobilitari, aut paterni affectus lenitudini tribuent: ego mihi licentiam de tua humanitate sumo reliqua non attingendi hac epistola, ad quæ respondendum esset. Vale. Mediolani tertio Idus Martii 1460.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

GALEOTTO BEAQUÆ

S. P. D.

FAcile fuit inter legendum literas tuas intelligere, unde tam alienus à re uxoria factus in præsentia videaris: præsertim quam tu ipse & sapienter, & ornatissimis verbis accuratè commendes; satis enim esse putas ab ea una, quam nactus es, conjugē, durius fortassè nonnunquam torqueri, assidue certè stimulari, neque oportere aliam superduci factionis longè diversæ: quæ, si quid tibi curis vacuum interdum fieri videtur, id saltem
 ipsa

ipsa sibi omne deberi putet. Sed parum animadvertisse vidēris, quo consilio ducerer ad eam tibi proponendam rem. Te enim ad matrimonii subinviabam conjugium, ut perpetuā, quam suaferam, assumptā sociā, multis levarere curis, multis solatiis reficerere. Unus enim sustines omnem tum studiorum, atque doctrinæ tradendæ, tum conciliandorum tibi discipulorum, tum & rei familiaris curam; providendum autem cogitabam de uxore, quæ nullas suā modestiā, neque interdiu tibi, neque noctu inferret molestias: cujus affabilitas fatigatum animum recrearet, delectaret convictus: cui gubernanda œconomica omnia securè committerentur: à cujus propinquis, ac necessariis non mediocre honoribus, qui tuæ debentur virtuti, assequendis adjuumentum, ad alliciendum etiam auditorum pluribus ex locis majorem ad te concursum non contemnenda suffragia expectare deberes. Hæc tantum hic matrimonii commoda enumero, quod ea in primis ad dubitationem tuam excutiendam apta existimo. Aderunt & alia, quæ vel prima, vel maxima spectari oportet bona; omnique exceptione major ab eo optanda sapiente, qui non sibi in solitudinem secedendum statuerit, proponetur virgo, si ad sacrum matrimonii subeundum jugum te animum convertisse ad me rescripseris. Vale.

GUINIFORTUS. BARZIZIUS

CHRISTOPHORO BARZIZIO

S. P. D.

Quotidie de te cogito, nec faciliè dixerim, quàm me solici-
tet misericordia tui: qui mihi unicæ filiolæ pater, amissā
in ipso ætatis tuæ flore dilectissimā conjugē, versaris ante
oculos; his enim, atque hujusmodi cogitationibus de te affli-
gor. Quæ dehinc futura est fratris mei * patruelis vita? An
perpetuò in tenebris, ut ita dicam, degendum est ei? An inge-
nui ex eo liberi nulli expectandi sunt, per quos familia nostra ad
pau-

* Erat Christophorus filius J. cobl Barzizii Gasparini fratris pluribus ingeni sui monumentis relictis illustris.

paucos redacta propagetur? An rei familiaris gubernatio, & quod pretiosius est, filiolæ educatio, ancillarum, aut extranearum quarumvis matronarum fidei committenda? An divitias ipse suas magnâ industriâ, multis sudoribus, summâ diligentia & conservatas, & auctas sinè focia in squalore positus possidebit? Quod si nova ducenda videbitur uxor, an tanto vinculo temerè se implicabit, ut forsitan pro foemina monstrum, aut monstri simile quidpiam, aut pro eleganti rudem, atque insulsam, pro modesta petulantem, pro magnanima vel pusillanimum, vel arrogantem accipiat? Et qui pudicam, ac extra omnem suspicionem ignominia suæ, generisve sui positam, qui gravem, atque maturam, qui prudentem, & ad gubernacula domus idoneam se invenisse crederet, in his, aut in horum plurimis fallatur; eoque se deductum sentiat, unde non jucunditatem, ut sperabat, sed gravem tristitiam, atque assiduam moerorem hauriat? Hæc cogitanti mihi in mentem venit; si ab uxore animus non prorsus abhorret, qui certè non modò abhorreere non debet, sed ad eam applicandus viderur; non tam expetendas tibi fore opes novas, quàm exquirendam sociam, quæ & benè servare partas, & eis modestè uti sciat; nec tam expetendam esse delicatam, ac lepidam adolescenulam, quæ totum fermè diem in se comenda, ac mollienda occupet, quàm verè pulchram, atque ita naturâ formatam, ut non ei sit opus multo ad se ornandam studio: ita institutam ratione, ut corporis venustatem, ac pulchritudinem virtute animi decorandam, atque illustrandam, non fūco inficiendum putet. Virginem verò, non viduam deligendam iudico, non quia viduæ matrimonium damnum, sed quia tibi, & feliciter evenire, & quàm maximè fieri potest, tantum esse cupio, ut unanimem tecum, ac de te uno cogitantem, ut tui unius recordatione se oblectantem, tibi uni ut corpore, ita mente dicatam, atque devotam sperare liceat: quæ in vidua, tametsi castissima sit, esse vix posse arbitror. Quomodo enim vitare illam posse credam, quin ejus consuetudinis quandoque meminerit, quam olim cum suo priori marito habuerit, quin mente quandoque delabatur in comparisonem quampiam inter priorem, & præsentem: quin de priori quandoque suspiret, & illius vitam,

si revocari possit, præsentis conjugio inter suspiria illa præferat? Has cogitationes, hæc desideria nonnunquam incidere, aut illam ingratam, atque inhumanam esse, quæ prorsus oblita omnium prioris viri meritorum sit: immo & libidinofam, quæ ita præsentis consuetudine, ac novo amore absorpta videatur, quis non faciliè suspicabitur? Igitur, quas dixi, in uxore ad honestum, laudabile, felix conjugium experendas condiciones cum mente percurro, & præterea cogitatione perscrutor, ubinam mulier inveniri possit: quæ virgo ætate matura, pulchritudine decora, valetudine firma, generis nobilitate conspicua, claris parentibus orta, multis, ac magnis affinitatibus circumsepta ita educata, atque erudita sit, ut honestatem, ut modestiam singularem omnibus in rebus præferat, ut vegeto ingenio ab omni boni auctore Deo donata, prudentiæ non obscura det signa; cùm, inquam, perscrutor, ubinam talis inveniri possit virgo, atque ita inveniri, ut nos invenisse confidendum putemus, nec falli nos metuamus, quod aliquibus aliquando acci disseme audivisse memini: una mihi venit in mentem, in qua hæc omnia esse non ab aliis didici, sed satis, ut arbitror, ipse perspexi. Non minus enim illi conjuncti sunt filii mei materno sanguine, quàm paterna origine tibi. Credo satis me intelligis, nec tibi est inauditum, quibus & nata, & prognata parentibus, atque majoribus sit: non incognitum apud quos, & quo studio educata, quos fratres habeat, quàmque idoneos, qui ascendant, vel potius redeant in altiore fortunæ gradum: non obscurum, quàm claro utrinque genere fulgeat, quot præterea, & quantis consanguinitatibus fulciatur, quarum nullam tibi gravem ullo tempore fore metuendum sit; multas autem & contra adversa, si quando, quod nolim, acciderit, præsidio, & ad honores suffragio habiturus videaris. Ex hac tibi & hilaritatem animi, & conjugalis tranquillitatem vitæ, ex ea prolis, generosæ inquam prolis foecunditatem; si ex parentum naturalibus vel animi, vel corporis bonis conjectura ulla ducenda est; ex eadem optimam rei familiaris bene administrandæ rationem, urbanamque elegantiam quandam perquam decoram sperare debes. Non intelligis, quid obftet, quominus ad eam securè animum applicandum videas: præsertim

fertim cum, me tibi auctore, & harum, quas dixi, rerum vel exploratore, vel teste, minimè subverendum sit, ne fallaris. Ad Deum quod minoribus etiam in rebus soles, in hac omnium maxima, quibus se implicet homo, refer consilia tua: à quo si quid igniculi accendi in te senties, facito me, si videbitur, de tua omni voluntate certior. Habebis fidelissimum, tuique amantissimum, qui semper fui, fratrem: nostra ergo, si à Deo erunt studia, non irrita fore spero. Vale.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

RELIGIOSO VIRO

MICHAELI BARZIZIO

S. P. D.

Duplici gaudio una me affecit hora, Reverende Pater, litterarum scilicet tuarum lectione, ac nostri Thomæ modestissimi adolescentis complexu. Successisset & tertia voluptas, si motus ille animi, qui huc illum adduxerat, suam æquè in rem, sicut in meam cessurus esset. Optabat enim, dum meus ad Serenissimum Regem reditus instaurandus esset, mecum navigare, quod minimè tuo consilio tentatum à se arbitror. Suasi ergo, ut ei se totum studio, quod jam incipere ait, tradat; curetque tum ea re, tum virtutibus bene morato viro dignis præstare cæteris. Idem ut sibi tu persuadeas, velim; tunc non deerit uberior, ut spero, gratia Dei: mea certè opera provida erit. Instituat primum oportet homo venustis moribus, honestisque disciplinis, qui velit inter viros magnos cum dignitate versari: quod sibi per ætatem, ac valetudinem cum perfectè assequi nondum licuerit, nunc summo studio suppeditat. Nunquam autem ego ex nostris quempiam subducam, ut otiosus diu sit: credo sententiam meam non reprehendes. Sed de reliquis suis apud me sermonibus jam loquamur. Narravit noviter plura, quæ antea actis annis non incognita fuerunt: interponam libens, ac debens, & ob Dei venerationem, & ob nostram inter nos, quotquot sumus, sanguinis necessitudinem, si opportunitas aderit, vices

Guinif. Barz. Pars II.

X 2

meas

meas ad omnia; quæ in hodiernum usque diem imperfecta jaceant, complenda. Expecto quidem vel utrumque, vel alterum ex his, quibus cum res discutienda est: id agam quod mea erga omnes communis fraternæ charitas exigit. Non verebor ea loqui apertè, quæ si negligantur, in animarum dispendium, honoris, ac famæ detractionem, opum consumptionem ventura sunt. Non deerit mihi ad hæc voluntas, non opera deerit, ut in Deo confido, sanctique Spiritus gratiâ. Id precibus, ac sacrificiis, ut divina concedat clementia, eniti, officium erit tuum. Quod verò ad gratulationes tuas spectat, quod te boni mei, immo communis memoriâ gaudere, ac primâ tibi factâ relatione recreatum esse ostendunt; tale id est, ut nullæ mihi eam ob rem laudes, nulla per me ampliandæ majorem nostrorum famæ prædicatio, sed soli Deo laus omnis, ac gloria tribuenda sit; loquar enim non simulatè, apud te præsertim, qui & humanos defectus, & divina in homines continua beneficia semper contemplaris. Quantò magis me ipsum considero, quò perductus sum, quodque mea postulant merita, sive illa erga Deum, sive apud sæculi homines metiar; tanto magis sola Dei, ac Domini nostri Jesu Christi in me pietate cuncta evenisse intelligo. Nullas itaque tibi gratias agere gestio, à quo non mediocriter extolli video; sed potius ad gratias Deo rectori meo tuis orationibus, & maxime his, quas in altari habes, agendas, tuam charitatem implo-ro; & novit Deus, qui auctor est, quis me finis ad exterarum Nationes & prius traxerit, & brevi, ut spero, reducturus sit. Opus tamen est, ut qui debilis sum ad resistendum, ne corruam, tuis, ac tui similibus armis protegar, suasionibus scilicet, monitionisque sanctissimis, atque assiduis: apud Deum ex corde procedentibus orationibus. Postremum illud epistolâ complector, quod vix apud te locupletissimum hominem, nullaque mea ope indigentem proloqui audeo: ut me præsentem, absentemque ad omnia tibi commodè cessura promptissimum in cunctis rebus pro tuo jure exigas. Vale.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

LUCINO FRUSIO

DUCALI COLLATERALI

S. P. D.

AD dolorem animi, quem ex morte clarissimi Patris Reverendi Abbatis S. Ambrosii necessarii tui acerbissimum sentio, alleviandum, unum præsertim consolationis genus invenio. Animadverto enim, eum diligenter in vita id curasse, quod & Solon ille Atheniensis alter ex septem sapientibus Græciæ se cupere nonnunquam attestabatur: ita scilicet vitam suam instituisse, ut quàm multos interitu suo tum lugentes, tum gravi cordis mœnore affectos relinqueret; non solum enim fratres, ac ceteros necessarios, clientes, amicos, Mediolanensemque Divi Ambrosii Ecclesiam, cui dignissimè præerat, desolatos moriens dimisit, sed & in omni genere homines: cum plurimi reperiantur, qui suum hunc casum ægerrimè ferant. Nam quid sacrum Basileense Concilium, cujus ipse Legatus erat, in quo præstantissimorum in omni doctrina, religiosissimorumque in omni professione hominum, in quo summi tum in Ecclesia Dei, tum in sæculo Principum conventus agitur, commemorabo? Quid Serenissimum Principem Regem Aragoniæ, à quo nuper hic noster Abbas in testimonium virtutis suæ amplissimis ornamentis donatus fuerat? quid Illustrissimum Ducem, cujus splendoris universum pene Orbem illustrantis, hic ipse, de quo loquimur, verè quidem radius dici potest, enumerabo? quorum omnium animos non mediocriter hujus obitu pulsatos esse negabit nemo. Hæc tametsi magnitudinem jacturæ, quanta est, doceant, æquiori tamen animo ut illam sustineamus, efficere debent: quia ad onus hoc perferendum pariter nobiscum tanta hominum multitudo, tam firmæ Orbis columnæ concurrunt. Quare & gratias Deo potius habendas censeo, qui talem nobis, ac Patriæ, imino toti Mundo virum dedit, aliquando quàm dolendum, quòd ad se illum vocaverit. Idem ergo ut tu facias, quem incredibili mœnore confici non ambigo, non solum suadeo, sed etiam maximum

num in modum oro. Possent aliæ rationes adduci; sed hæc quidem apud te, cujus constantia mihi perspecta est, satis ac super dicta esse arbitror. Non dubito aliud quidem huic meæ epistolæ inferi, in quo tuam humanitatem in re non levi maximè oratam faciam. Intellexi, apud Antonium quendam olim Abbatis domesticum esse omnes illas scripturas, quæ ex Sicilia ferebantur; inter quas sunt nonnulli fasciculi ad me literarum: item alii ad venerandum Regium Procuratorem in Basileensi Concilio existentem. Novit prudentia tua, quantum nobis damnum contingere potest, si quo fortassis infortunio ad nostras manus hæ literæ non pervenerint. Te itaque per eam, quæ tibi, ac tuis olim cum patre meo fuit, amicitiam, quæque dehinc inter nos semper inviolata permanfit, obsecro, atque obtestor, ut & diligentiam tuam, & auctoritatem in hoc adhibeas, ut hæ omnes restituantur literæ; dabo enim operam ego, ut suas Regius Procurator accipiat. Hoc si confeceris, & viri boni, atque amici officio functus eris, & tuo merito me tibi devinctum habebis. Vale.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

ZACHARIÆ RIDO

S. P. D.

Post tuum ex hac Urbe discessum, Pater optime, sæpius ad te scripturus fui: nisi me partim occupationes variæ impedivissent, partim consilii de nonnullis rebus à te petendi occasio nunc primum maturè oblata me in longum traxisset. Quæ in buccam venissent, antea epistolæ inseruisssem: jam verò de rebus seriis futurus est sermo. Mihi quidem in mentem venit, ut pro mea in inclytum illustis Mantuani Marchionis filium dominum Lucidum aliquid & studiis suis, & professioni meæ conveniens ad se scribam. Verum, quia neque meum est assentari, nec singula quæque de se laudabilia mihi sunt nota, quanquam universalis fama splendidissima est: peto, ut pro tua in me pater-
na charitate nonnullas ex præcipuis virtutibus suis per literas
tuas

tuas explices, quas ex te me didicisse profiteri valeam : quibus in hunc usque annum studiis operam dederit : quàm se attentum ad Juris scientiam capeffendam præbeat : quàm affabilis, & benignus, heroicâ non posthabitatâ gravitate : quàm affluenter à natura dotatus bonâ valetudine, formâ, robore, atque agilitate sit : quàm ingenii perspicaciâ, memoriæ tenacitatē, facilitate loquendi, cæterisque vel animi, vel corporis commodis à natura proficiscentibus sit ornatus, ex te audire cupio : ut quicquid in sententiam meam concurret, ad amplificandam orationem assumere possim. Virtutes honestâ consuetudine, ac studio quæsitae ordine te expositurum sinē monitione mea spero. Cum de his rebus eruditorem me feceris, aucupabor otium ad scribendum. Aliud est præterea quidpiam, in quo judicium tuum expecto, priusquam opus meum in publicum efferatur. Non ignoras, ab Illustrissimo Duce Domino nostro in me conjectam plebejo stylo commentandi Dantis sarcinam. Incidit autem, ut quodam in loco per Virgilium apud Dantem habeatur sermo de Mantuanæ Urbis origine. Ejus itaque sententiam expositurus ego, libenter in Commentariis meis aliqua inserui laudem illustris Marchionis sinē assentatione attingentia, quæ chirographo his literis in cluso scripta leges. Quæso, si vel plura tibi, vel luculentius dicenda eo in loco videntur, in quo ex industria brevitate, ac sermonis modestiâ utor in illa me tempora differens, judicium tuum ad me rescribas. A te quasi à patre moneri opto : tu mecum in his paternè ages ; perpetuò verò studebis illustri Domino nostro, cui lucis nomen rectissimè convenire prædicatur, gratum, & commendatum me facere : cujus & ego Dominationi me offerre post tuas mihi redditas literas curabo. Vale.

GUINIFORTUS BARZIZIUS
RODERICO FALCONO

S. D. P.

NON dubito, clarissime Doctor, & voluptate, & stupore non mediocri te affectum iri, cum his literis intelliges, me ad Regnum hoc, nullis tuis monitis præcedentibus, accessisse. Volu-

Voluptatem nempe non modo non tollere, verum potius augere, Deo adjuvante, cupio; admirationem verò prorsus, ut deponas, moneo: quod te facturum planè credo, si magis ad Serenissimū hujus nostri Principis, ac Regis clementissimi splendorem, & excellentiam, quàm ad ea, quæ mihi ex hac professione vel obveniant, vel obvenire potuerunt, incommoda, cogitationes tuas convertes. Quis enim est, qui si in ullo genere officii suam pro tanto Principe operam exercere se posse confidat, non statim eligere debeat, neglectis omnibus aliis curis, contemptisque periculis, tutum se illius obsequio tradere, ac summum in eo colendo studium adhibere: cujus cum tanta sit gloria, ut neminem nostræ ætatis Principem sibi anteponendum prædicent omnes; tum in omni virtutum genere tanta est præstantia, ut maximo etiam cuique ex majoribus illis, quos vetustas amplissimos tulit vel præferendus, vel comparandus non injuriâ videatur. Sæpe enim te laudes suas illustres prosequentem audiavi, quibus summam naturæ bonitatem, summam ingenii perspicaciam, rerum multarum cognitionem, honestarum disciplinarum scientiam apertè in eo esse docebas: animi verò magnitudinem, singularissimasque ejus dotes longâ oratione prosequerbaris. Quibus rebus effecisti, ut diuturnæ moræ impatiens, accedentibus præsertim cohortationibus militis prudentissimi Hugonis de Villafranca nunc Imperialis Consillarii, qui superiori tempore apud Imperialem Majestatem Serenissimi hujus Regis erat in Urbe Mediolanensī Orator; effecisti, inquam, ut iter una cum eo ad hoc Regnum, Deo, ac Domino nostro Jesu Christo annuente, subirem. Quid verò deinde actum sit, literis ad te scriberem, nisi idem iste miles ad illustrissimum Regem Navarra cum Imperialibus mandatis accedens, te de omni meo successu pro sua in me benevolentia, & mansuetudine certiorē facturū esset. Audies ex eo & quàm benignè clementissimus hic Princeps me exceperit, & quid spei reliquum dederit: quæ quidem spes jam, ut firmiter mihi persuadeo, impleta esset: nisi ex eo die (sive fato quodam meo, sive temporum qualitate, sive Dei voluntate id eveniret) in mari assidue classē hanc validissimā instruens versata sua Majestas fuisset. Tu autem, vir integerrime, causā meā intel-

intellectâ, quicquid in me celeriter promovendo impendere adiumenti poteris, id omnè ut diligenter adhibeas, etiam atque etiam rogo. Gaudeo enim tuas suasiones ad me in hoc propositum vel inducendum, vel confirmandum plurimum valuisse; ac etiam pro tuis ea in re conficienda officiis tibi me perpetuò devinctum concedam. Vale.

GUINIFORTUS BARZIZIUS

JACOBO CASINO

S. P. D.

Consulisti me per literas tuas, quid de sponsalibus per te contrahendis sentiam; tuumque ad eam rem vehementem affectum non solum accurato sermone patefacere, verum & ratione persuadere studuisti. Equidem haud difficile judicarem in hac consultatione sententiam dicere; si non tantum dubitationis tuum illud persuasionis genus inferret, quantum leporis elegantissimus stylus attulit. Effecisti enim, ut cum id prius laudaturus fuisssem, ad quod apertè inclinaris; nunc tui instituti causas intelligens, non modò in opinionem eandem non concedam, sed ab illa penè in diversam cogar. Miraberis fortasse, quam tuis rationibus interpretationem faciam: magis certè mirarer ego, quo ingenio illarum vim in tam periculoso negotio retorquere coneris. Sed desino hæc loqui, atque ad rem propius accedo. Nam id mihi oneris desumpsisse videor, ut ostendam tuis me rationibus non ad matrimonium, sed coelibem tibi laudandam vitam potius impelli. Igitur, ut quæ dicturus sum non inficeris, quasi non bene perceperim tua dicta; ea ipsa ut contexuisti, ne minimâ quidem variatâ syllabâ, per discerptas particulas replicabò. Scribis enim in hæc verba: pridem, mi here, cum varias, horrendasque figuras mortis inspiciebam ægrotus, nihil quidem mihi tam molestum, tam triste occurrebat, quàm quòd obiens nihil ex carne mea, nihil ex ossibus relinquebam meis. Dehinc, nonnullis interjectis verbis, hæc subdis: meditabar nempe semivivus interdum Jovem ipsum Junonem sibi sociasse, nec eâ

Guinf. Barz. Pars II.

y

qui-

quidem contentum solâ, cæterosque Deos simile quicquam fecisse. Denique demum depromens intentum subjungis : unde lapsi jacturam temporis flebam miser, non pro me, aut carne mea laborasse tandem considerans. Nolens igitur aliquando ad eandem redire mœstitiam, uxorem ducere hoc in Regno, si aliud non suades, & consulis, deliberavi. Iis insideo aliquantisper. Mover te, ut bene aspicio, ad appetendam uxorem hoc in Regno mortis meditatio : movet & Deorum imitandorum religio. Sed vide quæso ; nam prius quod ad mœrorem illum spectat, quo mori metuens cruciaberis, commentabor ; num justus ille fuerit dolor, qui cum ex una tantum molestia proveniret, multas haud dubiè excluderat curas, & quidem gravissimas ex his, quas temporalium recordatio ultimum obeuntibus diem afferre solet. Una hæc tibi semianimi occurrebat mœstitia, quod prolem ex te, si fatum adimplevisses, relicturus non eras. Vehemens itaque satis causa judicari debuit, fateor : at tu mihi responde, quâ constantiam tum fuisses, si te à tuæ dilectæ conjugis, à filiorum conspectu, atque complexibus divelli, conjugalis, primique amoris peritus ea ætate vidisses, quam tua per hæc verba notat epistola ? at satis vixisse putabam, cum sacratissimæ Virginis Filium, qui nobis dat vitam, æqualsem ætate, & subtrahi me hac è luce, quo etiam ipse trahi voluit, ævo, leviter ferebam. Viridi ergo illâ ætate, quot tibi tristissimæ occurrissent cogitationes ? Deservisses enim uxorem annis juvenem, cujus te non solum prior consuetudo ad dolorem, verum etiam futura solitudo ad pietatem commovisset : dubitasses post celebratum funus quâ in te observantiâ, quo in filios studio, qua fide se exhibitura esset : metuisses, ne sibi secundum adoptaret thorum. Tuam verò pro filiis sollicitudinem qualem commemorabo ? Nonne in tempore ad robustos, senatosque procreandos filios aptissimo, munere hoc tam affectato defunctus esses ? nonne ab jam susceptorum educatione, curâ, eruditione tum vacasses, cum prima omnia post primum officia illis deberentur ? Hæc nempe tibi in mentem venissent : quis filiis meis vel abundantiores copias suppeditabit, vel jam quæsitæ sinè dolo tutabitur ? quis pro dignitate illos enutriet ? quis bonis moribus, egregiisque disciplinis instruet ?

quis

quis ab his malis, quæ fortunæ vicissitudo subministrat, proteget? quis solerti vigilantia ad maturam ætatem deducet, ad civilia munera, ad publicos honores promovebit? Accessisset & tibi ad calamitatem quasi cumulus quidam incertitudo vitæ suæ: virtutum plena, an vitiorum labe coinquinata, laudabilis, an obscura, fortunis abundans, an egena secutura foret. Prætermitto philosophicas rationes: quod magis in bene operando quis se exercet, eò magis in opere delectari; sicque eò majorem, si ab eo distrahatur, afferri tristitiam: ab culti agri segete, ab insitæ arboris fructu prohiberi molestius esse, quam nunquam vel agrum possedisse, vel arborem inseruisse: tolerabilius putari nunquam bono aliquo potiri, quam post suam degustatam suavitatem ab ejus pabulo excludi. Has enim, atque alias ex naturalis Philosophiæ claustris sumptas rationes ad superiorum confirmationem adducere negligo: propterea quod superioribus illis, cum manu palpabilia sint, assensurum te sine contradictione confido. Tantis itaque molestiis, cum ferè præsentem intuebaris perpetuum somnum, maritalis jugi, ac patriæ expers caruisti: extra quas te positum si tunc meminisses, ad solamen præcipuum, acerbitatique illius, quam maximam sustinebas, mitigationem hic tuus cælibatus, ipsaque solitudo valuissent. Quod igitur corporis fortassis languore nimio correptus ea tempestate minus rectè apperivisse vidèris, tuum est nunc tranquillo judicio moderari; neque id veluti principium aliquod ad reliquam instituendam vitam assumere. Quod verò ad imitationem Deorum spectat, non improbarem, si vel Junone sola non contentum fuisse Jovem tacuisses: vel tuis te malè actis commotum aliquando, ac perterritum non dixisses; hæc enim tua perlegi scripta. Occurrebant mala acta omnia, quibus summas Olympi arces, ni misericors pepercisset Deus, mihi prohiberi verebar: undique timores turbabant, & incertum iter. Nam si quæ adhuc tanti metus reliquæ tuo hærent cordi; quid est, quod Deorum vestigia sequi velis, quorum stupra commemoras? Neque enim uno jure Deorum facta partim probare, partim accusare æquum est: qui ut divino à te vocabulo exornantur, ita etiam divinâ observantiâ, ac veneratione digni judicari debent. At verò, si

Guinf. Barz. Pars II.

y. 2

stu-

studia sua seminandis liberis adhibuerunt, & tu sequeris, an forte ignoras tibi immortalē paratam mortem? Vereor, superstitiosa hæc religio ab eo te metu, quem & prius sensisti, & aliquando perpeffurus es, non modò non eximet, sed etiam vehementiorem illum, acrioremque offeret. Verum age, corruant hæc cunctæ ratiocinationes, prævaleant naturalia jura, quibus appetimus, si non in individuo, saltem in specie perpetuari: prævaleant & metaphysica theoremata, eligibilis esse, ne solum dixerim moriturum nasci, atque & orco perpetuo mancipandum aliquando in esse perducī, quàm sub infinito illo non entis chaos perdurare: quas ob causas & pariter putemus vel malos potius filios, quàm nullos optandos esse. Age ergo, detur venia, uxorem capere indultum sit. Quæ ex patria diligenter inquiris? & ubi opportuniùs, quàm hic Catanensi in Urbe, quàm non solum Divis, sed glorioso etiam Agathæ ortu, & felici obitu, quæ Ætenses propellit ignes, Creator omnium decoravit? cujus fertilitatem; & terras, & vineas, ipseque pontus indeficientem reddunt, alienigenæque, quocumque se conferant, hilariter commemorant. Celebratam ego patriæ sanctitatem valdè commendō; earum autem rerum, quas enumerasti, feracitatem in desumenda uxore non laudo. Non enim me latet, quàm aptæ ad lasciviam, segnitiam, & socordiam hæc res fiant. Nam & vini licentia faces libidinis subministrat, & saturitas panis torporem, atque inertiam causat; caseique usus non avarus, quin ingenium hebes, ac tardum reddat, sapientibus viris non dubium est: universalem autem hujusmodi ubertatem otium, animi negligentiam parere; ex otio verò nos in singula vitia, ex negligentia in extremam interdum inopiam ruere, experientia rerum haud fallax magistra edocet. Hæc non ideo à me dicuntur, quod fertilitatem Regionis prorsus fugiendam censeam; sed ut intelligas, minus bene te judicare, qui ex Catana, quod frugum ubertate abundet, præeligendam tibi sponsam proposuisti. Vincant ergo cæteræ, quæ in contrahendo matrimonio diligentius attenduntur, qualitates: conveniant Catanensis virginis mores, atque industria: conveniant forma, ætas, valetudo, genus, educatio, divitiæ: appetibile sit ejus conjugium: utrum à te appeten-

tendum erit, dubius fio. Nec jam te patiar nescire, quæ sit hujusce ambiguitatis causa. Tu quidem ipse extremâ epistolæ particulâ maximâ quædam desideria detegis, ad quæ pariter inclinari videris; hic enim epistolæ terminus est. Quæso tandem votis fa-veas meis, & in semitam me dirigas, propitiussque conjugio necessaria, & libens præbeas; nec ab hac quidem re alienum me habebis: tua dum inseris, sequar vestigia, tibi obsequar. Ita & necessaria conjugio appetis, & me sequi tua est intentio. Nihil ego conjugio magis convenire arbitror, quàm id, cujus gratia principaliter instituitur, socialem videlicet maris, ac foeminae conventum. At verò dic mihi quæso, quo pacto implere id poteris, si me sequi volueris? An fortassis quasi peregrinam tecum, quocumque ieris, uxorem duces? noles, ut opinor, in hoc singularis esse: nec tua in tuto res staret. An potius sæpe ad thalamos reditum impetrabis? non id sinè jactura negotiorum tibi incumbendum fiet. Amplius & nostra in hoc Regno mansio incerta cùm sit, dum hinc remoti crimus, longum tibi pro reditu sulcandum restabit æquor, plura subeunda pericula, sustinendi non modici sumptus, & (quod omnium difficillimum senties) negligenda, immo posthabenda non sinè famæ, ac fortunæ tuæ detrimento negotia publica; illudque vereor, quod nunquam ingenio ad maturanda, quæ tibi commissæ fuerint, accedes: tuus immodicè pro absente conjuge affectus animus assiduus suspicionibus, desideriis, suspiriisque vexabitur. Quod si in Hispaniam profecturus, quasi novam ibi constituens patriam, eò etiam uxorem transferes, adhuc te alia vehementer sollicitudo invadet; oportebit enim in pretioso thesauro ab astutissimis furibus præservando invigilare. Quæ tametsi ex nostris etiam nonnullos stimulet cura, multò tamen in te acrior fiet, qui & Siculus es, naturâ ad hunc metum proclivis, & peregrinus ea in Regione habebis nullum, cui thesaurum hunc ipsum, domo, aut ex Urbe, maxinè vero ex Regno egrediens custodiendum crediturus sis. Excruciat te, crede mihi, morbus iste animi detestabilis; tum jurgia plerunque, nonnunquam & injustæ reprehensiones, atque & graviora forsitan intercedent. Quid verò magis in matrimonio, quod summâ pace, & concordia florere debet, fugiendum? Ita-

Itaque, ut finem faciam, vel conjugii commoda posthabenda; vel exercitium illud, in quo apud me versaris, deferendum videtur. Tu quod tux rei conducatur, diligenter considera: ego enim quid laudem, quid dissuadeam, vix satis invenio; quicquid autem feceris, ut bene tibi vertat Deus, cupio. Me certè, ut petis, in tuis commodis studiosum habebis. Vale.

GUINIFORTUS BARZIZIUS
SIMONI ORIGONO
CANCELLARIO

S. P. D.

DE patre meo, patre, inquam, illo, non qui me secundum carnem, sed qui in spiritu, & prima fertili, ad quam unquam promotus fuerim, dignitate genuit, nihil adhuc, nisi molestum audio. Ajunt enim illum in ergastulis illis vestris senescere. Quod quàm mihi grave sit, etiamli loquendi libertas deest, non succurrit facultas. Doleo quidem, quod vir meo judicio optimus, ac virtutis amantissimus Joannes Olcina Regis à Secretis miserabilem in tenebris, & egestate vitam ducat; illud autem nimis acerbè fero, quod ego in his Regionibus multorum in me benevolentia, & pietate gaudens, illi ipsi de me optimè merito patri, ac domino neque auxilio apud quempiam, neque apud eum consolatoriis rationibus (quanquam sua mihi nota est constantia) neque subsidio, quod & ego, cui paulò plus nihilo est; alicunde corrasurus sim, opem ferre aut possim, aut non temerè audeam. Tu, si me amas, quod certè facis, mi Simon, dum tamen id liceat, personam meam indue. Tu alter Guinifortus in alterum Gasparinum, filii in parentem piissimi officia, quantum ratio temporum patitur, exerce. Ejus incolumitatem apud magnanimum Locumtenentem Ducalem, cui te acceptissimum esse magnum in modum lætor, nisi alia hinc ratio deterreat, commendā. Illum tuo sermone, si fieri potis est, interdum refice, meum sibi animum expone; quæ à me officia desideret, ex illo sciscitare. Equidem tanti virtutem facio, tantoque amore huic homini adstringor ut cum eo: dummodo id mea, vel in Deum religio, vel

vel in Principem fides non improbet: cupiam, ne dixerim patri-
monium, quod nuper sarcio, sed incolumitatem, valetudinem,
vitam meam partiri. Vides, mi Simon, quid tibi oneris im-
pono: qui hunc, ut verè dicam, Philosophiæ patronum, quasi pa-
trem meum, quasi tuum curæ tibi esse volo. Tu, qui in causa
es, remque ipsam, ut ajunt, oculis cernis, quid attentandum,
quid prætermittendum sit, optimè discernes; idque ad eum suble-
vandam pro tuo tum in sapientes omnes animo, tum in me fra-
terno amore, sedulò curandum suscipies. Quicquid verò per me
in eum vel commendationibus, vel epistolis, vel subsidio con-
ferri posse vel tu ipse perspexeris, vel ex ejus sermone cognove-
ris, ut ejus me certiores facias, etiam, atque etiam quæso. Vale.

GUINIFORTUS BARZIZIUS
LUDOVICO CROTTO
JANUÆ DUCALI LOCUMTENENTI

S. P. D.

QUOD pro me ipso apud humanitatem tuam nunc facturus
eram, magnanime vir, nisi Deus ventura prævidens à ca-
lamitate me præservasset, tuoque beneficio in tranquillo
portu collocavisset; id pro viro de me optimè merito sollicitè
agere meus acceptorum beneficiorum non immemor animus co-
git. Est florentissima illa in Urbe Januensi inter cæteros Proce-
res, ac primarios viros captivos, Serenissimi Regis Aragoniæ à
Secretis Joannes Olcina, homo non tam opibus, aut potentiâ,
quàm auctoritate, ac rerum multarum administratione plurimos
ex suis antecellens. Is me, dum ei prosperè succedebant omnia,
quasi filium ex se genitum amavit; idque non verbis, sed re ipsa,
dum tempus tulit, sæpe docuit. Conversæ nunc sunt vices. Inhu-
manum me, atque ab omni anteaçta vita mea turpissimè aberran-
tem negare non potero; si non hunc calamitate oppressum extra
misericordiam posuissim in patrem meum agnovero; si non maxima,
quæ præstari possint, in eum pietatis officia contulero; si non ad
ea omnia confugero adjumenta, in quibus ego, si in eandem for-
tunam

tunam incidissem, firmissimum salutis præsidium constituturus eram. Id itaque facere institui: ad te præcipuum meum protectorem concurre: quò in me futurus eras animo, si captivus in tuam potestatem & ego redactus essem, & in patrem hunc meum, pro quo vehementissimè laboro, maximum in modum oro, atque obsecro, ut sis. Si quid mihi favoris, quem non perfidia aliqua, non contumacia in classem duxisset adversam, daturus eras; si quod singulare humanitatis, & benevolentiae indicium ostensurus, id ipsum omne in virum hunc clarissimum ut convertas, supplico: atque eò quidem abundantius in eum, quàm in me, quò dignior is est, quòve præstantior, quem tuo beneficio subleves, quem in perpetuum tibi devincas. Sed jam desinam precibus instare; satis enim cum mansuetissima tua natura, & consuetudo benefica, tum ejusce viri eximia virtus, & dignitas illum tibi commendatissimum reddet. Me tamen judicabo maximo à te munere cumulatum iri; si meam hanc intercessionem, grati animi non obscurum testimonium non parum momenti habuisse cognovero. Id autem ut largissimè tribuas, per tuam te humanitatem obsecro, atque obtestor. Vale Mediolani.

GUINIFORTUS BARZIZIUS
SIMONI ORIGONO
CANCELLARIO

S. P. D.

Posteaquam superiores ad te novissimè obsignaveram literas, mi lepidissime Simon, quibus amplissimi viri Regis à Secretis commoda solertiae tuae commendabam; non potui non aliquid literarum eam quoque ob rem ad singularem protectorem meum magnanimum Locumtenentem Ducalem dare. Eas itaque sibi quamprimum ut reddas, oro. Gratissimam rem mihi, quod semper studes, efficias. Vale. Mediolani.

GUI-

GUINIFORTUS BARZIZIUS

RAYMUNDO DE MARLIANO

S. P. D.

ET si non dubitem, Raymunde mi suavissime, his te ornamentis institutum esse, quæ vel in adolescente ingenuo desiderari, vel in homine jam spectato expostulari solent, eaque re minime exhortatione mea egeas; tamen visum est & meo in te amore, & tuis honestissimis studiis maximè dignum, ut aliquid ad te scriberem, quo tuum illud excelsum ingenium in his humanitatis studiis ardentissimum excitarem. Ad quam rem si tardius fortè, quam ratio benevolentiae nostræ exigebat, accessisse videor, credo te pro tua modestia culpam omnem in gravissimas, ac penè innumerabiles occupationes meas rejicere. Quod si in ea sententia es, ut tarditatem meam accusandam putes; non equidem antea nomen meum inter reos adscribi suam, quàm te graviori laceffendum calumniâ declaravero: qui, cum tanto abundes otio, ut non modo tempus ipsum, sed te ipsum tibi, ut ex quodam nobilissimo juvene collega tuo percepi, afferre tædium dicas, non prius hoc nostrum silentium tuis epistolis interrupisti; sed passus es te ab homine omnium occupatissimo, ac variis curis anxio in hoc tam honesto officio præveniri. Vide itaque, Raymunde mi, ne quam de me querelam facias, nisi omnem hujus errati sarcinam in te unum converti volueris. Sed quid ista commemoro, quasi te comminationibus abstertere opus censeam: quem non solum hæc non cogitare, sed etiam vices meas, & fortunæ indignitatem ægrè ferre non diffido. Meritò tē amo, jucundissime Raymunde, & ingenium tuum laudo: qui cum ex Urbe omnium nostri temporis potentissima, sanguine autem clarissimo, parentibus verò inagnificis, atque amplissimis ortus sis, omnia circumspicis, quæ te tuorum majorum gloriam adæquare, & virtute, si id possibile sit, superiorem efficere possint; eaque summo desiderio amplecteris, quæ ad hanc rem consequendam necessaria primum animadvertis. Quæ enim res per Superos immortales vel majorem nobis apud homines laudem comparare, hac una, quam tantopere affectas, civili sapientia;

Guinif. Barz. Pars II.

z

vel

vel certio rem ad bene vivendum callem demonstrare istâ ipsâ, in qua versaris, Philosophiâ; vel ad consequenda omnia vitæ nostræ adjumenta opportunior accedere eâ, in qua tantum proficisci, eloquentiâ, ac dicendi facultate, potest? Rectè igitur omnia te prævidisse gaudeo, & tanto ea etate, in qua es, consiliò usum esse plurimum demiror. Sed vide quæso, ne tuam hanc institutionem ex mediis Philosophorum præceptis deductam ulla fortunæ vis, aut temporum perturbatio subvertat. Multa quidem à te perspicenda sunt, & pluribus locis invigilandum, forti animo, atque immobili est in tuo proposito perseverandum: non desidia; aut pusillanimitati locus aliquis relinquendus, non laboribus, ac vigiliis parcendum. Et quanquam animus ita ad ea, quæ nondum attigisti, confirmandus à te sit, ut cum primum ratio temporum patietur, aggredi ea non dubites; majori tamen ad præsens curâ elaborandum est, ne quam magnis sudoribus quæsisisti, dicendi rationem dissuetudine labi patiaris. Nosti enim quàm multis locis Dux noster Cicero commemoret artem sinè assiduitate dicendi non multum juvare: præceptionis rationes diligentia, & exercitatione obtineri: rursum præcepta omnia ad exercitationem accommodari oportere. Hoc solum ut cures, te hortor. Cætera ad artem pertinentia tu ipse sine intermissione pertractas, neque in otio te otiosum relinquis. Id autem, quod ad exercitationem spectat, non satis aptè solus efficere potes; quod si nullum tibi superesse affirmabis, ad quem literas tuas committas, propterea quod extincta jam hæc humanitatis studia apud tuos cives cum patre nostro esse videntur; ego me ipsum tibi objiciam: qui si minus fortasse in dicendo gratus ero, nec paternam eloquentiam redolere videbor; at saltem habebis quod cum absens loqui, & ingenium tuum exercere possis. Id ut perficias, te magnoperè tuâ causâ moneo; nihil enim erit, quod vel studiis tuis in his perturbationibus utilius, vel mihi in molestiis meis jucundius asferre possis. Vale, & me uxori tuæ commenda, infantem osculare.

De liberis educandis, & de procreatione liberorum.

Qui natorum illustrium pater esse optat, vilibus, aut abjectis mulieribus non se immisceat. *De vitæ institutione.* Concurrere oportet naturam, disciplinam, & exercitationem; cæca enim erit sine disciplina natura, absque natura manea erit res disciplina: imperfectum quoddam extat, si ambobus his careat exercitatio. *De educatione.* Matres educant liberos; eisque ubera porrigant: aut saltem alumnæ, & nutrices non viles, aut adventitiæ, sed quàm maximè idoneæ, & probæ suscipiantur, moribus instructæ, ingeniisque: non turpes fabulas infantibus narrent, non eorum animos corruptis moribus, aut stultitiâ imbuant. Adhibeantur etiam adolescentuli bonis instructi moribus, qui nutrientibus conveniant, qui linguâ sint expediti, qui gestu corporis, ac gressu denique, & omni motu venusto; atque modesto sint. *De Pedagogia.* Non mancipiis, aut barbaris, aut perfidis, vel inconstantibus tradantur; sed his, qui & dicendi, & faciendi pariter ductores pueris, & magistri esse possint. *De Eruditione.* Adhibeantur præceptores, quorum vitâ nullis obnoxia criminibus, irreprehensi mores, & optimum experimentum sit. Est autem incorruptæ, ac salubri alicui disciplinæ insistendum. Abducantur liberi à popularibus, & laudativis nugis. Cavendum est, ne pueri ex tempore loquantur, sed præmeditatè omnia; cum verò eloquendi vires radices egerint, tum ubi tempus exiget, facultas eis orandi non deerit. Evitandum autem erit, ut theatralis, ac tragica, ita & depressa, ac humilis dicendi ratio. Multa sunt ab adolescente quasi gustus gratiâ in transcurso perdiscenda. Præferenda est tamen cunctis disciplinis Philosophia: hi perfecti erunt homines, qui civiles actiones cum Philosophia commiscere scient. Pro adipiscendis antiquorum codicibus non parum sint diligentes. *De agilitate corporis.* Corporis certamina contemnenda non sunt; sed ad id, quantum satis erit, præceptores elaborent, ut & apta quædam corporis habitudo, & firmitas acquiratur. Militaribus certaminibus exerceri convenit, ut in jaciendis hastis, tractandis arcubus, vena-

Guinif. Barz. Pars II. z 2 tioni-

tionibusque magnoperè contendant. *Qualiter ad honesta incitandi sint pueri*. Non plagis, aut verberibus, sed monitis, ac rationibus pueros ad honesta exercitia duci oportet; majorem enim his, si liberales sint, commoditatem laudes, ac vituperia, quàm verbera ferunt: mixtim tamen, & alternis utendum est objurgationibus, & laudibus. Super omnia puerorum memoria exercenda, consuecendaque; sed à verborum turpitudine retrahendi sunt pueri. Sine mollitie degenda vita: continenda lingua: ira suppressenda: manus continendæ. Assuefiant pueri vera loqui. *De adolescentium instructione*. Adolescentes ad modestiam instruantur minis, precibus, consiliis, pollicitationibus, exemplis vituperii, aut laudis. Segregentur à consortio flagitiosorum, ac præsertim assentatorum. Non sint tamen parentes omnino asperi, sed veniam interdum concedant de præteritis; & si quando irâ exarserint, citò animum deponant: aliquando etiam dissimulent se non novisse crimina filiorum. Qui libidini succumbunt, ut incorrigibiles videantur, statim matrimonio copulentur, hoc est desponsentur. Patres ante omnia se filiis exemplar virtutis præbeant, non solum non peccando, sed etiam honestissima quæque peragendo. Omnia pro rerum convenientia perficiantur.

F I N I S.

I N-

I N D E X

OPUSCULORUM

GASPARINI BARZIZII

Quæ hoc volumine continentur.

	pag. r
D E compositione.	
Ad Alexandrum V. Oratio.	15
Ad Faninum Dandulum Prætozem Patavii.	18
Pro novo Rectore creando Patavina Universitatis.	20
Pro accipiente insignia Doctoratus.	22
In funere Jacobi de Turre Forolivienfis.	23
Ad Ferdinandum Aragoniæ Regem.	27
Ad Jacobum Regem Sicilia citra	30
Ad Janum Cypri Regem.	33
Ad Philippum Mariam Vicecomitem Mediolani Ducem.	36
De laudibus Philosophiæ.	40
De laudibus B. Francisci.	45
Pro accipiente insignia Doctoratus.	50
De laudibus Philosophiæ.	53
De laudibus Philosophiæ.	55
Ad Franciscum Barbarariam in funere Zanini Riccii.	57
Ad Philippum Mariam Vicecomitem Mediolani Ducem.	59
Pro assumente insignia Rectoratus in Gymnasio Patavino.	62
Pro petente insignia in Jure Canonico.	64
Pro Daniele Birago in petitione insignium.	66
In tradendis insignibus Luca Bondelmonti.	69
De laudibus Medicinæ.	72
In instauratione studiorum.	73
Ad Martinum Quintum.	76
Ad eundem pro Oratoribus Papiensis Gymnasii.	80
Ad eundem pro Oratoribus Patavini Gymnasii.	82
Guinf. Barz. Pars II.	z 3
	Ad

<i>Ad Petrum Marcellum Epif. Patavinum in morte Hieronymi Marcelli.</i>	85
<i>Philippo Mariae Vicecomiti Mediolani Duci duplex libellus.</i>	88

Ejusdem Epistolæ Familiares.

<i>Joanni, & Lazarino Restis.</i>	pag. 93
<i>Lazarino Restis.</i>	95
<i>Elisabethæ Romanorum Reginae.</i>	96
<i>Joanni Alliardo.</i>	98
<i>Joanni Barzizio.</i>	100
<i>Joanni Alliardo, & Zebedæo de Ponte.</i>	101
<i>Francisco Zabarella Epif. Florent.</i>	103
<i>Joanni Barzizio.</i>	106
<i>Antonio Cernisio.</i>	ibi
<i>Francisco Zabarella Epif. Florent.</i>	108
<i>Danieli Victurio.</i>	110
<i>Lazarino Restis.</i>	111
<i>Eidem.</i>	ibi
<i>Andrea Juliano.</i>	112
<i>Danieli Victurio.</i>	113
<i>Lazarino Restis.</i>	ibi
<i>Ludovico Bonifacio.</i>	114
<i>Fratri Prodocimo.</i>	115
<i>Facino Ventraria.</i>	116
<i>Nicolao Barzizio.</i>	ibi
<i>Ludovico Bonifacio.</i>	118
<i>Christophoro, & Nicolao Barzizis.</i>	120
<i>Joanni Visio.</i>	121
<i>Baldo, & Joanni Suardis.</i>	122
<i>Francisco Zabarella Cardinali.</i>	ibi
<i>Andrea Barbatia.</i>	124
<i>Eidem.</i>	125
<i>Eidem.</i>	126
<i>Jacobo Isolano.</i>	127
<i>Reformatoribus studii Bononiensis.</i>	128
<i>Joanni Barzizio.</i>	129
	Facino

<i>Facino Ventriaria .</i>	130
<i>Joanni Barzizio .</i>	ibi
<i>Francisco Zabarella Cardinali .</i>	131
<i>Lazarino Reste .</i>	133
<i>Antonio Fantaxello .</i>	134
<i>Eidem .</i>	135
<i>Henrico Veronensi .</i>	136
<i>Francisco Zabarella Cardinali .</i>	137
<i>Antonio Fantaxello .</i>	138
<i>Eidem .</i>	139
<i>Francisco Zabarella Cardinali .</i>	140
<i>Danieli Victurio , & Valerio Marcello .</i>	141
<i>Marco Lippomano .</i>	144
<i>Valerio Marcello .</i>	145
<i>Francisco Barbaro .</i>	146
<i>Luchina ex Marchionibus Malaspinis .</i>	147
<i>Francisco Zabarella Cardinali .</i>	148
<i>Nicolao Barzizio .</i>	149
<i>Philippo Maria Vicecomiti Mediolani Duci .</i>	151
<i>Federico Cornelio .</i>	153
<i>Carolo Senoni .</i>	154
<i>Francisco Zabarella Cardinali .</i>	155
<i>Eidem .</i>	159
<i>Joanni Barzizio .</i>	161
<i>Francisco Zabarella Cardinali .</i>	162
<i>Eidem .</i>	164
<i>Andrea Juliano .</i>	165
<i>Danieli Victurio .</i>	166
<i>Andrea Juliano .</i>	169
<i>Eidem .</i>	170
<i>Danieli Victurio</i>	172
<i>Eidem .</i>	175
<i>Andrea Juliano .</i>	176
<i>Danieli Victurio .</i>	ibi
<i>Danieli Victurio , & Andrea Juliano .</i>	177
<i>Andrea Juliano .</i>	178
<i>Zaccha-</i>	

<u>Zacharia Barbaro.</u>	179
<u>Eidem.</u>	<u>ibi</u>
<u>Francisco Bicharano</u>	180
<u>Henrico Veronensi.</u>	181
<u>Laurentio Bonzio.</u>	182
<u>Eidem.</u>	184
<u>Joanni Barzizio.</u>	185
<u>Valerio Marcello.</u>	186
<u>Laurentio Bonzio.</u>	188
<u>Maphao Paulo.</u>	189
<u>Antonio Fantaxello.</u>	190
<u>Petro Thomasio.</u>	191
<u>Antonio Fantaxello.</u>	192
<u>Francisco Barbaro.</u>	<u>ibi</u>
<u>Facino Ventraria.</u>	193
<u>Hieronymo Anzelerio.</u>	194
<u>Stephano Theutonico.</u>	<u>ibi</u>
<u>Petro Thomasio</u>	195
<u>Andrea Juliano.</u>	196
<u>Eidem.</u>	198
<u>Paulo Grammatico Ferrariensi.</u>	199
<u>Danieli Vitturio.</u>	<u>ibi</u>
<u>Andrea Juliano.</u>	200
<u>Eidem.</u>	<u>ibi</u>
<u>Simoni Morigia.</u>	201
<u>Eidem.</u>	202
<u>Joanni Cauco.</u>	204
<u>Danieli Vitturio.</u>	205
<u>Thome Dandulo.</u>	206
<u>Andrea Juliano.</u>	207
<u>Danieli Vitturio.</u>	208
<u>Joanni Cornelio.</u>	209
<u>Andrea Juliano.</u>	210
<u>Facino Ventraria.</u>	<u>ibi</u>
<u>Francisco Barbaro.</u>	211
<u>Federico Parmensi.</u>	212
Lauren-	

<i>Laurentio Bonzio .</i>	213
<i>Zanino Riccio .</i>	214
<i>Gerardo Landriano Laudensi Epif.</i>	215
<i>Francisco Boffio Novocomensi Epif.</i>	216
<i>Guiniforto , & Augustino Barzizii .</i>	219

Ejusdem Epistolæ ad exercitationem CLXV.
à pag. 220. usque ad finem primæ partis.

I N D E X

O P U S C U L O R U M

GUINIFORTI BARZIZII

Quæ hoc volumine continentur.

I n sponsalibus Philippi Bonromei Oratio .	pag. 1
<i>In sponsalibus Joannis de Federicis .</i>	7
<i>Ad Philippum Mariam Vicecomitem supplex libellus .</i>	10
<i>In instauratione Studiorum Mediolani .</i>	16
<i>In instauratione Studiorum Novariæ .</i>	17
<i>Ad Alphonsum Aragoniæ Regem .</i>	19
<i>Ad Joannem Regem Navarra .</i>	23
<i>In instauratione Studiorum Mediolani .</i>	24
<i>Ad Eugenium Quartum .</i>	31
<i>Ad Joannem Jacobum Paleologum Montisferrati Marchionem .</i>	33
<i>Ad Nicolaum Quintum .</i>	39
<i>Ad Ludovicum Ducem Sabaudia .</i>	41
<i>Ad Eundem .</i>	45
<i>Ad Pium Secundum .</i>	57

Ejus-

Ejusdem Epistolæ Familiares.

B Bartholomæo Vicecomiti Epif. Novariensi de illuftribus rebus
Alphonfi Regis. pag. 63

Ad Jacobum de Abiate Ducalem Camerarium Epif. in Com-
mentarios in Dantem. 76

Nicolao Infulensis 82 Dalmatio Cefareæ Auguftæ Archiepif. 85

Joanni Homodeo 42 Joanni Olcina. 87

Corradino Vicomercato. 88

Stephano Caccia. 89

Eidem. 91

Joanni Regi Caffellæ. 92

Chriftophoro Barzizio. 104

Bartholomæo Vicecomiti Epif. Novarienfis. 105

Joanni Auguftino Barzizio. ibi

Joanni Olcina. 106

Henrico Infanti Aragonia. 109

Joanni Auguftino, & Chriftophoro Barziziis. 113

Guidoni de Gonzaga. 119

Pachino Perufino. 120

Georgio Cathale. 121

Francifco Scitigles. 122

Joanni Jacobo Montiferrati Marchioni. 132

Constantiæ Varana. 134

Jacobello Malabarba. 137

Constantiæ Varana. 142

Galeotto Beaque. 143

Pio Secundo Pontifici. 144

Raphaeli Caimo. 150

Jacobello Malabarba. 151

Joanni Auguftino Barzizio. 153

Pantaleoni Suardo. 154

Galeotto Beaque. 155

Chriftophoro Barzizio. 156

Michaeli Barzizio. 159

Lucino Frufio. 161

Zacha-

<i>Zacharia Rido .</i>	162
<i>Roderico Falcono .</i>	163
<i>Jacobo Casino .</i>	165
<i>Simoni Origono .</i>	170
<i>Ludovico Crotto .</i>	171
<i>Simoni Origono .</i>	172
<i>Raymundo de Marliano .</i>	173
<i>Ex Plutarcho de liberis educandis, & de procreatione liberorum.</i>	175

ERRATA SIC CORRIGITO.

- Pag. 2. partis primæ linea 7. *subjiciatnr* lege *subjiciatur*. P. 4.
 l. 6. *nt* lege *ut*. P. 24. l. 11. *Ippocras* lege *Hippocrates*. P. 29.
 in notis *mss* lege *ms*. P. 32. in notis *Marchæ* lege *Marchiæ*.
 P. 34. in notis *mss* lege *ms*. P. 35. in notis *mss* lege *ms*.
 P. 53. l. 27. *Nicomacum* lege *Nicomachum*. P. 75. l. 34. *aliiis*
 lege *alii*. P. 207. l. 28. *occupationibas* lege *occupationibus*.
 Pag. 263. l. 15. *partum* lege *patrum*. P. 328. l. 31. *relicturam*
 lege *relicturum*.
 Pag. 64. partis 2. linea 21. *doce* lege *docet*. P. 72. l. 23. *inguem*
 lege *inguen*. P. 81. l. 10. *conjecter* lege *conjectem*. P. 86.
 l. 34. *potius* lege *positus*. Pag. 91. in Epist. titulo *Concistoriali*
 lege *Consistoriali*. P. eadem l. 19. *præfagum* lege *præfagus*.
 P. 406. lege 106.

R E G E S T U M.

* a b e d e A B C D E F G H I K L M N O P Q
R S T V X Y Z

A a B b C c D d E e F f G g H h I i K k L l M m N n O o
P p Q q R r S s T t

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z z z.

R O M Æ M·DCC·XXIII.

Apud JO: MARIAM SALVIONI Typographum VATICANUM

SUPERIORUM PERMISSU.